

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 08680

FISHKE DER KRUMER

Mendele Mokher Sefarim

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER

AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

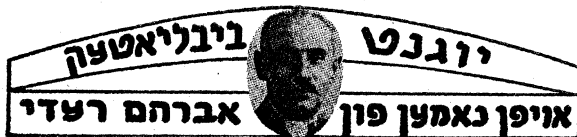
If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

מענדעלע מוכר ספרים

פישקע דער קרומער

געקירצט און פארטייטשט פון

א. גאלדבערג

מיט דעם ביכל הייבט אן די „יוגנט ביבליאָטעק אויפן נאַמען פון אברהם רעדי“ אַרויסצוגעבן אַ סעריע ווערק פון דער קלאַסישער און מאָדערנער יידישער ליטעראַטור פאַר אונדזערע יוגנטלעכע. דער קאָמיטעט, וואָס פירט אָן מיט דער „יוגנט-ביבליאָטעק“ באַשטייט פון אַ צאָל יחידים, פריינט פון פאַרשטאַרבענעם אברהם רעדי, וועלכע האָבן גענומען אויף זיך די אויפגאַבע צו פאַראייביקן זיין נאַמען דורך אַן אַרבעט וואָס איז געווען זייער נאַענט צום האַרצן פון דעם פאַרשטאַרבענעם.

אברהם רעדי איז אין משך פון אַ סך צענדליקער יאָרן גע-וועזן ענג פאַרבונדן מיט דער יידיש-וועלטלעכער שול אין אַמעריקע, און דער עיקר מיט די פּראָגרעסיווע יידיש-וועלטלעכע שולן. זיין בייטראַג צו דער שול-באַוועגונג איז געווען זייער אַ ווערטפולער און אַ דויערנדיקער. ער איז געווען איינער פון די ערשטע גרינדער פון דער וועלטלעכער שול אין לאַנד, און איז אין משך פון זיין גאַנץ לעבן געבליבן איינער פון אירע סאַמע נאַענטסטע און אַס-טיווסטע בויער.

מיר מיינען, אַז סײַן מער ווירדיקער מאָנומענט פאַר אברהם רעדי, ווי העלפן דערנענטערן די אַמעריקאַנע-יידישע יוגנט צו דעם פּראָגרעסיוון יידישן קולטור-שאַפן, קאָן נישט זיין.

**די יוגנט-ביבליאָטעק
אויפן נאַמען פון אברהם רעדי**

דאָס ביכל דערשיינט מיט דער מיטחילה פון
„אברהם רעדי קרייז“

Copyright by
THE A. RADY YOUTH LIBRARY
New York, N. Y.
April 1, 1951

מענדעלע מוכר ספרים

(1836-1917)

א.

מענדעלע מוכר ספרים (זיין אמתער נאָמען: שלום יעקב אַבראַמאָוויטש) איז געבוירן געוואָרן אין יאָר 1836, אין דעם שטעטל קאַפּוליע, ווייס-רוסלאַנד. אין די יאָרן פון שווערן עקאָנאָמישן קריזיס, צום סוף פון די אַכצן-פּערציקער, ווערט מענדעלעס פּאַמיליע שטאַרק פּאַראַרעמט, זיין פּאַטער שטאַרבט יונג און לאָזט איבער אַן אלמנה מיט עטלעכע קינדער, אַן אַ שפּייזער. דער יונגער שלום-יעקב ווערט פּאַרוואַגלט אין דער פּרעמד, ווערט אַ ישיבה כּחור, עסט „טעג“, און שלעפט זיך אַרום אַן עלנטער אין פּאַרשיידענע שטעטלעך.

אין משך פון דער צייט, וואַנדערט ער אפילו מיט אַ באַנדע בעט-לער איבער אַ גרויסער צאל יידישע שטעט און שטעטלעך. דער יונגער שלום-יעקב ווערט אַריינגעשלעפט אין דער כאַליאַסטערע שטאָ-רער דורך איינעם אַן אברהםל דער הינקענדיקער, וועלכער דערציילט אים וואַנדער פון דער רייכקייט און גליקן פון וויימן וואַלין (אַ געגנט אין רוסלאַנד). די רייזע מיט דער באַנדע שטאַרער, דאָס אויסוואַל-גען זיך אין אַזוי פיל הקדשים (גאָסט-הייזער פאַר אַרעמע לייט), דאָס באַקאַנען זיך מיטן פּאַראַזיטישן בעטלער-לעבן — דאָס אַלץ איז שפּעטער געוואָרן ווערטפולער מאַטעריאַל אין מענדעלעס שריפטן, און דער עיקר אין „פישקע דער קרומער“.

די רייזע האָט זיך געענדיקט אין קאַמענעץ. אין דער שטאָט האָט זיך שלום-יעקב באַקענט מיטן באַוואוסטן השכלה-שרייבער, אברהם בער גאַטלאַבער. גאַטלאַבער האָט אים דערנענטערט צו דער השכלה- (האַסקאָלע, אויפקלערונג) באַוועגונג און איר ליטעראַטור. גאַטלאַבערס טאַכטער האָט מיט אים געלערנט מאַטעמאַטיק און שפּראַכן, און צו 20 יאָר איז דער יונגער אַבראַמאָוויטש געוואָרן אַ לערער אין דער קאַמענעצער יידישער רעגירונג-שול.

אין 1860 האָט מענדעלע חתונה און באַזעצט זיך אין דער שטאָט באַרדיטשעוו.

ב.

איינס פון מענדעלעס ערשטע ווערק (אין העברייאיש) איז זיין ביכל „עין משפט“ (איינען מישפעט — „מיט אַ קרימיש אויג“). אין דעם ביכל ברענגט ער אַרויס זיינע געדאַנקען וועגן ליטעראַטור. אויף איין אַרט זאָגט ער: „אַ ליטעראַטור וואָס האָט ניט קיין פּאַרבינדונג מיטן פּאָלק און מיט זיין נויט, אַזאַ ליטעראַטור קאָן ניט באַווירקן דאָס פּאָלק . . . זי איז איבעריק אויף דער ערד.“

אַט-דער געדאַנק, אַז בלויז אַ ליטעראַטור וואָס איז נאַענט צום לעבן פון פּאָלק און זיינע נויטן, וואָס שפּיגלט אַפּ דאָס לעבן פון די פּאָלקס-מאַסן, און העלפט זיי פאַרשטיין און פאַרבּעסערן זייער לעבן — אַט-דער געדאַנק איז געבליבן מענדעלעס צוגאַנג און מאַס אין משך

פון זיין גאנץ שאפן. מער ווי דאס, אט-דער געדאנק האט שטארק באווירקט שלום-עליכמען און פרצן און א סך אנדערע יידישע שריי-בער. ניט צופעליק איז מענדעלע געווארן דער „זיידע“ פון דער יידישער ליטעראטור. ער האט ניט נאָר געשריבן, נאָר געלערנט און געוווּן דעם וועג ווי אזוי מען דארף שרייבן, ניט פאר א קליינער גרופע געבילדעטע, נאָר פארן גאנצן פאלק.

אין 1864 האט מענדעלע אָנגעשריבן זיין ערשט בוך אויף יידיש, „דאָס קליינע מענטשעלע“. מענדעלע איז אַריבער פון העברייאיש צו יידיש, ווייל ער האט געוואוסט אז בלויז אויף יידיש וועלן די פאלקס-מאָסן אים בעסער פארשטיין. ווייל — „וואָס קומט אַרויס דעם שרייבער פון זיין גאַנצער מי, אויב זי ברענגט ניט קיין נוצן?“ שוין אין זיין ערשט ווערק אויף יידיש, טרעט מענדעלע אַרויס ווי דער פארטיידיקער פון די אַרעמע יידישע פאלקס-מאָסן. ער אַטאַקירט און דעמאָסטרירט די יידישע גבירים. די „קליינע מענטשע-לעך“, וואָס דערגרייכן זייער מאַכט און זייער פאַרמעגן דורך שווינדל, עגאַאיוס, אכזריות, און דער עיקר — דורך ווילדער עקספּלואַטאַציע פון די אונטערדריקטע, פאַראַרעמטע מאָסן.

אַט-דער שמריך פון רעדן פאר די יידישע פאלקס-מאָסן, אויפ-דעקן די עוולות וואָס ווערן קעגן זיי באַגאַנגען, אַרויסווייזן טיפע ליבע צו די באַלידיקטע און אונטערדריקטע, און דער פאַרלאַנג זיי צו לערנען און דערהייבן — אַט-דער שמריך גייט דורך ווי אַ מאַטאָ און ווי אַ ציל אין מענדעלעס גאַנץ שאפן.

פונקט אזוי שטארק טרעט מענדעלע אַרויס קעגן די שטאַט-פירער, די יידישע גבירים, אין זיין דראַמע „די טאַקסע“. מענדעלע דעקט דאָ אויף די אוממענטשלעכע עקספּלואַטאַציע פון די פאלקס-מאָסן דורך די קהלשע רעדל-פירער, וועלכע נוצן אויס די „טאַקסע“ (אַ שטייער אויף פלייש, ליכט און אנדערע נייטיקע פראָדוקטן), כדי אַליין רייך צו ווערן און כדי נאָך מער צו דריקן די אויסגעהונגערטע באַפעלקערונג.

די „טאַקסע“ האט אזוי שטארק געטראָפן אין ציל, אז די באַר-דיטשעווער גבירים האָבן אָנגעהייבן צו פאַרפאלגן מענדעלען און ער האט געמוזט אַנטלויפן מיט זיין פאַמיליע פון באַרדיטשעוו. ער האט זיך באַזעצט אין זשיטאָמיר.

ג.

אין די זיבעציקער יאָרן האט מענדעלע אָנגעשריבן זיין פאַפּו-לערסט און צום מערסטן געלייענט בוך — „די קליאַטשע“. אין „די קליאַטשע“ טרעט מענדעלע נאָך אַמאָל אַרויס ווי דער פארטיידיקער פון די אַרעמע פאלקס-מאָסן קעגן זייערע אונטערדרי-קער: דעם יידישן גביר פון אינעווייניק און דער צאַרישער רעגירונג פון דרויסן.

אין דעם בוך באפרייט זיך מענדעלע פון דעם גלויבן פון די משכילים, אז דורך בילדונג קאן מען היילן אלע איבלען פון געזעל-שאפטלעכן לעבן. ער ווייזט אן זייער קלאר אויף די עקאנאמישע סיבות פון פאלקס-ליידן. „א טאנץ, — זאגט ער, — גייט נישט פארן עסן,“ און — „היגע יידן באדארפן ברויט, נישט קיין ביכער.“

ער טרעט ארויס קעגן דער נאציאנאלער אונטערדריקונג פון פאלק, און ווייזט דעם פאלק, אז ער האט א רעכט צו פארלאנגען פאר זיך פולע פרייהייט און גלייכבארעכטיקונג.

די ווירקונג פון בוך איז געווען אזוי גרויס, אז די צארישע רע-גירונג האט אפגעשטעלט דעם זשורנאל „וואסכאד“ אויף זעקס חדשים, ווייל ער האט אנגעהויבן דרוקן א רוסישע איבערזעצונג פון בוך.

ד.

מענדעלע קומט אין א צייט, ווען די ווענט פון מיטלאלטער, וואס האבן הונדערטער יארן געשטיקט דאס יידישע לעבן, צעפאלן זיך. די יידישע פאלקס-מאסע באוועגט זיך הילפלאז, אומגליקלעך-דערשלאגן, אן א ציל און קאן זיך נישט באפירען נישט פון אירע אונ-טערדריקער און נישט פון איר אייגענער אפגעשטאנענקייט און די שטריק וואס בינדן זי צום מיטלאלטער.

קעגן אט-דער מיטלאלטערלעכער אפגעשטאנענקייט שרייבט מענדעלע זיין שארפע סאטירע „מסעות בנימין השלישי“ (מאסאעס בנימין האשלישי — די רייוועס פון בנימין דעם דריטן).

אין דעם בוך קריטיקירט ער די שרעקלעך-טרויעריקע אומבא-האלפנקייט און אפגעפרעמדקייט פון לעבן, וואס די מאסן ווייזן ארויס. זיי זיינען אזוי הילפלאז, אז דער איינציקער חלום, וואס זיי האבן איז לויפן זוכן הילף און אויסלייזונג אין פאנטאסטישע נישט-געשטויגענע מעשות פון די רויטע יידעלעך אויף יענער זייט סמבטיון (לויט דער פאלק-לעגענדע האבן די צען שבטים פון ישראל זיך בא-זעצט אויף יענער זייט פון לעגענדארן טייך סמבטיון [סאמבאטיען]). מענדעלע שילדערט זיין העלד בנימין מיט א סך רחמנות און אומ-געהייערער ליבע, אבער גלייכצייטיק מיט אומרחמנותדיקער סאטירע און שארפער קריטיק.

און כאטש מענדעלע קריטיקירט שארף די פאלקס-מאסן, פאר-פעלט ער אבער נישט אונטערצושטרייכן זייער קלאר, אז שולדיק אין זייער אפגעשטאנענקייט און פארווילדקייט איז זייער שווערע עקא-נאמישע לאגע, זייער נויט, די ענגשאפט אין די שמעטלעך, די אונ-טערדריקונג פון אינעווייניק און פון דרויסן.

ה.

„פישקע דער קרומער“ האט מענדעלע אנגעשריבן ווי א קורצע דערציילונג זייער פרי, נאך אין 1869. פארגרעסערט און באארבעט די דערציילונג האט ער ערשט אין 1888. (מענדעלע וואוינט שוין

דעמאלט אין אדעם, וואוהין ער האט זיך, כדי צו פארבעסערן זיין
עקאנאמישע לאגע, אריבערגעקליבן אין 1881. אין אדעם איז מענדעלע
שוין פארבליבן ביז זיין טויט, אין אפריל, 1917. ער איז דארט געווען
א פארוואלטער אין א תלמוד-תורה.

„פישקע דער קרומער“ איז דאס רירנדיקסטע פון
מענדעלעס אלע ווערק, דאס טיף-מענטשלעכסטע. אלע זעלמן-שיינע
שטריכן פון מענדעלעס שאפן ווערן דא קלארער און מער אויס-
קריסטאליזירט. ער שילדערט פישקען און די הארבאמע מיידל
ניט נאָר מיט צארטער ליבע, נאָר אויך מיט זעלטענער פארשמענ-
דעניש. די גאנצע דערציילונג איז טיף-מענטשלעך און פאטעטיש, און
צוזאמען מיט דער ליבע צו זיינע צוויי העלדן, ווייזט מענדעלע ארויס,
וואס איז נאָר וויכטיקער, טיפן גלויבן אין זיי. ווען ער וואלט ניט
געהאט אט-דעם טיפן גלויבן, וואלט אפשר זיין סאטירע ניט געווען
אזוי שאַרף. אבער מענדעלע גלויבט, אז די פשוטע פאלקס-מענטשן,
ווי נידעריק זיי זאלן ניט זינקען, האבן די פיאיאקייט זיך אויפצוהויבן.
פישקע פירט א פאטעטישן קאמף אפצוהיטן אין זיך די מענטש-
לעכע ווערדע. מענדעלע פארדאמט ניט די מענטשן; ער קלאגט אן
און פארדאמט די נויט, די אונטערדריקונג, די מענטשן וואס שאפן אזא
גרויזאם לעבן פאר דער אַרעמער הארבאטער מיידל און פאר דעם
אומגליקלעכן פישקע.

מענדעלע נעמט ספעציעל, ניט נאָר צוויי בעמלער, נאָר די אומ-
גליקלעכסטע און באַליידיקסטע צווישן די בעמלער,
און דערצו — ביידע קאליקעס, און מאכט זיי פאר זיינע העלדן. דווקא
ביי זיי זוכט ער דאס שענסטע, דאס טראַגישסטע, די ריינסטע ליבע.
ער קוקט אונטער די שמאטעס, און דארט דערזעט ער דאס מענטש-
לעכע אין זיי. דורך פישקען וויל מענדעלע געבן א בילד פון דעם
פאלקסנויט, פון זיין טראַגיום, און פון זיין זעלמן-שיינעם, כאַטש אַפט
הילפלאזן, קאמף זיך צו דערהייבן און אפצוהיטן זיין ווערדע.

דער סך-הכל פון מענדעלעס שאפן איז אן אויסערגעוויינלעך
רייכער: ער האט פארפעסטיקט די מאַדערנע יידישע ליטעראַטור
און זי דערהויבן צו אַ מאַסן-ליטעראַטור פארן פאלק; ער האט זיך
אַנגענומען פארן פאלק און געווארן זיין וואַרט-וואַגער און פאר-קעמ-
פער; ער האט אומרחמנותדיק געקעמפט קעגן פאנאטיזם, קעגן די
וואס האבן אונטערדריקט דאס פאלק, און דארט וואו נויטיק, קעגן
דעם פאלקס אַפגעשטאנענקייט און פאסיווקייט. ער האט אזוי-ארום
געהאַלפן די פאלקס-מאסן זיך באַפרייען פון מיטלאַלטער און דער-
קענען זייער אייגענע ווערט אין לעבן; ער האט גענומען די פאלק-
שפראַך, אַרומגערייניקט, סיסטעמאטיזירט, און געשאפן אונדזער מאַ-
דערנע ליטעראַרישע שפראַך.

ער איז דער גרויסער אַנהייב אין אונדזער מאַדערנער יידישער
ליטעראַטור. ער פארמאגט אין זיך אזוי פיל רייכקייט, אז נאָך אויף
לאנגע דורות וועט ער העלפן באַלייכטן און פארשענערן דאס יידישע
פאלקס-לעבן. א. ג.

מענדלע באגעגנט זיך מיט ר' אלטערן

א.

אונטער וועגנס איין מאל, שבעה עשר בתמוז, גאנץ פרי, זיין איך מיר אויף מיין ביידל אין שלית און תפילין מיט דער בייטש אין דער האנט גאנץ יידישעך. איך זיין מיר אַנגעלענט אויף מיין וועגעלע, גלעט מיר דאָס בערדל. איך פארטיף זיך אין די געדאַנקען וועגן אונדזערע ברידער, וועגן זייער חכמה, זייער פירונג, זייערע פייע בריות און וועגן זייער לאַגע נעכעך. דער קאַפּ טאַלאַכענדעט זיך מיר אַהין, אַהער. עס דוכט זיך מיר עפעס אַ שרעקלעכע מלחמה, אַ קלאַפּעריי, אַ געשלעגעריי, מען ברעכט ווענט, מען ועצט אויס טירן, שויבן. יידן, אַ טייל מיט פעקלעך סחורה און אַלטע חפצים פוען זיך אַן אַ כוח, שרייען געוואַלד און לויפן. . . איך כאַפּ אַ שמעקן, לאַז מיך — און בוך אויף דער ערד, אויסציענדיק זיך ווי גרויס איך בין.

הפנים, אין דאָוונען האַב איך געכאַפּט אַ דרעמל. מיין ביידל, טו איך אַ בליק, איז אַריין אין אַ קאַלוזשע, וואָס אויף דעם באַלענאַלישן לשון הייסט עס אַ „וינטערל“, אין דעם הינטערשטן רעדל איז פאַר-משעפעט אַן אַקס פון עפעס אַן אַנדער ביידל. דאָס פערדל מיינט שטייט אין געהאַקטע וואונדן, פאַרדרייט אין די לייצעס און סאַפעט ווי אַ גאַנדו.

פון יענער זייט ביידל שימן זיך טויטע קללות, אויף יידיש, מיט אַ קייכן און הוסטן אין איינעם. אַ ייד, טראַכט איך מיר, איז אַן סכנות — און טו מיך אַ לאַז אין איין כעס אויף יענער זייט וואָגן. דאָרט אונטערן וואָגן ליגט פאַרפלאַנטערט אין שלית און תפילין אַ ייד, צאַפּלט און אַרבעט מיט אַלע כוחות זיך אויסצודרייען. איך שריי: סטייטש! ער — סטייטש, סטייטש! איך בטל צו אים אויס אַלע חלומות, ער בטלט צו מיר, נישט אַנצוקוקן איינער דעם אַנדערנס פנים. איך פילדער: ווי שלאַפּט עס אין דאָוונען אַ ייד! ער צוריק: ווי פאַפּט עס אַ ייד! איך גיב אים אין מאַטן, ער — מיט אַ צוגאַב אין דער מאַמען אַריין! איך שמייס זיין פערד, ער, אויספלאַנטערנדיק זיך, לויפט און שמייסט מיין פערדל. ביידע פערדלעך שמעלן זיך דיבאַם, און מיר, שטאַרק אַנגעצונדן, לאַזן זיך איינער צו דעם אַנ-דערן הענדום-פענדום, ווי די הענער, כדי אַנצונעמען זיך פאַר די

פאות. א רגע שטייען מיר שמיל, שאַרף אַנקוקנדיק איינער דעם אַנ-
דערן. עס האָט געמוזט אויסזען משונה ווילד, האָבן דעם זיבעטן חן :
צוויי יידישע גיבורים אין טלית און תפילין שטייען אַנגערודלט,
גרייט צו באַווייזן זייער נכורה און זיך פאַטשן אויפן פרייען פעלד.
אַזעלכעס האָט מען באַמת געמענט אויף וואונדער גיין זען. מיר
שטייען, קוקן און אַט באַדאַרפן שוין פליען הייסע פעטש, פלוצים
שפרינגען מיר אַפּ איינער פונעם אַנדערן אויף עטלעכע טריט און
לאָזן ביידע, שטאַרק פאַרוואונדערט אין איין קול אַרום :

— אוי, ר' אַלטער ! ...
— אוי-אוי, ר' מענדעלע !

ב.

אַלטער יקנה"ז איז אַ יאָדערדיק יידל, מיט אַ דיק בייכל. זיין
פנים איז געדיכט באַוואַקסן מיט שמוציק-געלע האַר, פון וועלכע ס'איז
דאָ גענוג אויף פיאַות, אויף אַ באַרד און וואַנצעס, אי פאַר זיך, אי
אויף נאָך עטלעכע יידן צו פאַרטיילן. אין דעם ים האַר ליגט אַן אינדול
— אַ ברייטע, פליישיקע נאָז, וואָס איז דאָס רוב יאָר פאַרלייגט. נאָר
ווען עס מאַכט זיך אין איר אַמאָל אַ פאַרענדערונג, אונטער אַ פאַר
פּסח, אַשטייגער, בשעת עס לאָזט אומעטום און דער באַלעכאַס אירער
געמט זי אין דער אַרבעט מיט אַלע פינג פּינגער, דעמאָלט בלאָזט זי
הילכנדיק ווי אַ שופּר, דעמאָלט קלינגט מיט איר גאַנץ טונעיאַדעווקע.
אין איינעם מיט די אינדיקעס דאַרט גיט זי דעמאָלט קאַנצערט. אַלע
אין שמעטל בלייבן פאַרגאַפט און עס שיטן זיך איר שמעק-טאַכאַק פון
אַלע זייטן מיט ווינטשעוואַניעס יקנה"ז און אַ צאַל.

אַלטער יקנה"ז איז אַ טונעיאַדעווקער מוכר-ספרים, מיינער אַ
באַקאַנטער פון אַלמע יאַרן. ער איז אַ מענטשל פאַר זיך, נישט שטאַרק
איבערגעשפיצט, נישט שטאַרק באַרעדעוודיק, שמענדיק אַנגעבלאַזן,
ווי ברוגו אויף דער וועלט, הגם ער איז בטבע נישט קיין שלעכטער
מענטש.

נאָך דעם ברייטן שלום עליכם, נעמען מיר זיך איינער דעם אַנ-
דערן אויספאַרשן, דאָס הייסט ביי אונדז יידן געוויינלעך : אַ טאַפּ
טאַן אין וואַגן, אַדער אַ שמעק טאַן, וואָס הערט זיך.

— וואוהין פאַרט דאָס אַ ייד ? — גיב איך אַלטערן אַ טאַפּ.

— וואוהין עס פאַרט אַ ייד ? עט . . . — ענטפערט אַלטער צוריק
מיט אַ פרעג, ווי דער שטייגער איז פון יידן, נישט צו ענטפערן גלייך.
אַפּצופטרן יענעם מיט „עט“ און אַנצושמויסן זיך אויפן וואונק, — אַ
ייד פאַרט ! אין דער ערד מיט דעם קאַפּ פאַרט ער . . . און ר' מענדעלע

פארט עם וואוהין? — טוט ער מיך צוריק א טאפ.

— אהין! . . . וואוהין געוויינלעך איך פאר אין דער צייט.

— איך שמוס מיך שוין אן וואוהין; אהין, קיין גלופסק, וואוהין איך פאר אויך אצינד, — מאכט אלטער מיט אזא מינע עפעס, ווי עם ארט אים, צום געשעפט זאל עם אים הלילה נישט שאטן, — נאר פארוואס ר' מענדעלע, איז ביי אייך היינט עפעס מיט א הינטער וועגעלע און איר פארט נישט אהין מיטן גלייכן וועג?

— היינטיקס מאל איז מיר גראד אזוי אויסגעקומען, ס'איז רעכט! שוין טאקע א לאנגע צייט בין איך אויף דעם וועג נישט געווען. און ביי אייך, ר' אלטער, פארוואס איז דאס עפעס הינטן ארום? — מו איך א שמעק — פון וואנען קומט א ייד?

— פון וואנען א ייד קומט! פון אלדע שווארץ יאר! . . . פון דעם שיינעם יריד. נאט אייך א יארמעליניעץ! איינגעזונקען זאל זי ווערן! און דערווייל, ווי אלטער מיינער שילט, פלוצט יארמעליניעץ מיט דעם יריד דארט, פארן אן אקעגן פויערשע פורלעך מיט א געשריי, פארוואס דער וועג איז פארשמעלט. דערנאך ווי זיי האבן דערזען, צוקומענדיק, מיך און אלטערן, ביידע אין טליתים מיט גרויסע תפילין אויפן קאפ און לאנגע ברייטע רצועות, צעשרייען זיי זיך שוין מיט געשפעט.

איך מיט מיין אלטערן טוען געשווינד זיך א נעם צו די ביידלעך מיט אימפעט. א פאר פון די פויערן, כאטש נישט פון יידישע קינדער, נאר דעם אמת מוז מען זאגן, האבן געהאט אזוי פיל יושר צו העלפן אונדז אין דער נויט. און אדאנק זייער שטופ טאקע איז מיין ביידל באלד ארויס פונעם טינטערל. ווען ניט, וואלטן מיר זיך אוועקגעבאכרעט גאט ווייס וויפיל, און נאך געקענט מיאוס צערייסן אונדזערע טליתים. מיט די פויערים אין איינעם איז שוין אויסגעקומען גאר עפעס אנהערש: זיי האבן געשמופט אויפן רעכטן אמת טאקע און מיר האבן זיך נאר געקוועטשט, זיך געמאכט ווי מיר שטופן קלאמפערשט. ווי באלד נאר דער וועג איז געווארן פריי, זיינען די פויערים זיך געפארן זייער וועג, אויסדרייענדיק די פנימער צו אונדז, אלץ געלאכט, געשפעט, וואס מיר גייען אנגעטאן ווי גלחים לעבן די פערד אין וועג. און דינען גאט מיט דער בייטש אין דער האנט.

זומער אין וואלד

א.

מיר קריכן ארויף אויף די ביידלעך און היידא ווייטער אין וועג אריין. איך פאר פאראויס און אלטער הינטער מיר אויף א ביידל פון אלטע צעריסענע ראגאזשעס, פיר רעדלעך, נישט קיין גלייכע, גער קרעמפעוועטע מיט שמריקלעך. די אויסגעקרימטע קלעצלעך ווארפן זיך אין אלע זייטן אויף די אקסן, סקריפען, קוואקען און קענען קיין ארט זיך נישט געפינען. דאס ביידל אין גאנצן איז זיך מטריח צו שלעפן א הויכע, זייער א דארע שקאפע מיט א קרעציקן, אנגעביסענעם רוקן, גרויסע אויערן אין א קאלטענעוואטער גרויווע.

דער הימל איז בלוי, לויטער, אן א פיצל וואלקן. די זון בראט, סמאליעט, עס ווייעט נישט קיין ווינטעלע, מען פילט נישט קיין ליפ-טעלע, די תבואה אויף די פעלדער, די ביימער אין די וועלדער שטייען שטיל, ווי צוגעשמידט, קיין שאקל אפילו זיך נישט צו מאן. קי אויף דער פאשע ליגן מיד, אויסגעשמרעקט די העלדער, שאקלען צייטן-ווייז די אויערן, קייען און מעלה-גרהן, אנדערע גראכן אונטער זיך די ערד מיט זייערע הערנער, שארן מיט די קאפיטעס און רעווען, שרייען פאר גרויס היץ. דער אקס פאררייסט דעם עק, לויפט גאלאפ, ווארפנדיק דעם קאפ אין אלע זייטן, שמעלט פלוצים זיך אנידער, אן-געבויגן דעם שמערן הארט צו דער ערד, שמעקט, פאכעט מיט די נאזלעכער, לאזט ארויס א ברומען, סאפעט און דריגעט מיט די פיס. לעבן אן אלטער, אויסגעקרימטער און האלב-פארדארטער ווערבע, אי-בערגעשפאלטן אין דער העלפט אמאל פון א דונער, שטייען פערד, איינער אויפן אנדערן פארלייגט די קעפ, צו מאכן כאטש עפעס א שאטן, און שמייסן מיט די וויידלען, פטור צו ווערן ווי ס'איז פון די בייזע פליגן.

אויף א צווייגל אין דער הויך וויגט זיך א סאראקע, אויסזעענדיק פון דער ווייטנס ווי אנגעטאן א ווייס טליתל, און דאוונט, שאקלענדיק זיך. זי בוקט זיך מיטן קעפל, שפרינגט אביסל אונטער, א קליין קראקעלע געבנדיק א פאר מאל. בלייבט דערנאך ווייטער שטיין אן לשון, שמרעקט אויס דאס העלדול און קוקט, גלאט אזוי, אין דער וועלט אריין, מיט פארשלאפענע אייגעלעך.

אויף דעם גאנצן וועג איז שא-שמיל, מען זאל דאס הערן ערגעץ
א שארד, א פיפס, מען זאל דאס זען פליענדיק ערגעץ א פויגל, נאָר
קאמארן טראָגן ווי די רוחות זיך אין דער לופט ארום, פליען מאַנצנ-
דיק פארביי די אויערן, טוען א גרילן, א זושע, איינראַמענדיק עפעס
א סוד און באַלד טאָקע מאַרש ווייטער; נאָר צווישן היי, צווישן די
תבואות דאָרט, שמוצערן די גרילן, זשומען, צימבלען און גייען מיט
די טאָצן . . .

ס'איז היים, ס'איז שמיל, וואונדערלעך שיין. שא! גאָטס באַ-
שעפענישן רוען . . .

איך דריי אויס דעם קאָפּ און זע, מיין אלטער ליגט אין דער לענג
אויף זיין וואַגן, אונטערגעשפּאַרט דעם קאָפּ מיט ביידע הענט, רויט
ווי א צוויק, צעבראָסעט מיט דעם רויט-פאַרוואַקסענעם האַרצן אין
דרויסן, פאַרברענט, פאַרבראַטן און שווייס באַשלאַגט אים, אז דאָס
האַרץ האָט געריסן קוקנדיק אויף אים.

— ר' אלטער, — האָב איך א געשריי געמאַן.

— האָט? — מאַכט אלטער, דערהערנדיק מיין געשריי, נישט

רינדדיק זיך פון אַרט — וואָס איז?

— וויפיל, מיינט איר, זאל אַצינד האַלטן א זייגער?

— א זייגער אַצינד וויפיל זאל האַלטן? — ענטפערט אלטער

מיט א פאַרדומפט קול — ווייס איך? צו די ערשטע שמערן וועלן די
אויגן אויסקריכן גענוג וואַרטנדיק, נו, מילא . . . א, שטאַרק היים!

— א געשמאַקע היץ, א-א-א! — רוף איך מיך אָן, — איר שוויצט

ר' אלטער? איך מיין, שוין צייט צו פאַשען די פערדלעך, אונדזערע

אָדלער זענען געבעך מיד, קוים וואָס זיי שלעפן זיך. ניט ווייט פון

דאַנען, דאָרט וואו עס הויבט זיך אָן ציען א וואַלד העט-העט ביז צום

שליאָד, זע איך אין דער זייט לינקס זייער א גוט אַרט צו פיטערן.

אין עטלעכע רגע ארום האָבן מיר אַראָפּגענומען זיך אין דער

זייט פונעם וועג און צוגעקומען צו יענעם אַרט, וואו ס'איז געווען

וואַלד, שיינע פעלדער, א געמויזעכץ און אלע גוטע זאַכן, מיר האָבן

אויסגעשפּאַנט אונדזערע לייבן, געלאָזט זיי פריי פיטערן זיך דאָרט

ביים ברעג וואַלד און אַליין האָבן מיר זיך אונטערגעלייגט אונטער

א בוים.

ב.

אלטער יקנה"ז האָט קוים געאַטעמט פאַר היץ, אַנגסטן האָבן
אים באַשלאָגן. ער האָט געזיפצט, געקרעכצט, אזוי אז עס האָט מיך
ביים האַרצן אַנגעכאַפּט, און כדי אים צו מינטערן אַכיסל, אויך טאָקע

צו רעדן, צו פארברענגען אביסל די צייט, לאז איך מיך אריין מיט
אים אין א שמועס :

— הפנים ר' אלטער, אייך איז געשמאק היים ?

— בע ! — ענטפערט אלטער גאנץ בקיצור, עפעס ווי אנגע-
ברוגט רוקנדיק זיך אונטערן בוים, וואו עס איז נישט געווען אזא
גרויסע באהעלטעניש פון דער זון, וואס האט אריינגעשיינט דורך
די צווייגן.

— פע, נישט גוט פון דעם תענית, וואס איר קרעכצט אזוי ? —
מונטער איך מיין אלטערן, פעסט ביי זיך אפגעמאכט, מיין טויט זאל
דא זיין, מוז איך ארויסבאקומען ביי אים א ווארט.

— בע ! — מאכט אלטער, און ווייטער טאקע א רוק אונטערן
בוים.

איך האב גוט ארויסגעזען, אז מיט מיין ר' אלטערן איז עפעס
ניט גלאט. ס'איז דא א צרה. איך האב געטאן א גוטן קוועטש און
מיין אלטער האט זיך צעווייגט, אנגעהויבן צו דערציילן זיין אומגליק
אויף זיין שטייגער אזוי :

— איך בין היינט, נישט פאר אייך געדאכט, מיאוס אין דער
קלעם. דער דרוקער מאנט געלט. מילא, דאס איז גארנישט — מאנט
ער. ער וויל אבער, פארשטייט איר, מער נישט געבן קיין מחורה ! ...
מיין עלטערע מיידל איז שוין אין די יארן ; א מיידל, פארשטייט איר,
דארף חתונה האבן. מילא, גיי-זשע דריי דעם קאפ, זוך א חתן. חתנים
זענען דא, אבער א חתן, דאס הייסט, פארשטייט איר מיך א חתן !
איז נישטא . . . מיין ווייב באדארף זיך צו די צרות פארגלוסטן האבן
א יינגל. און נאך ווען — פאר פסח. איר פארשטייט, וואס הייסט א
ווייב האט א יינגל ? א חתונה, א חתונה הייסט עס ! נישטער —
גארנישט.

— נעמט נישט פאר אומגוט, — זאג איך צו אלטערן, — וואס
איך פאל אייך אריין אין די רייד. פארוואס האט איר אויף דער עלטער
גענומען א יונג ווייב ?

— גאט איז מיט אייך ! — מאכט אלטער פארוואונדערט — איך
האב דאך געמוזט נעמען א באלעבאסטע אין שטוב אריין. וואס וויל
דען א ייד מיט דעם חתונה האבן ? גארנישט ! א ייד וויל נעבעך
האבן א גומע באלעבאסטע.

— למאי-זשע, ר' אלטער — טו איך א פרעג — האט איר גענט
אייער ערשטע ווייב און איר פארוויסט דאס לעבן ? זי איז דאך געווען
א גומע באלעבאסטע !

— בע! — מאכט אלטער, פארקנייטשנדיק זיך מיט א פינצטער פנים.

— קיין עקרה, איז אייער ערשמע ווייב אויך נישט געווען, — לאז איך אלטערן מינעם נישט אפ, — וואוהין זיינען אהינגעקומען די קינדער נעבעך? הא, וואס?

בע! . . . בעקעט אלטער אן לשון, א קראץ געבנדיק זיך אין דער פאה, א מאך מיט דער האנט און א זיפן טיף פונעם הארצן.

„בע“ איז ביי אונדז יידן א טייער ווארט, וואס האט זייער פיל טייטשן. „בע“ קען מען געברויכן אלע צייטן אין א שמועס און עס זאל תמיד פאסן. א ייד קען מיט „בע“ זיך תמיד אויסדרייען, ווען ער איז נעבעך אין דער קלעם און שטייט שמאל. „בע“ שטייט א יידן ביי אין דער נויט, ווען עס באווייזט זיך, אז ער איז נעבעך א לינגער. מיט „בע“ קען מען אפענטפערן יענעם, וואס דולט א קאפ צוויי שעה, נישט צו הערן, נישט צו פארשטיין אפילו איין ווארט פונעם גאנצן שמועס. דאס יידישע קעפל שמויסט זיך תמיד אן, וואוהין דאס ווערט „בע“ צילט און פארשטייט דעם רעכטן זין דער-פון, ווי עס פאסט צום ענין.

אלטערס לעצטער „בע“ איז געווען א ביטערער מיט גרינע ווערעם. אין אים איז געלעגן עפעס ווי הרמה, א באנג-טאן, א בא-שולדיקונג זיך אליין. עס האט אים זיכער געמוזט ליגן אויפן הארצן ווי א שטיין זיין מיאוסע באנעמונג אקעגן דעם ערשטן ווייב און די קינדער פון איר. ער האט געמוזט אין איטלעכס אומגליק, וואס אים טרעפט, זען א שטראף פון גאט פאר זיינע זינד. דאס האט ארויס-געוויזן זיין ביטערער זיפן און דאס מאך-געבן מיט דער האנט, אויך דער קראץ אין פאה דערביי, האט אזוי פיל געהייסן: „פארבייס די ליפן און שמום . . . אין דער ערד מיטן קאפ!“

איך האב מיך אין הארצן שטארק באשולדיקט, למאי האב איך אויפגעירט אלטערס אלטע וואונדן. דאס איז טאקע די מעשה מיט א יידן, אריינצומישן זיך אין יענעם היימישע זאכן און אריינצו-קריכן מיט שאלות יענעם אין דער נשמה אריין, כשעת זי טוט ווי און ווערט זיך נעבעך מיט די צרות שטילערהייט פאר זיך אליין. איך וויל מיין אלטערן איבערבעטן, אים פארגיטיקן פארן בלוט וואס כ'האב אים אומנישט פארצאפט. איך רופ זיך אן:

— איך האב מיך דערמאנט אין זייער א שיינער מעשה אמאל אין באד, וואס ליגט מיר עד היום אין מעם און קען עס נישט פאר-געסן. מען מעג עס הערן. א, איר שוויצט ר' אלטער! רוקט זיך,

זייט מוחל, א קאפעלע אהין, וועל איך מיר ליגן אט אזוי מיט דעם
רוקן צו דער זון און דערציילן.

אלטער ווישט מיטן עק אַרבל פונעם העמד אפ דעם שווייס פון
זיין פנים, נעמט פון דער בוזעם-קעשענע ארויס זיין פאַרצעלייען
פיפקעלע מיט עפעס א יפה-פיה אויסגעמאלט דערויף; פאַררייכערט
דאָס פיפקעלע, טוט דערביי א קליין קוקעלע אויף דער יפה-פיה און
ציט זיך אויס, ווי גרויס ער איז, אונטער דעם בוים.
איך הוסט מיך אויס, טו מיך א רוק און הייב אן מיינ מעשה אזוי:

ווער איז פישקע און ווי אזוי מען מאכט אים חתונה

א.

אין דער גלופסקער געמויערטער באד'האלט זיך זינט א לאנגער צייט אויף א בחור — פישקע דער קרומער. ווער פישקע איז, פון וואנען ער איז — דאס איז נישט מיר, נישט קיינעם איינגעפאלן צו וויסן, גארנישט! עס דרייט זיך ארום א באשעפעניש, א פישקע, ווי אלע אנדערע פארווארלאזטע נפשות זיין גלייכן, ביי אונדז יודישע קינדער.

קיין שטארק גרויסן פארשוין קען מען פישקען נישט אנרופן. ער האט א גרויסן פלאטשיקן קאפ, א ברייט גרויס מויל מיט געלע, קרומע ציין, רעדט שטשיפילאזוע, קען נישט קיין „ריש“ שארף ארויס-זאגן און הינקט שטארק אויף א פוס. פישקע איז שוין געווען אין די יארן, פון זיינעטוועגן האט ער שוין געקענט לאנג חתונה האבן און באגליקן גלופסק מיט עטלעכע קינדערלעך; נאר אויף זיין פינצטער מול, האט מען אין אים זיך פארגעסן.

מען האט אין אים זיך פארגעסן אפילו בשעת דעם רעקרוטן-נעמען פאר כאליערע-חתנים. דאס הייסט, בשעת גלופסקער קהל האט געכאפט אין דער כהלה וויסמע קאליקעס, שלעפערס און זיי חתונה געמאכט אויף דעם הייליקן ארט צווישן די קברים, מיט אכי-אט מיידלעך, כדי דורך דעם זאל די שלאפקייט אויפהערן. אנשטאט אים האט קהל דאס ערשטע מאל מכבד געווען מיט חתונה דעם בארימטן קאליקע יאנטלען, וואס רוקט זיך אויף זיין געזעס מיט צוויי קליינע הילצערנע בענקעלעך אין די הענט. מען האט אים געפארט מיט דער ארעמער יידענע, וואס האט גרויסע ציין, ווי לאפעמעס, אן אן אונ-טערשמער ליפ. די כאליערע האט זיך פאר זיי שטארק דערשראקן, און נאכדעם, אז זי האט פאר שרעק אויסגעהרגעט אין גלופסק א סך מענטשן, האט זי געכאפט די פיס אויף די פלייצעס און איז אנטלאפן . . .

הכלל, פישקען האט קהל פארגעסן. אויף גלופסק איז געקומען ווייטער א כאליערע און פישקען האט עס פארט נישט געהאלפן. ער איז געבליבן א בחור ווי פריער. ס'איז אוודאי נעבעך א גרויס רחמנות, א צער בעלי-חיים, נאר מסתמא איז זיין מול שוין געווען אזוינס.

פישקעס גאנג איז געווען געוויינלעך באַרוועס, אַז אַ קאַפּאַטע, נאָר אין אַ גראַב געלאַטעט העמד מיט אַ לאַנגען פאַרשמאַלצעוועטן אַרבע-כּנפּות און הויזן פון גראַבן לייזונט מיט אַ סך פּאַלדן. זיין אַרבעט איז געווען צו גיין רופן אויף דער גאַס: „באַלעכאַטיס, אין באַד אַרײַן!“ פּרייטיק און „וויבעלעך, אין באַד אַרײַן!“ מיטוואַך. אין באַד פּלעגט ער הימלן דאַס אַנמאַן, אונטערמאַנג אַ שעפּעלע וואַסער און דערלאַנגען אַ קויל פּײער, וואַרפּנדיק זי פון איין האַנט אין דער אַנדערער, צו פאַררייכערן אַ פאַפּיראַס, און כאַפּן דערפאַר מיט אַמאַל אַ האַרטן צווייער, אַדער אַ דרייער. איך האָב פּישקען זייער גוט געקענט, פּלעג ליב האָבן אַרײַנצו-לאַזן זיך מיט אים אין אַ שמועס און אַנקוועלן אַמאַל פון זיינע ווערטער. ער איז גאַרנישט געווען אַזאַ שוטה, ווי ער האָט אויסגעזען. וואַרום ווען איך בין נאָר אין גלופּסק, איז ביי מיר די ערשטע זאָך זיך אַראַפּ-צוכאַפּן אין דער געמויערטער באַד, אויסצופאַרען די זאַכן, די זאַקן און צו פאַרען די ביינער אויף דער אויבערשטער באַנק. זאָגט איך וואָס איר ווילט, דאַס איז דער בעסטער תּענוג ביי מיר.

ב.

אַז איך בין געווען מיט עמלעכע יאָר צוריק אין גלופּסק און פון דער ווייטנס אויף דער גאַס דערזען פּישקען, בין איך פּשוט אויס דער הויט געשפּרונגען פאַר גרויס וואונדער. פּישקע מיינער, זע איך, גייט מיט די קרומע פּיס, אַנגעמאַן אין אַ שפּאַגל-נייער קאַ-פּאַטע מיט נייע שייך און זאַקן. אויפן קאַפּ אַ גרניס, ניי היטל. וואָס קען עס באַדייטן? טראַכט איך ביי מיר, זאַל זיין אפשר, קהל האָט אים אויסגעקליבן פאַרט פאַר אַ כאַליערע-חתי? נאָר אויף גלופּסק אַבער איז אין יענעם יאָר קיין כאַליערע נישט געקומען. . . נו, האָב איך מיר פאַרגענומען, מאַרגן ניי איך באַצייטנס אין באַד, וועל דאַרטן פאַרברענגען גוטע עמלעכע שעה און שוין אַנשמעקן דאַרט אַלצדינג. . . אויף מאַרגן בין איך געקומען אין באַד באַצייטנס, אַ סך פּריער איידער דער עולם איז זיך ביסלעכווייז צונויפגעקומען. בערל דער שמייסער איז געזעסן אויף אַ באַנק און געכונדן בעזעמלעך, איבער-קוקנדיק די בלעמלעך מיט אַזאַ ערנסט פנים, ווי אַ יידענע קלייבט אַרבעט. נישט ווייט פון אים שטייט לעבן אויוון איציק דער היטער, אַ ייד מיט אַ גרויסער באַרד, וואָס איז אין דעם כּרויט אַ יאָר דרייסיק, טוט נישט מער ווי קוקן מיט צונויפגעלייגטע הענט אויף די פּעקלעך זאַכן, צו אוינטשעווען איםלעכן ביים אַרויסגיין פון מרחץ „צו רפּואה!“ און ציט דערפון זיין פּרנסה.

בערל און איציק האבן מיר געמאכט א גרויסן „ברוך-הבא“. שוין
מאָקע אַ היפשע צייט, אַז מיר האָבן זיך נישט געזען און איך בין
געווען ביי זיי זייער אַן אַנגעלייגטער גאַסמ. מיר האָבן זיך צעשמועסט
וועגן פיל זאַכן און כ'בין אין דער מיט שמועס אַרויפגעקומען אויף
פישקען. וואו, פּרעג איך, איז אונדזער פישקע?

— פישקע! — מאַכט בערל, אַ טרייסל געבנדיק דאַם בעזעמל,
הע-הע! פישקע איז אַ מענטש, אַ באַלעבעסל, איבערגליקלעך!
— פישקע! — זאַגט איציק, צושאַקלענדיק מיטן קאַפּ — פישקע
איז היינט אַ פּריץ! נו, פישקע! ער האָט זיך קיין מאַל אַזוי גוט
נישט געוואונטשן.

אַט וואָס בערל דער שמייסער האָט מיר לסוף דערציילט:

— אַ דאַנערשטיק פאַרנאַכט איין מאַל, איינגעהייצט אין אַלע
איוונט און זיך שטאַרק אַנגעמאַרדעוועט ביי דער אַרבעט, לייג איך
מיך מיט דער חברה אין באַד אויף די בענק, אַביסל דעם אַמעס צו
כאַפּן. חוץ אונדז זענען דאַרט געלעגן אויסגעצויגן נאָך עטלעכע יידן,
וואָס האַלטן זיך דאָ אויף. ווי מיר ליגן זיך דאָ אַזוי רואיק, רייכערן
און שמועסן זיך אַזוי גאַנץ פּריילעך, מיט אַמאַל הערן מיר, ווי מען
פאַרט עפעס צו, גלייך צו דער באַד. נו, צוגעפאַרן — צוגעפאַרן, וואָס
מאַכט עס אויס? איידער מיר קוקן זיך אַרום, קומען אַריין דריי
אייזערנע, געזונטע פאַרשווינען, אַלע אין איין קול: „גוטן אַונט, יידן!
וואו איז פישקע? גיט אַהער פישקען! . . .“ דאָ האָב איך מיך שוין
מאַקע אַביסל דערשראַקן: וואָס הייסט עס פאַר אַ לשון, עפעס נאָר
אין איין אַמעס: „גיט אַהער פישקען“.

— פישקען באַדאַרפט איר? — רוף איך מיך אַן — ער איז אַצינד
נישטאַ. נאָר זאַגט מיר, פּעטערס, צו וואָס מויל אייך פישקע? איך
וויל עס וויסן.

— די יידן קוקן זיך איבער אַ וויילע צווישן זיך, דערנאָך טרעט
איינער פון זיי אַרויס און מאַכט צו מיר: „מיר וועלן אייך זאַגן, פאַר-
וואָס נישט? מען האָט הלילה דערמיט זיך נישט צו שעמען, דאַם
איז אַ יידישע זאַך. די מעשה דערפון איז אַזוי:

— די בלינדע יתומה קענט איר דאָך, די בלינדע יתומה, וואָס
זיצט שוין פון גאַנץ לאַנג לעבן דער מויער שול, ביים אַלמן בית-
עולם, און בעט נדבות. די דאָזיקע בלינדע יתומה איז היינטיקס יאָר
געבליבן אַן אלמנה. זי האָט זיך געאייילט גיך צו פאַרקנסן מיט עפעס
אַ טרענער, צוגעזאַגט אים אויסצוקליידן באַלעכאַמיש און געבן אים
זיין באַדערפעניש, דערצו נאָך אַביסל געלט. היינט האָט געזאַלט
זיין די חופּה. מען האָט אַנגעגרייט זייער אַ גוטע וועטשערע:

בראנפען, בולקעס, פיש און געבראטנס, א גילדענע יויך מיט עופות — ווי דער שטייגער איז ביי יידישע קינדער. דאס אלצדינג קאסט געלט. אז מען איז אין גאנצן פארטיק געווארן, די כלה אויסגעפונט, אויסגעשלייערט, שיינט, לייכט, ווי א יידישע מאכטער, איז מען געגאנגען צו דעם חתן נעמען אים צו דער חופה. דער תכשיט אבער, הערט נאר, איז גאר נישטא אין דער היים! מען ווארט א שעה, נישטא, מען ווארט נאך א שעה, ער קומט נישט, ער איז ווי אויסגע-טריקנט געווארן. וואס לאזט זיך צום סוף אויס? דער בחור, ברענגען זאל ער, האט חרטה! זיין באכע, וואס איז אזוי פיל יארן שוין א קעכן ביי אונדזער גביר, וויינט, ליארעמט, פילדערט, שרייט אויף דעם שידוך. ס'פאסט איר ניט. זי דינט פארט אזא צייט ביים הינן גביר, איז אויסגעקאכט מיט א סך באלעכאטים אין דער שטאט, פאר-וואס-זשע זאל היינט דאס אייניקל איר אויף דער עלטער דאס פנים פארשווארצן און צעשמערן איר דעם גאנצן יחוס? ניין, כאטש האקט אים און בראקט אים. עס העלפט נישט. ער וויל נישט דעם שידוך, וויל נישט די כלה. רופט מיך, זאגט ער, קנאק-נימל. — מיר אלע זענען געבליבן ווי אפגעשמיסענע. עס טוט אבער קיינעם נישט אזוי באנג דער חתן ווי די וועטשערע. וואס טוט מען מיט דער וועטשערע, מיט אזעלכע פיש און געבראטנס? מיר האבן א גאנצן מאג זיך אנגעמארדעוועט, ארומגעלאפן, געטאן, געארבעט, אונדז קומט נאך אויך פונעם שדכנות. אזוי פיל מי, אונדזער מי, אונדזער ארבעט! מיר האבן געטראכט, געטראכט, געקלערט, געקלערט און אונדז איז איינגעפאלן פישקע! לאז ער ארויספירן אימלעכן פון דער נויט. לאז פישקע זיין דער חתן. וואס מאכט עס אויס? וואס קען עס אים ארן? מיר זענען דאס אצינד געקומען נעמען אים באלד מאקע צו דער חופה אנטשאט דעם טרעגער.

— אין דעם, ווי די יידן טענהן דא אזוי, קומט אן פישקע. מיר האבן אים געטאן א נעם, געכאפט די כשרע מציאה, נישט צו מאכן מיט אים קיין לאנגע שהיות: גיי, בחור מיט די קראנקע פיס, גענוג זיך געפאשעט, גיי, בחור, אונטער דער חופה! — מען האט אלצדינג אפגעמאכט גאנץ געשווינד, נאך איידער פישקע האט צייט געהאט אפילו זיך ארומצוקוקן. חברה האט געהאט א גוטע וועטשערע, גע-געסן, געטרונקען אויף וואס די וועלט שטייט און צוגעווינטשעוועט דעם נייעם פאר-פאלק.

פישקע גייט עס היינט אין דער נייער קאפאטע, וואס אין איר האט געזאלט גיין דער טרעגער און איז גאר דער וואוילער יונג. זיין ארבעט איז היינט ארויסצופירן אלע פרימארגן זיין ווייב, די בלינדע

יתומה, אויף איר ארט לעבן אלטן בית-עולם און פארנאכט אוועקצור-
פירן זי פון דארט צוריק אהיים. מיט עטן און טרינקען האט פישקע
נישט וואס צו זארגן. זיין ווייב איז א בריה, האט א שמענדיקע נומע
פרנסה אין די הענט. דאס פארל האט זיך ליב, איינער דעם אנדערן
האט נישט חלילה אויסצוועצן קיין חסרונות.

אָט דאָס, ר' אלטער, האָט מיר דערציילט בערל דער שמיסער.
זעט איר שוין, רוף איך מיך אָן, וואָס אויף דער וועלט קען זיך טרעפן.
ווי אזוי מען פאַרט ביי אונדז יידעלעך הינקענדיקע מיט בלינדע, ווי
אזוי מען שמעלט חופות, מאַכט זיווגים, צוליב וואָס? די מוערס
זאָלן זיך זאָט אָנעסן, אָנעסן! אזוי איז ביים געמיינעם עולם, ביי די
אַרעמע און אזוי אויך ביי די נגידים. דאַרט ווערט אויך זייער אַפּט
געשלאָסן אזעלכע מיני שידוכים, וואָס נישט געשמויגן. עס פאַר-
שטייט זיך, צוליב אָן אַנדער מין וועטשערע, מיט אָן אַנדער חן . . .
— רוקט זיך נאָר, ר' אלטער, ווייטער אַביסל. אַ, איר שוויצט,
קיין עין-הרע, ווי אַ ביכער. שוויצט, שוויצט געזונטערהיים.

ג.

דערווייל איז געוואָרן מנחה-צייט. אַ געשמאַק ווינטעלע הייבט
אָן צו בלאָזן און אויפן הימל ווייזן זיך שטיקלעך וואַלקן, אויף וועלכע
מען האָט, ווי אויף טייערע געסט, שוין אַ לאַנגע צייט אַרויסגעקומט.
די ביימער הייבן פאַמעלעך אָן זיך צו שאַקלען און פירן צווישן זיך
אַ שמועס אויף זייער לשון, נאָך דעם אַז זיי האָבן אזוי לאַנג געשוויגן
שמיל. דאָס ווינטעלע האָט אויפגעוועקט די שלאַפנדיקע תבואה, אַלע
זאָנגען כאַפּן זיך ווי יונגע קינדער אויף מיט אַ קול, צעקושן זיך
גאָר פריינטלעך. גאַטס כאַשעפעניש רירט זיך אומעטום: אויפן
פעלד, אין וואַלד און אין דער לופט.

די גאַנצע וועלט איז עפעס ווי לעבעדיק געוואָרן און באַקומען
אַ פריילעך פנים. אַ פרייד, אַ פאַרגעניגן צו לעבן, צו זען, צו שמעקן
די זיסע ריחות פון אַלע זייטן.

— ר' אלטער, מ'איז גוט! ר' אלטער, מ'איז שיין! עס ציט
עפעס ביי דער נשמה, עס רעדט עפעס צום האַרצן: גאַטס וועלטל
איז שיין, גאַטס וועלטל לעבט! עס ציט און גלוסט זיך אַריינזאָרפן
זיך עפעס אַהין מיט הענט און מיט פיס . . .

— ר' מענדעלע, בע . . . ר' מענדעלע, עט . . . פע! — טוט אלטער
אויף מיר זיך אַ קרום — שוין צייט בעסער מנחה דאַוונען.

איך פאַרבינד די זאַקן, גאַרטל אַרום מיט אַ פאַסעק די קאַפּאַטע
און הייב אָן גאַנץ לוסטוק. מיין אלטער, זאָל לעבן, צעלאַזט זיך באַלד

טאקע נאך מיר אויף דער גראַבער סטרונע, אויף דער געמבע.
נאך ביים אנהייב דאווענען האט אלטער ארויסדערמאפט פון
וואַגן אַ קליין פעסעלע שמירעכץ. מיט דעם דאווענען איז ער פארטיק
געוואָרן ניד, און בשעת איך האָב נאָך געהאַלטן אין דער מיט, האָט
ער שוין געשמירט די רעדער.
— ר' מענדעלע, מאַכט עס בקיצור, — טרייבט מיך אלטער אונ-
טער, — נעמט זיך איר דאָ צו אייער וואַגן און איך וועל דערווייל אַ
גיי טאָן נאָך די פערדלעך. צייט צו פאַרן. ביז נאָכט קאַנען מיר
גאַנץ ווייטלעך אַריינפאַרן.

ר' אלטער ווערט פארפאלן

א.

אלטער גייט באלד טאקע אוועק און איך נעם מיך צו דעם וואגן. איך אייל זיך נישט, שמיר די רעדער באלעבאטיש, איך קארג נישט קיין שמירעכץ, באמראכט מיר די אקסן, אימלעכס פיצעלע באזונדער. דאס האט געדויערט א היפשע צייט — און מיין אלטער קומט נישט. די פערדלעך האבן געמוזט פארגיין וויימלעך אביסל אין וואלד און זיך גוט אונטערגעפאשעט. אזוי דענק איך מיר און טו א קוק אויף דער זון, וואס האלט נאָענט ביים אונטערגיין. איך שטיי מיר אזוי אוועק ווייטער א היפשע צייט. די זון האט זיך שוין געזעצט. אירע לעצטע שטראלן קריכן ביסלעכווייז אראפ פון די בוימער, אויף וועלכע זיי האבן ערשט אזוי פריילעך-לייכטנדיק זיך געשפילט, זאגן דעם וואלד: א גוטע נאכט!

עס באפאלט מיך עפעס א מורא. אפשר איז אלטערן נישט גוט געווארן? נאך אזוי פיל שוויים, נאך אזא לאנגן טאג פאסטן! אפשר איז ער דארט ערגעץ חלשות געבליבן, אָדער אפשר איז אים דאָרט עמעצער באפאלן? ס'איז דאָך א וואלד, אין דער זייט וועג, מען טאר אזוי די זאך נישט לאָזן, מען מוז גיין זען.

איך מאַך מיר האַרץ און גיי אין וואלד אַרײַן. איך גיי און זוך, אומזיסט אַבער די מי, אלטער און די פערד זענען אזוי ווי אין וואסער אַרײַנגעפאלן. איך בין שוין פאַרגאַנגען טיפלעך און קום צו צו עפעס אַ לאַנגן, שמאַלן טאַל, וואָס האַקט פאַר מיר איבער דעם וואלד אין צוויי טייל. דער טאַל איז באַוואַקסן מיט ביימלעך שמעכיקע ווי דערנער, און ציט זיך מיט איין זייט צום שליאַך, מיט דער אַנדערער ערגעץ אַנדערש, העט-ווייט צו אַלדע שוואַרצע יאַר. דער וואלד שטייט און שלאַפט, איבערגעדעקט פון אויבן עפעס מיט אַ מונקעלען פאַרהאַנג. אַרום און אַרום איז שמיל. נאָר צייטנווייז הערט מען, ווי צוויי הויכגעוויקסיקע ביימלעך, נאָענטע שכנים, שושקען זיך מיט אַראַפּגעלאַזטע קעפּ צווישן זיך, איינער דעם אַנדערן אַ קיצל געבנדיק הינטערוויילעכץ מיט די צווייגן; אַדער אַ פאַר בלעטלעך ערגעץ פלאַטערן, באַרירן זיך, גלייך ווי עס גרימט זיי עפעס און לאַזט זיי נישט רוען. דאָס רעדט דער וואלד פון שלאַפּ.

און ווי איך האלט שוין אויף אראפצוגיין אין דעם טאל, שטעלמ
מיך פלוצים אפ א געדאנק אזוי: די ביידלעך שטייען דארט אויפן
פעלד הפקר, פונעם גאנצן ביסל פארמעגן אונדזערס קען הלילה נישט
בלייבן קיין זכר. עס וואלט נישט געשאט פריער א קוק צו טאן. נאר
זייער מעגלעך אפשר, אז אלטער האט שוין לאנג זיך צוריקגעקערט
מיט די פערד און באאמרוויקט זיך אצינד וועגן מיר. דער דאזיקער
געדאנק לייגט זיך מיר אויפן מוח און איך ווער ביי מיר עפעס שמאר-
קער. די האפענונג ווערט אלץ גרעסער, ביז זי צערייסט די געדיכטע
וואלקנס מרה-שחורה און עס ליימערט מיר זיך אביסל אויס אויפן
הארצן.

איך לאז מיך גיין געשווינד צוריק.

גאט האט געהאלפן, איך בין געקומען בשלום און נישט אויס-
געבראכן קיין פוס ביי אימלעכס מאל פאלן אויפן וועג, אין איילעניש
אנשלאגנדיק זיך אין א בוים.

אלטער איז נישטא!

איך בלייב שטיין ווי אפגעברייט. זייער נישט גוט אויפן הארצן!
גאט ווייסט, וואס מיט אלטערן איז געשען, וואו זיין געביין איז אהינ-
געקומען. דאס האט דאס פינצטערע מזל זיינס זיך טאקע געמיט.
אזוי גלאט איז די זאך זיכער נישט.

אוי, א מיאוסע לאגע. נישט פריילעך ארום און ארום, בימער
אויפן הארצן . . .

אפהענטיק פונדעסטוועגן טאר מען נישט זיין. מען מוז עפעס
טאן, נישט-זיצן מיט פארלייגטע הענט. מען מוז ווייטער טאקע גיין
זוכן. איך טו א קוק אויף די שמערן און דערמאן מיך, שוין צייט אנט-
צובייסן. איך געם מיך צום רענצעלע, שמועס איבער פאר צרות מיט
דעם פלעשל בראנפן, בול-בול-בול גלייך אין מויל אריין, כאפ אין
איילעניש עטוואס פארבייסן. געזעגן מיך מיט דעם פלעשל, נאך אמאל
בול-בול-בול און לאז מיך גיין זייער געשווינד.

ב.

איך בין ווידער אין וואלד, ווידער לעבן טאל און באלד טאקע
בין איך שוין אין דעם טאל. נאר לאמיר נישט זאגן קיין ליגן, איך
בין דארט נישט אליין, אויפן הארצן איז מיר אויך נישט אזוי שלעכט
ווי פריער. איך גיי אין צווייען, שמועס מיר מכוח מין איצטיקן
עסק און גאנץ נישקשהדיק, גאר נישט אומעטיק! — הפנים, בשעת
געמענדיק זיך אין איילעניש צום פלעשל נאך אזוי פיל פיין און יסורים,
האב איך איבערגעכאפט די מאס. אן איבעריקן זופ געמאן אויפן

ניכטערן מאגן און געגעסן האב איך כמעט גארנישט. ס'איז מיר אין האלדז נישט געקראכן, מיך געווארגן מיט דעם ביסן. דער דאזיקער איבעריקער זופ איז מיר בייגעשטאנען אין די נויטן ווי א טאמע. ער האט מיר אונטערגעגעבן מוט און מיך שטארק בארעדעוודיק גע- מאכט אויף מיין שפאציר, נישט היינט געדאכט. אזוי איז שוין דער שטייגער מינער תמיד, פון אן איבעריקן לעק משקה, פורים אדער שמחת-תורה אמאל, שיט זיך פון מיר רייד ווי פון א לעכערדיקן זאק. איך רעד צו דער וואנט און שמייכל מיר דערביי זייער זיס. עס ווערט דעמאלט פון מיר, דוכט זיך, גאר צוויי מענדעלעך. איינער קריכט קיין יעהופעץ, דער אנדערער קיין בויבעריק, די בשותפות-דיקע פיס ווערן משונע, נישט צו וויסן וועמען צו פאלגן. איינער פרעגט, דער אנדערער ענטפערט.

— גומן אונט! — באגריס איך מיך אליין מיט א פארבייג, — וואוהין גייט עס מען ביינאכט דא? — עט . . . טפשים, פערדישע קעפ! — ענטפערט צוריק א מענדעלע מיט א גוט, זיס שמייכעלע, — זיי ווערן פארפאלן, זיך פארגלוסט זיי. א געלעכטער, כ'לעבן! — א גרוב, ר' מענדעלע, היט אייך די ביינער, — יא, ווי איך בין א ייד, א גרוב! איך געפאלן בין שוין אפילו דאס צוואנציקסטע, דוכט זיך, מאל. — שטייט-זשע, זייט מוחל, אויף! נישט קיין דרך-ארץ עפעס זיך צעלייגן אזוי. — א שיינעם דאנק, ר' קרוב. איך מיט דער בייטש טאפ ווייטער שוין . . . א געלעכטער, כ'לעבן, ביימלעך גייען! געזונטערהייט! . . . קומט אין א קאמפאניע. פע, דראפעט נישט! . . . אי, ווייטער א דראפ! פע, פע, אויגן ארויסגענומען שיר מיר, טפו! — שפייט, ר' מענדעלע, אויף זיי, זיי באלד פטור ווערט מען, אויף א סטעזשקעלע ארויס דא גייט, זייט מוחל, אויפן פרייען פעלד. — גוט, בין שוין דא! איי, א לבנה, א שיינע אדעסער לבנה! א נאז מיט אויגן! . . . שא, מקדש זיין די לבנה! שלום עליכם? — עליכם שלום! — שלום עליכם? — עליכם שלום! אזוי ווי איך אקעגן דיר שפרינג און אנרירן דיר נישט קען איך . . . שפרינגט-זשע פעטער! — האץ, האץ, האץ! אזוי מיך אנרירן זאלן מינע שונאים נישט . . . וואס זיי צו אונדז האבן וואס? — צעכליפע איך מיך פלוצים — וואס איך שולדיק, אז איך לעב איך און וויל עסן איך? א לייב, מעשטיינס-געזאגט, א שפענדל! שטענדיק קרענק! ווייטיקן . . . אויך גע- האט א טאמע, מיך געגלעט, געקושט האט זי . . . וויי מיר, איך בין א יתום, א יתום! — צעוויין איך מיך נאך שטארקער. — שא, שא! — ענטפער איך זיך צוריק מיט א מרייכט — וואס קען מען טאן? ווי שעמט זיך עס נישט אן אלטער ייד מיט א בארד, א באווייכטער,

מיט קינדער, צו וויינען אין דרויסן פאר דער לבנה! שא, נישט קיין
דרך-ארץ, כ'לעבן! שא, דער רוח וועט אייך נישט נעמען, נישקשה,
היט זיך בעסער, אט איז א פלויט.

ווי לאנג איך האב זיך אזוי ארומגעשלעפט וויים איך ניט, און
מיט וועלכע נסים איך בין צוריקגעקומען צו די ביידלעך — פאר-
שטיי איך נאך עד היום נישט.

ווען איך בין צוריק געקומען איז שוין געווען גרויסער טאג.

איך קום מיר צום ארט פון די ביידלעך. פריער באטראכט איך
גוט מיין ביידל אין אימלעכעס ווינקעלע. ברוך השם, אלצדינג דא
אין גאנצן, איך לאז מיך גיין דערנאך צו אלטערס ביידל. דוכט זיך,
אויך נישט גערירט, עס שטייט אויף זיין ארט. נאר קוים נעם איך
מיך צום לייוונט, מיט וועלכן דאס ביידל איז איבערגעדעקט, און מו
א טאפ, בין איך פארצאפלט געווארן, עס רירט זיך עפעס אונטער
אים. . . . איך שפרינג אפ שטארק דערשראקן אויף צען איילן אין
דער זייט. דער לייוונט הייבט זיך דערווייל אויף און איך דערזע פאר
מינע אויגן זיצנדיק אויפן וואגן מיט א פארבונדענעם קאפ — אלטער
יקנה"ז! . . .

וואס מיט אלטערן איז געשען

א.

וואס מיט אלטערן איז פירגעגאנגען, וואו ער איז אהינגעקומען, פון וואנען ער האט פלוצים זיך גענומען און פארוואס דער קאפ איז אים פארבונדן — דאס אלץ דערקלערט אונדז באלד אלטער מיט זיין כשר מויל אליין, אזוי:

— מילא, גיי איך מיר נאך די פערדלעך. בקיצור, נישטא קיין פערדלעך! נישמער, טראכט איר מיר, גארנישט. הפנים, זיי זענען פארגאנגען ווייטלעך. גראז אין וואלד איז זייער גוטע, שאמן אויך דא. פארוואס נישט? א מענטש, להכביל, זוכט אויך, וואו גוט איז. מילא, גיי איך מיר ווייטער, ווייטער, פארשמיט איר מיך, מען הערט נישט, מען זעט נישט. וואס מוט מען דא? ס'איז דאך עפעס שלעכט! דערווייל ווערט שפעטלעך, ס'איז שוין טונקל, עפעס גאר נישט קיין גוטער עסק! . . .

דאכט זיך מיר א שארף, איך לאז זיך אהין, דריי מיך, זוך און ווייטער גארנישט. עם פארדריסט מיך שוין, פארשמיט איר מיך, וואס איז דאס פאר א גאנג? בקיצור, ווידער א שארף און עפעס ווי טריט. — אט האסטו זיי, די שיינע לייט! א קרענק זיי אין די ביינער! שילט איך שטארק אויפגעכראכט און דערשלאג מיך אהין, ערגעץ אין א העק, צווישן געדיכטע צווייגן. אהא, ס'איז דא, דערמאפט! . . . וואס? צו אלדע שווארצע יאר, עפעס א רויטע קו, א קו, וואס ווי געוויינטלעך, זיך פון דער טשערעדע אפגעריסן און פארגאנגען אין וואלד. אצינד וואס? איך ווייס גאר נישט, וואו איך בין. נישמער, שטיין איז קיין תכלית נישט, מילא, גיי איך מיר אין צרות, און פאר- גיי מיר צו א פייערל, וואס האלט ביים אויסגיין. האלאוועשקעס רייכערן זיך, ס'איז נאך דא אין זיי א פונק. דאס גראז ארום און ארום איז איינגעטרעטן, עם וואלגערן זיך כרעקלעך כרויט, שאלעכץ פון אייער, פון אויגערקעס, ציבעלעס און קנאבל, אויך צעריסענע שמאטעס און שמאטקעלעך. דא איז, הפנים, געווען א היפשע קאמ- פאניע און ווי עם זעט אויס, א כאפטע ציגייער. גאר עפעס נישט קיין גוטער עסק!

פלוצים דוכט זיך פון גאנץ ווייט עפעס א קול. אפשר רופט עס דארט ר' מענדעלע, גייט מיר איבער א געדאנק, און איך לאז מיר גיין געשווינדער. דאס קול, דא הערט עס אויף, דא לאזט עס זיך ווידער הערן און וואס נעענטער, ווערט עס אלץ שרעקלעכער, ווי איינער שרייט געוואלד! . . . עפעס גאר א שרעק, כ'לעכן! נישמער גארנישט. איך טו מיר מיינס און גיי. עס העלפט נישט, נאר קוק מיך גוט ארום און היט די ביינער. בקיצור, אקעגן מיר וואקסט אויס פון דער ווייטנס עפעס א קרעטשמעלע, א חורבהלע אויף הינערשע פיסלעך. עפעס איז מיר עס נישט געפעלן. איך באהאלט מיך אביסל אין דער זייט צווישן צווייגן. גראד טאפ איך דארט אן עפעס א דרענגל. נעס עס אין דער האנט, פארשמיט איר מיך, זייט שמיל און קוק מיר, וואס וועט דא זיין. עס קומט מיר אין קאפ אריין שרעקלעכע זאכן, מעשות מיט גזלנים און גלופסקער גנבים.

פלוצים, ווייטער א געשריי, ווי פון איינעם, וואס איז אין א גרויסער סכנה, און דוכט זיך דאס בימערע געשריי איז פון חורבהלע. עס כאפט מיך אן ביים הארצן. עס טראגט מיך אונטער פונעם ארט און איידער מיך צו באטראכטן שטיי איך שוין לעבן קרעטשמעלע, אליין נישט רעכט צו געדענקען, ווי אזוי איך בין אהין געקומען. עפעס געפיקט האט מיר אלץ אין קאפ: אן אייגענער, אן אייגענער! א קשיא אויף א מעשה, אפשר איז גאר ר' מענדעלע אין א סכנה. איך ווייס דען הפנים, וואו איך בין? ס'איז טאקע א מורא, נישמער גארנישט, מיין טויט זאל דא זיין, מוז איך מיר דערגיין וואס טוט זיך דא אזוינס. עפעס בין איך דאך א שטיקל עקשן אויך. בקיצור, איך גיי מיר פאמעלעך צו און הארד מיך גוט צו. עפעס הערט זיך א פארדעמפט קול. איך קום צו לעבן א צעשאטענעם טויער, קוים וואס ער האלט זיך פאר אלטקייט. גיי אריין אינעווייניק אין א גרויס תווין. גיי אויף די שפיץ פינגער, ווד, נישמער אין דער פינצמער. שא, שמיל. איך נעם ארום פון דער קעשענע א פעקעלע מיט עטלעכע שוועכע-לעך, רייב, רייב מיט א ציטערדיקער האנט, אומזיסט, עס וויל נישט ברענען. דאס לעצטע צינדט זיך לסוף אן און באלד טאקע לאזט זיך הערן א געשריי גאר אין איין אטעם, ערגעץ פון דער ווייט דארט. דאס שוועכעלע פארלעשט זיך, איך טאפ אין דער פינצמער, קריך ערגעץ אריין און שלאג מיך אויף עמעצן אן. די האר שמעלן מיר זיך קאפויער. פרעגט מיך כחרם, אויף וואס פאר א וועלט איך בין. בקיצור, ביי דער שיין פון דער אויפגייענדיקער לבנת, דורך א

קליין אויסגעשלאגן פענצמערל, אין א פארשימלט הדרל אן א מיר, דערזע איך, לינט איינער געבונדן, ווי א שאף, מיט הענט און מיט פיס, איז געבעך טויט בלייך, ווי די וואנט, קוים-קוים וואס ער זשיפעט. — גאט האט אייך געבראכט אהער, זאגט דער אומגליקלעכער פארשוין, בינדט מיך גיכער אויף, ווארום איך בין פארביי. דער שמריק האט מיר זיך איינגעשניטן אין דעם לייב און עס ברענט מיך א טרונק! — ווער האט אייך אזוי געפענעט? — טו איך א פרעג, נעם באלד ארויס מיין מעסער און שנייד אויף די שמריק. — אין זיין טאטנס טאטן אריינגעפלוין, — שילט דער פארשוין, אויסגלייכנדיק די ביינער, — אזא ממזר, נאטקע גנב! — וואס? א גנב?! — רוף איך מיך אן, שארף אַנקונדיק דעם פארשוין.

— יא, יא, ערשט היינט נאך האט ער געגנבעט א פאר פערד. איך שפרינג אזש אונטער הערנדיק אזוינס. בקיצור, איך הייב אן באלד טאקע דעם פארשוין אויסצופרעגן, זאג סימנים און עס קומט אלצדינג קלאר ארויס ווי בויםל אויפן וואסער. ביי יענעם פייערל אין דעם וואלד זענען דאס געזעסן א גאנצע כאפטע שלעפערס, פיינע לייט. איינער פון די שיינע נפשות האט זיך געלאזט שפאצירן דארט און צוגענומען אונדזערע פערדלעך. איך דערגיי מיר דעם וועג, אויף וועלכן די שלעפערס האבן זיך געלאזט פארן און עס בלייבט ביי מיר, באלד נאך די גנבים זיך צו לאזן.

דער פארשוין פרואווט מיך אפהאלטן, לייגט מיר שטיינער אויפן הארצן: ער האט מורא, דער ממזר זיינער איז א רוצח, מיט אים פארן נאך בוידן פארשוינען, אלע כמעט אזעלכע ווי ער. מיך אבער האט עס נישט געלאזט רוען. בלייבן אן א פערד קען איך נישט. ניין, ניין! איך מוז זיי דעריאגן, עס מעג זיך זיין וואס עס וויל. לאזן שפייען זיך אין דער קאשע קען איך נישט. א רגע איז אצינד שויער: בלייבט איר דא, רוט זיך אויס, ביי מיין צוריקקומען מיט די פערד, נעם איך אייך און מיר פארן ביידע פון דאנען אוועק. אזוי זאג איך דעם פארשוין, צו וועלכן עס ציט מיר עפעס שמארק דאס הארץ, נעם די פיס אויף די פלייצעס — און לאז מיך געשווינד אין וועג אריין.

ג.

בקיצור, איך גיי נישט, נאך איך לויף. אין כעס בין איך, א שרעק. איך וואלט צעריסן דעם גנב ווי א הערינג. עס פעלט מיר מער נישט צו די גומע געשעפטן מיינע, בלייבן זיצן אין פעלד אן א

פערד, אן א גראשן געלט. מיינע פיס הייבן אן זיך אפצוזאגן פון דעם גיכן גאנג, דער מאגן וויל נישט וויסן פון קיין שום זאך און מאנט עסן. א קלייניקייט עפעס אזא גרויסן טאג אפצופאסטן. שלעכט! עס עסט מיך דער געדאנק: פארפאלן די מי, אומזיסט דאס לויפן! א גליק כאטש וואס די לבנה שיינט און מען קען כאטש זען ווי אין העלן טאג. בקיצור, איך גיי, שוין נישט אזוי געשווינד ווי פריער, אבער איך גיי, נעם מיר ארויס די אויגן קוקנדיק. נישטא קיין לעבעדיק בא-שעפעניש. נישמער גארנישט, איך טו מיר מיינס, אלץ ווייטער, ווייטער. נעם איך מיך צו עפעס א זאך, פארשטייט איר מיך, לאז איך עס אזוי גיך נישט אפ.

איך בין שוין אפגעגאנגען א היפשע שמרעקע וועג, ס'איז שוין טאקע גוט שפעט. אין מיר איז נאך דא אלץ א האפענונג, עס וועט מיך אנהאנגן א פורל, און פון דער ווייטנס, דוכט זיך טאקע עפעס פור-לעך. איך מרייב מיך אונטער, גיי מיט קוראזש, נאך די פורלעך דארט ירדן זיך, דוכט זיך, נישט. שטייען עפעס אויף איין ארט.

בקיצור, צוקומענדיק נעענטער, דערזע איך, דאס זענען ביידלעך. עס פאלט מיר בא'לד איין, אפשר זענען עס די פיינע לייט. איך האלט איין דעם גאנג, גיי מיר שטיל, פאמעלעך און טראכט: וואס טוט מען? ביי דער זייט וועג ציט זיך א וועלדעלע, מיינער אריין אהין, באהאלט מיך צווישן ביימער פון וואנען איך קוק ארויס און באמראכט די ביידלעך אקעגן. יא, דאס זיינען זיי, זיי! איין ביידל ליגט אונטער-בויגן צו דער ערד, ארום אים א גאנץ פעקל: מאנצבילן, ווייבער, יונג און אלט, קינד און קייט, אפגעריסענע, אפגעשליסענע. דער האקט, יענער קלאפט, איינער גיט עצות, דער אנדערער פלוכט, זידלט. ווייבער קוויטשן און קינדער שרייען, פישמשען. ס'איז א געשעל-טעריי, א געבייזעריי, א פאטשעריי, א כארכלעריי מיט א געוויין און א געלעכטער אין איינעם.

צווישן דעם רעש הערן זיך קולות: שולדיק איז דאס נייע פערדל, פארברענט זאל עס ווערן! אזא פגר. דעם גאנצן וועג האט עס גע-צויגן אלץ אין דער זייט, אויף צו להכעים, אלץ אין דער זייט. . . עפעס א פארשלעפטע קרענק, פגן זאל עס! פיווישקעס כשרע מציאה, א כאליערע אויף אים!

— פיסקאטשעס, קוליעס שמרוי אן הענט, אן אויגן, גארנישט, נאך פרעסן! — זידלט זיך איינער, א רויטער יונגאטש מיט ברייטע פלייצעס און ווייזט דערביי אימלעכן א קולאק.

איך זוך מיט די אויגן און דערזע: ביי דעם הינטערשטן ביידל שטייט אפגעשפאנט אייער פערדל, ר' מענדעלע. אי, חכם מיינער!

מאך איך פאר פרייד, דו האסט זיי אנגעמאכט א גוטע חתונה, ניש-
 קשה! . . . וואו-זשע איז ערגעץ מין שלימזלניצע? מין שקאפע,
 זע איך, שטייט צוגעבונדן הינטער דעם דאזיקן ביידל טאקע.
 איך באטראכט מין דרענגל, נעם ארויס מין מעסער און לאז
 מיך אזוי שטילערהייט ווי א קעצעלע צום ביידל, בשעת די כאפטע
 איז שטארק באשעפטיקט דארט מיט דער אקס, שנייד געשווינד אי-
 בער די שמריק, כאפ מיך ארויף רייטנדיק און פאר מיט ביידע סוסים
 אן א זיי-געזונט אוועק.

מילא, גארנישט. באדארף גאר, צו אלדע שווארצע יאר, איינער
 פון דער כאפטע דערזען, מאכן א געפילדער און עס ווערט א קאכע-
 ניש. דער רויטער יונגאמט, זע איך, יאגט הענדוס-פענדוס און אט-
 אט דעריאגט ער מיך. מיינער שמייסט, טרייבט די פערד, זיי לאזן
 זיך היינטיקס מאל נישט בעטן און לויפן ווי ווייט גאר זיי קענען.
 דער רויטער איז שוין ווייטלעך אביסל הינטער מיר. באדארף מין
 שקאפע זיך פארפלאגטערן אין די לייצעס פון אייער פערדל, וועלכע
 איך האב אין איילעניש נישט אראפגענומען. זי פאלט, און דערווייל
 יאגט אן דער רויטער יונגאמט, אנגעצונדן ווי א גולן און ווארפט זיך
 אויף מיר ווי א הית. מיר ראנגלען זיך מיט אלע כוחות, שטום, נישט
 צו רעדן קיין ווארט פאר גרויס כעס. מיר ווילן איינער דעם אנדערן
 אומווארפן און פאלן ביידע ארומנעמענדיק זיך שטייף, אזוי אז די
 ביינער קנאקן. בקיצור, מיר ארבעטן געשמאק, אט בין איך פון אויבן
 — דער רויטער אונטן, קוועטש, אוזש דער רוח נעמט אים. פלוצים
 דרייט זיך ס'רעדל איבער: ער פון אויבן, איך פון אונטן. נישמער
 גארנישט. איך דערלאנג אים, פארשטייט איר מיך, אין דער זיבעטער
 ריפ. ער שפרינגט אונטער און בלייבט ליגן שטיל, ווי טויט. מילא,
 גארנישט. דאס איז געווען גאר אן אנשמעל. איך לאז אים אפ און
 דאס טאקע האט ער געמיינט. ער באברעט זיך דערווייל שטיל און
 באקומט ארויס ביי זיך פון קעשענע א מעסער. עהע, אזא כחור ביסטו,
 טו איך א געשריי. גיב אים א זעץ איבער דער האנט, אזוי אז דאס
 מעסער פאלט אים ארויס און פארפליט ווייט. ער נעמט זיך צונויף
 מיט אלע קרעפטן, גיט זיך א ווארף אויף מיר פלינק ווי א קאץ, דרא-
 פעט מיר דעם האלדו און אט-אט שמעקט ער מיר אריין די פינגער
 אין גארגל.

פלוצים הערט זיך פון דער ווייטנס א גלעקל. דאס מאכט אויף
 אים א מורא. ער איז דאך פארט א גנב. — אייער טרוף מזל, — ברומט
 ער ווי א בער, — וואס דאס גלעקל. נאט אייך-זשע א מתנה! . . .
 ער טוט מיר א טראך אין קאפ און ווערט פארשוואונדן. איך שטיי

באלד אויף, כאפ מיך ווידער ארויף רייטנדיק און פאר מיר מיין וועג.
שפעטער ערשט דערפיל איך דעם ווייטיק, טו מיך א טאפ, בע, אויפן
שטערן איז ביי מיר א בייל! נישמער גארנישט. מינס האב איך
אויסגעפירט. די פערדלעך, פארשטייט איר מיך, זענען ביי מיר.

ד.

— בענטשט גומל, וואס ס'האט זיך אזוי אויסגעלאזט! — רוף
איך מיך אן און נעם אלטערן ארום פאר פרייד.
— נישקשה! — מאכט אלטער — לאז דער רויטער דארט אויך
בעטשן גומל, וואס א מעת-לעת האב איך גארנישט אין מזיל געהאט
און בין געווען שטארק מיד. אבער אונדזערע סוסים זענען דא.
— וואו זענען זיי, די לייבן אונדזערע? — פרעג איך, ארומקוקן-
דיק זיך אין אלע זייטן.

— האט צייט אביסל, ר' מענדעלע! — ענטפערט אלטער. —
דער פארשוין, מיט וועלכן איך בין צוריקגעקומען, האט געפירט די
לייבן אנטרינקען דארט אראפ נידעריקער, וואו ס'איז דא א טיכל
און גוטע גראז. זייט רואיק, נישקשה. ער גיט אויף זיי גוט אכטונג.
איך בין אויך נישט לאנג געקומען. מיד, צעבראכן, טו איך מיך א
ווארף אין ביידל כאפן א דרעמל. נאר קוים וואס איך מאך צו אן
אויג, קומט איר אן ר' מענדעלע, און געלויבט איז גאט, וואס מען
זעט זיך געזונט . . .

און ווי מיר שמועסן זיך דא אזוי, זיצנדיק אויפן גראז, ווייזן זיך
פון דער ווייטנס אונדזערע לייבן, העצקענדיק זיך, קלאמפערשט ווי
זיי לויפן. עפעס האט זיך זיי אין מיינע אויגן דאס פנים געענדערט
פון נעכטן אן. זיי פאררייסן די קעפ מיט גאווה, גלייך ווי גערעדט:
לאך דיר, לאך, פונדעסטוועגן האט זיך אויף אונדז געפונען א בעלן,
געהאט שטארק חשק און אונדז אוועקגעגנבעט, נישקשה. מיט א
שמאמע אויפן פוס, מיט א רינענדיק אויג, פונדעסטוועגן, אז מען
באדארף גיין, גייט מען און אן אקס אז מען באדארף צעברעכן, קענען
מיר אויך, נישט ערגער פון אנדערע. איך דערלאנג מיין פערדל, בשעת
עס קומט צו מיר, א קליין זעצעלע איבער דער מארדע, מיט א
שמיכעלע: דו שקאץ איינער!

באלד דערויף קומט אויך צו אלטערס פארשוין. איך טו א בליק
און לאז ארויס אויף א קול, א פאטש געבנדיק ביידע הענט:
— פישקע! מען זאל געווען דערמאנען משיחן, וואלט ער
געקומען.

— יענער פישקע? פון וועלכן איר האט מיר דערציילט? —
פרעגט אלטער זייער פארוואונדערט.

— יא, יענער, דער פון דער באד. נו, שלום עליכם, פישקע!
— איך האב אייך, ר' מענדעלע, אויכעט דערקענט — זאגט
פישקע אפשטעקנדיק מיר צוריק א שלום עליכם.
— אייער פישקען קומט א דאנק — מאכט אלטער צו מיר —
ווען נישט ער, וואלטן מיר אונדזערע פערדלעך געזען ווי אונדזערע
אויערן.

— ווען נישט ר' אלטער — מאכט פישקע אויך צו מיר, — וואלט
פישקע א מיתה משונה איינגענומען.
— איך האב שוין געהערט, געהערט! — רוף איך מיך אן —
זאג בעסער, פישקע, פון וואנען האסטו זיך אהער גענומען.
— ס'איז א לאנגע מעשה — ענטפערט פישקע, אוועקקערנדיק
דעם קאפ אין דער זייט.

איך שטיי א רגע און באטראכט פישקען. ער איז נעבעך נאקעט
און בארוועס מיט געשוואלענע פיס, פארברענט פון דער זון און דאר
ווי א שמעקל, נאר הויט און בייך. דאס הארץ האט געריסן קוקנדיק
אויף אים. ער האט געמוזט נעבעך גענוג צרות אויסשטיין. איך נעם
אים ביי דער האנט און זאג:

— דיין מעשה, פישקע, וועלן מיר שפעטער הערן. עס וועט נאך
זיין צייט. אצינד רו זיך אויס דא מיט אונדו.

ה.

אזוי ווי איך און אלטער זענען געווען ביידע שרעקלעך מיד און
צעבראכן פון נעכטיקער נאכט, דעריבער איז ביי אונדז געבליבן, כאפן
א דרעמל און אויסרווען זיך אביסל אקעגן א פאר שעה. דערנאך וועלן
מיר זיך לאזן פריש אין וועג העט ביז אין דער נאכט אריין. פישקע
האט אויף זיך גענומען, אכטונג צו געבן דערווייל אויף די פערד און
אנגריימן עפעס צו מיטיק.

אלטער לייגט דעם קאפ זיינעם אנידער צו מיר אויפן שוים. איך
נעם א מעסער און קוועטש מיט דעם קלינגל אים אפ דעם בייל אויפן
שטערן. דערנאך גענעצן מיר, קנאקן אויס די ביינער, גייען און לייגן
זיך אין שאטן אונטער א בוים.

אויפענדיק די אויגן, דערזעען מיר: נישט ווייט פון אונדז ברענט
א פריילעך פייערל, ביי וועלכן עס קאכט זיך א מעפל קארטאפליעס,
צוגעדעמפט מיט ציבלע און מיט א יידישער דארער קישקע. מיר
נעמען צו ביסלעך בראנפן און זעצן זיך כאלד עסן מיט אפעטיט. מיר

לויבן אָפּ פּישקעס קאַכן אין טאָג אַרײַן. עס האָט דעם ייִדישן טעם,
דער קײסער מעג זײַנע קאַרטאָפּלעס עסן, און ער קוועלט גאַר אָן, צו-
ווינטשנדיק אונדז: זאָל אייך וואויל באַקומען!

— דערצײל, פּישקע, — בעטן מיר בײַ אים, — וואָס איז אַזוינס
מיט דיר געשען?

— עט! — מאַכט פּישקע מיט אַ זיפּן — ס'איז פּיל צו דערצײלן,
זײער אַ לאַנגע מעשה.

— דער טאָג איז גרויס, צײט איז בײַ אונדז, ברוד-השם, דאָ צו
הערן דיין מעשה. — קומט שפּאַנען! — זאָג איך צו אַלמערן — מיר
וועלן זיך פאַרן און פּישקע וועט אונדז אויפן וועג דערצײלן.

אַז די בײדלעך זענען שוין געשטאַנען געשפּאַנט, פאַרבעט איך
דעם עולם צו מיר אויפן וואַגן.

— נו, היידאָ, פּישקע! אַרויס מיט דער שפּראַך! — בעטן מיר
אים, נאַכדעם ווי מיר האָבן זיך אויסגעזעצט אויף אונדזערע ערטער
און געפּועלט בײַ אונדזערע פּערדלעך, זײ זאָלן זיך רירן פּונעם אַרט,
פּישקע אַכער קווענקלט זיך, האַלט אַראָפּגעלאָזט די אויגן און ברעכט
די פּינגער.

— ווייס איך? . . . איך שעם מיך עפעס, כ'לעבן. גלאַט נעם און
דערצײל! אַז איך קען נישט. עפעס פּריקער, כ'לעבן.

איך גיב פּישקען אונטער השק. אַלמער פּון זײן זײט שמועסט
אים אין אַזוי:

— ס'איז נאָר שווער, נאַרעלע, דער אָנהײב. אַבי נאָר דאָס
ערשמע וואָרט, גײט עס שוין דערנאָך, איך ווייס עס טאַקע פּון מיר
אַלײן. מילא, בקיצור, וואָס מאַכט עס אױס? וועסט אַלײן, נאַרעלע,
דערנאָך זען, ס'איז גאַרנישט . . . מילא, האַסטו, פּישקע, חתונה גע-
האַט, פאַרשטײסטו מיך, מיט דער בלינדער יתומה. נו, גאַרנישט!
ווייסן מיר עס שוין. בקיצור, וואָס-זשע איז ווייטער?

— ווייטער? אין איר טאַטן און אין זײן טאַטנס טאַטן אַ רוח
אַרײנגעפּלויגן! — שײסט פּישקע אױס מיט אימפעט אין אײן כעס —
זײ האָבן עס מיר אָפּגעטאַן אויף טערקיש.

— נו, נו, נו! — טרײבן מיר אָן פּישקען, וואָס האָט נאָך דעם
אימפעט זיך באַלד אָפּגעשמעלט. פּישקע עפּנט ווידער אַ מויל און
הײבט אָן שוין ניט מיט אַזאָ היץ ווי פּריער:

פישקע דער צייל 5

א.

— אוי, א שיינע ווייבערע! . . . נאך דער חתונה האבן מיר גאר נישקשהדיק געלעבט. ווי א יידיש פאר-פאלק באדארף צו לעבן. איך האב דוכט זיך, פאר מיין ווייב אלץ געמאן. הערט איר, יידן, זאל מיר שפראךן דאס מויל, אויב איך זאג אייך א ליגן! אלע מאג אין דער פרי פלעג איך זי, ווי עס געהער צו זיין, ארויספירן אויף איר ארט לעבן דעם אלטן בית-עולם, וואס דארט איז דער שטייגער אירער געווען צו זיצן אויף אביסל שטרוי און בעטן נדבות מיט א ניגון, וועלכער האט אימלעכן גערירט ביי דעם הארצן. עטלעכע מאל אין מאג פלעג איך איר צוטרעגן אהין, דאס א טעפל געקעכץ, דאס א זייערע אויגערקע. נא, קוויק זיך! זי ויצט דאך די גאנצע צייט אפעט אויף איין ארט און איז שטארק פארטראגן אין דער פרנסה. פיל מאל פלעג איך מיר גלאט אזוי קומען געוואר ווערן, וואס מאכט זי, אויך אונטער העלפן איר אביסל אין דעם געשעפט: ארויסגעבן אייגעס, דעם אנדערן רעשט פון א דרייער, פון א זעקסער; דערמאנען זי אין אלטע חובות פון באלעכאטיס, וואס האבן איר פארבייגייענדיק נישט באצאלט באלד כמזומנים, נאר אפגעלייגט אויף שפעטער; אדער אפ-טרייבן א קו, א ציג, וואס זיי האט זיך געגלובט, אויף זייער שפאציר אין די גאסן, ארויסכאפן איר פון אונטער דעם געזעב א פול מויל מיט שטרוי.

— אט אזוי האט זיך עס געמאלקן, יידישע קינדער! ס'איז געווען נישקשה פון וואנעט צו לעבן. נאר אז ס'איז גוט, וויל מען נאך בעסערס, אז מען האט ברויט, וויל מען קוילעמש.

— ווייסטו וואס? — הייבט מיין ווייב אן מיר צו זאגן — אזעלכע מענטשן ווי איך און דו, אזא פאר-פאלק ווי מיר ביידע וועלן אויף דער וועלט פארפאלן נישט ווערן. אין אונדזער ברויט זענען אונדזערע חסרונות בלויז מעלות. ביי אנדערע אין די הענט אזעלכע זאלן איינ-שטיין, וואלטן זיי א גליק געמאכט. מיר ביידע זענען גרויסע שלים-מזליקעס און מאג נישט דאס, וואס מען באדארף. אט פאלג, כ'לעבן, א ווייב, אביסל עלטער, גענימער פון דיר. נעם, פישקע, פיר מיך ארויסעט אויף דער ליכטיקער וועלט, צווישן לייט, וועסטו זען. גע-

דענק מיינע ווערטער, אז מיר וועלן גיין אין גאלד. דא אויף דעם פלאץ איז שוין כמעט גאר נישטא וואס צו טאן. מען זיצט אמאל אפעט א לאנגע צייט ביז איינער דעבארעמט זיך און גיט א גראשן. לייט דערציילן עס אביסל פון דעם גרויסן גליק וואס לעקיש, דער כא-ליערע-חתן, האט אין דער וועלט מיט פערלען זיין ווייב געמאכט. זיי האבן כאלד נאך דער חתונה זיך אוועקגעלאזט און דאס מול, אן עין-הרע, גייט זיי! אונדז, כ'לעבן, וועט גאט אויך נישט פארלאזן. אט כל-זמן ס'איז נאך זומער, קום לאמיר זיך אוועקלאזן. א טאג, כ'לעבן, איז אויך אן עבירה.

מיין ווייב האט מיר געמאכט א יצר-הרע און מיר האבן זיך אוועקגעלאזט.

וואס זאל איך אייך זאגן, יידן, ס'איז אונדז געגאנגען זייער, זייער גוט. אין וועלכן דארף, אין וועלכער שטאט מיר זענען געקור-מען, האבן מיר אויסגענומען. איטלעכער האט אויף אונדז געקוקט, קיינער האט אונדז נישט אפגעזאגט. דער הקדש איז פאר אונדז געווען אפן אומעטום, הייזער — וויפל דאס הארץ גלוסט, גיי אהין און נעם: אין קעשענע, אין כוועס און אין דער טארבע. דער שמש פון שול פלעגט נעמען עטלעכע גראשן און אונדז געבן דערפאר פלעמן אויף שבת תמיד אין איין הויף. מיין ווייב האט מיך געלערנט ווי אזוי צו זיין אן ארעמאן. איך בין דערינען געווען נאך גאר א פריץ און נישט געוואוסט רעכט ווי ארומצוגיין אין די הייזער. מיינע אבער איז אין די זאכן געווען א וואיל-קענעוודיקע מיט אלע קונצן. זי האט מיך אלץ געלערנט, ווי אזוי מען באדארף אריינקומען אין א שטוב, ווי אזוי מען באדארף קלאמפערשט קרעכצן, הוסטן און וואס פאר א רחמנות-פנים מען באדארף מאכן דערצו; ווי אזוי מען באדארף א נדבה בעטן אדער מאנען, זיך דינגען און צוטשעפן זיך; ווי אזוי מען באדארף צוואוינטשעווען, אדער שילטן, פלובן טויט קללות. איר מיינט, עפעס אזוי גלאט נעמט מען זיך און מען גייט אין די הייזער. ניין! דאס איז א גאנצע תורה. ביי יידן א נגיד צו ווערן איז גענוג נאר מול. חוצפה, פארשמאכענע אויגן און דאסגלייכן, דאס קומט שוין שפעטער פון זיך אליין. אבער א יידישער ארעמאן צו זיין, טאקע וואס ארעמאן הייסט, איז מול אליין ווייניק, ער מוז קענען און וויסן א סך זאכן, וואס זענען שטארק נייטיק צום עסק. ער באדארף קענען די שפיל און איינעסן זיך אין די ביינער אזוי, אז יענער מוז געבן. ער זאל אפילו א מיתה משונה אייננעמען.

פישקע באגעגנט זיך מיט פייווישקען — „א קיינק אים אין די בייניע“

א.

„עד, מיט מאן וואב אבן קעגעט צי די פים ארעמעלייט, ני קענטי
אך משאע זאן ווי מיט מאנע קיאנקע פיסיעד פיעגן מי זעך שיעפן
זייע פאמעיעד, קייכונ ווי די יאקעס“ — אט אזוי הייבט פישקע אן וויי-
טער צו דערציילן מיט זיין לשון, וואס אויסגעבעסערט מיט מיין הילף,
מאכט עס: איך מיט מיין ווייב האבן געהערט צו די פוס-ארעמע-
לייט. נו, קענט איר זיך משער זיין, ווי מיט מיינע קראנקע פיסלעך
פלעגן מיר זיך שלעפן זייער פאמעלעך, קריכן ווי די ראקעס.
און אזוי גייט פישקעס דערציילונג, אויסגעבעסערט, ווייטער:
מיין ווייב האט אָנגעהויבן מיך ביסלעכווייז צו זידלען, צו שילמן,
צו זאגן שטעכווערטלעך, צו רופן מיך מיט צונעמעניש און מיר אויפ-
צואווארפן מיינע קראנקע פים. זי איז אַקעגן מיר אַרויס מיט טענות,
אז זי האט מיך געמאכט פאַר אַ מענטשן, זי האט מיך אין דער וועלט
צווישן לייט אַרויסגעפירט, זי האט מיך פאַרזאָרגט מיט פרנסה, גע-
שטעלט אויף די פים און איך בין איר נישט געטריי, טו איר אַלץ אויף
צעפיקעניש. איך פלעג מיך נישט וויסנדיק מאַכן, אַלצדינג אַראַפּ-
שלינגען, געטראַכט ביי מיר: אַזוי איז געוויינלעך דער שטייגער פון
אַ ווייב, אַזוי באַדאַרף צו זיין. אימלעכן מאַן איז דאָס ווייב מכבד מיט
אַ וואַרט און אַמאַל טאַקע מיט אַ קלאַפּ אויך. קוים איז דער כעס
אַפגעגאַנגען, איז ווייטער געוואָרן אַ לעבן, פישקע ווייטער שטאַרק
חשוב, זי פלעגט אַרויפלייגן איר האַנט מיר אויפן אַקסל, זאָגן:
„הייטאַ, פישקע!“

ביז באלטע האבן מיר זיך געשלעפט עפעס גאר אַ גאַנצע צייט
און פאַרשפּעטיקט דעם גרויסן יריד דאַרט, וואָס קלינגט אין דער
גאַנצער וועלט. מיין ווייב איז געווען אויסער זיך, שרעקלעך זיך
געערגערט, גלייך ווי זי וואַלט פאַרלוירן תּרפּ״מ אלפים טאַלער. איך
טרייסט זי: „מילא, וואָס איז דאָ אַזוינס, אַכער באלטער הייזער
זענען דאָך, ברוך-השם, פאַר אונדז געבליבן! קאַרג פאַר אונדז אַזוי
פיל הייזער, אַזאַ שטאַט? נישט צו פאַרזינדיקן.“ און זי אַלץ אין
אין קול: „פאַרברענט ווער אין אייניגעס מיט דיניע הייזער! וואָס

טויג מיר דיין שמאט, אזא בלאטיקע שמאט! איך וויל נישט? דו הערסט? איך וויל נישט אזא שמאט. איינגעזונקען ווער דא אין דער בלאטע און ווערג זיך מיט דיין שמאט — מיט דיין בלאטיקער בלאטע!

דער וועג אונדזערער איז נישט געווען קיין גלייכער. „מי פיעגן קיכן“ אהין און אהער, זיך דרייען אין אלע זייטן, ווי ס'איז אונז אומגעקומען. איין מאל זענען מיר מגולגל געווארן עפעס אין א שמאט, וואס הלוואי דער רוח זאל מיך געווען כאפן פריער איידער איך בין אהין געקומען. צו דער שמאט אליין האב איך נישט אפילו, פארקערט, זי האט מיך געלאזט ארומגיין מיט אלע כבודן אין די הייזער, נאר דארט האב איך מיך באגעגנט מיט מיין מלאך-המות, געקוילעט זאל ער ווערן אן א מעסער! „א קיינא אים אין די בייניע!“ — אט ווי אזוי ס'איז געשען:

ב.

אין יענער שמאט, וואוהין מיר זענען געקומען, זענען געשמאנען פערד-ארעמעלייט מיט בידן. ס'איז געווען א בונט. באלעבעסלעך פון היינטיקער וועלט האבן דארט אויפגעטאן נייעס, אז ארעמעלייט, הויך אלטע, קראנקע און ביטערע קאליקעס, ניט צו געבן גארנישט. גע-זונטע בחורים, ווייכער און מיידלעך זענען נישט קראנק צו דינען, צו ארבעטן און מיט אייגענער מי צו פארדינען זייער שטיקל ברויט. דאס יידישע גארטשע רחמנות טוט גאר אן גרויסע צרות. דורך דעם, האבן זיי געזאגט, האלטן זיך ביי יידן פוילע נפשות אן א צאל, ווי וואנצן, וואס זייגן יענעם בלוט און עסן אפעט אנדערע דעם קאפ. זיי האבן ביי זיך איינגעפירט עפעס ווי א מין פאבריקע, וואו מען האט מכבד געווען געזונטע ארעמעלייט, וואס זענען געקומען צו גאסס, מיט עפעס א מלאכה: צו דרייען שמריק, צו נייען זעק, און געגעבן זיי דערפאר עסן. ארעמע לייט האבן אנגעהויבן זעלמענער זיך אהין צו ווייזן.

די ארעמעלייט, וועלכע מיר האבן דארט געטראפן, זענען געווען שמאק אויפגעבראכט אקעגן דעם דאזיקן איינפיר, פלאס-פייער. „געוואלד!“ — האבן זיי אלע געשריגן — ס'איז שוין גאר קיין וועלט נישט. וואו איז דאס יידישע רחמנות? אויס יידישקייט, כ'לעבן! . . . איינער א רויטער, א געזונטער — „א קיינא אים אין די בייניע!“ — האט געפירט דאס רעדל און געשריגן מער פון אלע: ס'איז סדום, נאר סדום! פארוואס קומט עס די נגידים זאלן זיך זיצן רואיק און אנדערע זאלן אויף זיי הארעווען? זייער גוטס איז דען נישט יענעם

מי, יענעמס פראצע, יענעמס שוויים? אליין זענען זיי ביי זיך אפ-
 געפיינטע מענטשלעך, הימן אפעט זייער נפשל און ווילן אליין, יענער
 זאל ארבעטן. א נגיד, וואס מער דיק, געזונט ער איז, וואס מער זיין
 בייכל איז גרעסער, איז ער אליין מער פארנעם, מער פיינע בריה. אונ-
 דער איינער, אקעגן, מוז מיט זיין געזונט זיך נעבעך באהאלטן, זיך
 שעמען ווי א גנב. איטלעכער שרייט אויף די ציין, פארוואס גייט
 אא געזונטער נישט ארבעטן! עס וואלט שוין רעכט געווען, כלעבן,
 איבערצובייטן די יוצרות: לאזן די נגידים פראוואן אביסל ארבעטן,
 וואס איז, קראנק זענען זיי?

— גערעכט, פייווישקע, גערעכט, מיר זענען אויך יידישע קי-
 דער, אזעלכע איידעלע ווי זיי! — האבן אלע אין איין קול אונטער-
 געבאסעוועט דעם רויטן ממזר און ביסלעכווייז זיך צעגאנגען פון הקדש.
 אונט-ציים באדארף איך גראד גיין אין א גאס פארביי דעם שול-
 הויף. אין דרויסן איז טונקל און מענטשן א סך אן עין-הרע דרייען
 זיך דארט ארום. מיט אמאל קומט מיר פון דער זייט גאס אן צו די
 אויערן עפעס א וויינענדיק קול מיט א געבעט, וואס קען רירן אפילו
 א שטיין. אפשטעלנדיק זיך, דערזע איך נישט ווייט פון מיר, ווי א
 צעבראכענער ייד האלט אויף ביידע אויסגעשטרעקטע ארעמס א קי-
 שעלע, פון וועלכן עס הערט זיך א פישטשען פון א ברעקל קינד, וואס
 פארגייט זיך נעבעך שרייענדיק. דער אומגליקלעכער טאמע דרייט
 זיך אין אלע זייטן, שאקלט עס, וויגט עס איין אויף א וויינענדיק קול
 מיט ביטערע קרעכצן: „אוי, וויסט איז מיר, פינצטער איז מיר.
 מיין ווייב שמארבט און לאזט מיר אויף די הענט איבער א פיצל
 קינד! . . . אוי, וויסט איז דיר, קליינע, בידנע יתומהלע, פינצטער איז
 דיר אן א מאמע! א-א-א, שא-שא! וואס זאל איך דיר נעבעך
 טאן? . . . “ איטלעכער וואס גייט פארביי, גיט אים עפעס אין דער
 האנט, א טייל ווייבער ווענדן זיך צו אים אויך מיט א ווארט, און ער
 אליין אין איין אטעם: „וויסט איז מיר, פינצטער איז דיר!“ שאק-
 לענדיק און ווארפנדיק זיך מיט דעם קישעלע אין אלע זייטן.

דאס הארץ האט מיר געריסן פאר רחמנות אויף דעם וויסטן
 טאטן און אויף דער וויסטער יתומהלע, נעבעך נאך אין די וויקעלעך.
 איך נעם ארויס פון דער קעשענע א דרייער און קום דערמיט צו נאענט
 צו דעם וויסטן טאטן. קוים שטרעק איך אויס צו אים די האנט איבער
 דעם קישעלע, דערלאנגט ער מיר א שמארקן קניפ, מאכנדיק דערביי
 אויף זיין וויינענדיק קול: „אוי, וויסט איז דיר“, מיט א קוועטש
 אויף דעם ווארט „דיר“, גלייך ווי מיך מיינט ער. איך כאפ מיך ביי
 דער האנט פאר ווייטיק, שפרינג אפעט דערשראקן אין דער זייט און

כליוב שמיין עמלעכע רגעים פארגאפט. דער וויסער טאטע דרייט זיך אויס באלד צו מיר, איך קוק אים גוט אן און בין פארצאפלט געווארן . . .

„פאר היינט וועט גענוג זיין. קום! נא, האלט אבימל דאס קינד!“ — זאגט ער און שמופט מיר אריין אין דער האנט דאס קי-שעלע. דאס קליינע יתומחלע, זע איך, איז עפעס א ליאלקע, איינגע-וויקלט אין שמאטעס, און דער וויסער טאטע איז דער רויטער ממזר, פייזשישקע, „א קיינא אים אין די ביינע!“ ער האט עס געמאכט ווי א בריה! געוויינט, געקרעכצט פאר זיך, און געפיטשטעט, זיך פאר-גאנגען אויך פאר דעם קינד . . .

— אט אזוי מוז מען, — רופט ער זיך אן, — מיט די נארישע יידישע קינדער האנדלען. ווילן זיי נישט געבן מיט גוטן, מוז מען נעמען ביי זיי מיט קונצן. אן דעם גייט עס נישט.

ג.

אין יענער צייט, וואס מיר האבן זיך אויפגעהאלטן אין הקדש, האט דער רויטער ממזר אנגעהויבן זיך צוצושארן צו מיין ווייב מיט גוטע ריידעלעך. זי איז אים עפעס שטארק געפעלן. ער פלעגט זיך כאפן צומראגן איר, אז זי האט עפעס באדארפט, און ליב געהאט זי צו באדינען. ביסלעכווייז האט ער אלץ צו איר זיך אריינגענארט, ביז ער איז געווארן מיט איר א שמעלקע. ער פלעגט אפזיצן מיט איר שעהנווייז און פלוידערן, אריינארפן אין דעם שמועס גראכע, נישט קיין שיינע ווערטלעך. מיינע פלעגט פארשמעקן די אויערן און נישט וועלן, דוכט זיך, הערן. און אז ער פלעגט זי אמאל אין טאג אריין לויבן: זי איז א שיינע יידענע, אזעלכע ווי ער האט ליב, פלעגט זי אים אפזידלען, א פאטש טאן אויפן רוקן און דערביי טאקע לאכן. איך פלעג אויך לאכן, אמאל טאקע מיט ווערעם, נאר באלד טאקע מיך באטרעכט צוריק: וואס ארט מיך א פלוידערזאק? מארגן איבערמארגן ווערט מען נאר זיינע פטור. מיר צעגניען זיך, אימלעכער אין אן אנדער זייט, און אייביק וועט מען זיין פרצוף נישט אנקוקן. און ווייטער, אין די הייזער גייט דאך מיין ווייב, געלויבט דער אייבערשטער, מיט מיר. אים, דעם ממזר, ווען ער נעמט זי אנט ביי דער האנט און וויל זי פירן, שמופט זי אפעט מיט א בייזער: „גייט איר, גייט, פע! איך האב א מאן, איך האב ברוך-השם, מיט וועמען אין די הייזער ארומצוגיין.“

אויף מארגן נאכן באגעגעניש מיינעם מיט דעם רויטן ממזר, ווי ער האט זיך פארשמעלט פאר א וויסמן טאטן, בין איך מיר גענאנגען

אין די הייזער אליין. מיין ווייב האט אויפשטייענדיק אין דער פרי זיך געקלאגט, עפעס איז זי נישט מיט אלעמען, עפעס ציט זי זיך אליין און נענעצט, עס מוז זיין א גוט אויג — און איז דעריבער געבליבן אין דער היים. איך אליין בין אויך געווען עפעס לא עליכמדיק. היינט איז מיר טאקע געווען אומעטיק איינער אליין צו גיין אן מיין ווייב. ס'איז מיר ווי עפעס אפגעגאנגען. איך לייקן נישט, אז זינט דער ממזר האט זיך צוגעשארט צו מיין ווייב און מיט איר געטריבן קאמט-וועסלעך, איז זי מיר געווארן טייערער. עס האט מיך אמאל אפילו פארדראסן, געברענט ווי א פייער, נאר דערביי טאקע — איך ווייס נישט פארוואס — האט מיך צו איר עפעס געצויגן, געצויגן ווי א כושרף. עפעס איז געווען, ווי זאל איך אייך זאגן, א געשמאקער שמארץ פון א בלאטער, כשעת קראצנדיק אים אמאל אויף מיין לייב. ס'איז געווען געמאמערט „אין די הייזער ארומגיין“, גארנישט דער טעם, וואס אן אנדערש מאל. איך האב עס אפגעמאכט בקיצור, מיך אפגעפארטיקט באצייטנס. אריינקומענדיק אין הקדש האב איך גע-טרעפן מיין ווייב זיצט מיט דעם ממזר און מען שושקעט זיך עפעס. דאס פנים האט איר געפלאמט, זי האט געהאלטן דעם קאפ אנגע-בויגן צום ממזר, זיך צוהערנדיק צו זיינע רייד, און א זיס שמיכל איז איר פון די ליפן נישט אראפ.

ביי מיין צוקומען צו איר מיט א פרעג, — וואס זי מאכט, האט זי זיך געטאן א כאפ, געבליבן אקעגן א רגע אן לשון און נישט גע-וואוסט וואס צו טאן. דערנאך טאפט זי מיך אנט, ווי איר שטייגער איז געווען, און מאכט צו מיר אזוי: „ווייסטו, פישקע, וואס איך בין קראנק? דאס איז נישט קיין גוט אויג, דאס איז מיר געקומען פון צופוס גיין. די רופאטע, וואס גייט אריין, האט מיר געהייסן גיין אין באד, אויסשמיסן זיך, לאזן זיך שטעלן באנקעס, גוט אויסרייבן זיך אויף דער נאכט און שוויצן. גיין, פישקע! צופוס ווייטער קען איך נישט גיין. ר' פייווישקע איז אזוי גוט, אזוי פוין און וויל אונדו נעמען מיט זיך אין בויד. וואס טוט מען, פישקע? וואס זאנסטו, הא? — דער ממזר — „א קיינק אים אין די בייניע אראפ!“ — האט אויף מיר געקוקט עפעס מיט אזא אייגעלע, מיט אזא שמיכלעלע, וואס האט מיר געשמאכט. עס האט מיך פארקלעמט ביים הארצן, ס'איז מיר געווען צו מוט ווי א יינגל, וועלכן דער רבי הייסט זיך לייגן אויפן בענקל, אים אפצושמיסן. איך האב געמאכט א היפשע ווילע מיט דער צונג, עפעס אן ווערטער און נישט געוואוסט, וואס צו זאגן. — וואס שווייגסטו? וואס ענטפערסטו נישט? — צעשרייט זיך אויף מיר מיין ווייב מיט כעס, — איך ווייס, עס ארט דיך גארנישט

מיין געזונט, ווילסט מיך ניכער פטור ווערן, מיך טרייבן יונגערהייט
אין דער ערד אריין.. ווארט נאר, ווארט, דו זלן איינער! ניכער
וועסטו אנלייגן מיט דעם קאפ, א מיתה משונה אייננעמען! הערסטו,
פישקע, די ערד וועסטו פון מיר קייען! נישט איין האר אין קאפ
וועט דיר איבערבלייבן. די ציין וועל איך דיר אויסוועצן!

אז מיין ווייב האט געעפנט א מויל, פלעגט מיר אין בויד קאלט
ווערן. איך בין געשטאנען צעקאכט, דערשלאגן און דערהרגעט. ווי
מיר איז דענסטמאל געווען אויפן הארצן — ווייסט נאר איין גאט
וואויל. וואס האב איך געקענט טאן? איך האב אנגעבויגן דעם קאפ
און געמאכט צו מיין ווייב: „שא, שריי נישט, ערגער דיך נישט אזוי.
שא, דו וועסט פארן! פארוואס נישט?“

— אט אזוי רייד! — זאגט מיין ווייב שוין ווייכער — פארוואס—
זשע אז מען רעדט צו דיר, שטייסטו ווי א ליימענער גולם און ענט-
פערסט נישט קיין ווארט? יענער איז אזוי גוט, אזוי פיין, וויל אונדז
מיטנעמען אומזיסט — און ער זאל דאס כאטש זאגן א דאנק! שעמען
מענסטו זיך אין דיין ווייטן האלדז, דו גראכער יונג איינער.
וואס האב איך געקענט מאכן? איך האב געמוזט טאן דאס אויך,
זאגן דעם ממזר א דאנק.

ווי מען האט פישקען שטארקע יסורים אנגעטאן

א.

פישקע הייבט ווידער אן אויף זיין שטייגער, איך ארבעט, העלף אים אונטער אויף מיין שטייגער, אלטער טרייבט אונטער אויף זיין שטייגער און די מעשה דערציילט זיך ווייטער אזוי:

אויף דעם אנדערן טאג נאך דעם פריערדיקן שמועס, האבן זיך די פערד-ארעמעלייט גערירט און ארויסגעטרעטן פון ס ד ו ס, ווי יענע שטאט האט ביי דער דאזיקער כאליאסטער געהייסן! זי איז ארויס מיט א רעש, א געפילדער, מיט א שילטן, פלוכן פון א סך מילער און א סקרופעריי פון רעדער. עס האט זיך געשאמן אויף דער שטאט טויטע קללות: פארברענט זאל זי ווערן! די באלעכאטים זאלן צען מאל אין טאג פגנן פאר הונגער... — דריי בוידן זענען געווען פול אנגעזעצט מיט אלערליי פארשווינען: יידן, יידענעס, ווייבלעך, מייד-לעך, בחורים, גרויס און קליין, און צווישן זיי אויך מיין ווייב מיט מיר. מיר זענען למזל, דערהייבט געווארן: אריינגעטרעטן אין דער קאוואלעריע אריין.

הערט איר, מינע ליבע יידן, עס האט מיר זיך געעפנט עפעס גאר א נייע וועלט, און אין אנהייב איז מיר מיט דער כאליאסטער גאנץ פריילעך געווען. איך פלעג מיך אנווען און אנהערן וואונדער-שיינע זאכן, וואס גאר אוממעגלעך אלצדינג מיט אימלעכעס פיצעלע באזונדער איבערצוגעבן. איך פלעג הערן, אשטייגער, ווי מען פלעגט אפשפעמן פון דער גאנצער וועלט און אימלעכן זיך נאכקרימען. אימלעכער פון די פיינע מענטשלעך פלעגט דערציילן עפעס אויף גנבים-לשון זיינע אלע גענג און שפיצעלעך, וואס ער האט אפגעטאן. ז א כ א ר ע ט א ק ר ע ל (געגנבעט א ברויט); דער אנדערער — ווי אזוי ער האט זאל א ב ע ר ט א כ פ ר ה נ י צ ע (געגנבעט א הונ); דער דריטער — ווי אזוי ער האט ג ע ל ק ה נ ט ק ל י נ ג ע ר ס (אויסגעכאפט געלט), און דער פערטער — ווי אזוי ער האט ג ע ב ע ל - ד ב ר ט א י א ל ד (געהרגעט, געשלאגן איי-נעס א באלעכאמיש קינד). נגידים פלעגט מען שעלטן אויף וואס די וועלט שטייט.

דער רויטער ממזר האט זיך שטארק געדרייט ארום מיין ווייב

און זיך פשוט געהאנגען אויף איר, ער האט זי געקעכלט און צונגע-
 טראגן איר פון פייגל-מילך: געקאכטע ארבעס, באב, פלוימען —
 וואס נאר ער האט ערגעץ דערמאפט. איך האב מיך אבער בא-
 טראכט: כאפ דרך דער וואמע-מאכער! וואס קען עס מיך ארן?
 קעכל זי, וואס קענסטו דערמיט מיינען, וואס? . . . מיינסטו דאך, גאנץ
 זיכער, נאר איר פעלער, פשוט א בלינדע איז גוט, מען קען מיט איר
 מאכן געלט, טא האב-זשע, כל-כוניק איינער, די גאל, מין ווייב נייט
 אין די הייזער אלץ טאקע מיט מיר. וואס-זשע האסטו דא, טיפש
 איינער, געפועלט מיט דעם צובינדן זי צו זיך, מיט דעם חנפהגען
 זיך צו איר, אז דער רעכטער עיקר — אין די הייזער גיין,
 גייט זי טאקע מיט מיר, מיט מיר?! . . . וואס-זשע טוט דער רויטער
 ממור, א קיענק אים אין די בייניע אראפ? דער רויטער ממור טוט
 אלץ אין דער וועלט מיינער פטור צו ווערן. ער האט צו מיר זיך
 גענומען און געמאכט אויס מיר א קאטער. איך בין מיאוס אראפ-
 געפאלן ביי מין ווייב און געהאט ביי איר א פנים ווי חזק. קיין אנדער
 ווארט האב איך פון איר נישט געהערט, נאר ווי: געשוואלן ווער,
 לייג אנט מיט דעם קאפ, ווערעם זאלן דרך עסן, דו פרעסער, יונ-
 גאטש איינער, דו אזוינער, אזוינער און אזוינער! דער ממור, קיין
 תחית המתים זאל ער נישט אויפשטיין, האט אלץ אויף מיר געגראבן
 און מיר געטאן צום טויט, ביז איך בין ביי איטלעכן געווארן צו שאנד
 און געשפעט, אלע בוידן האבן לסוף מיט מיר געהאט צו טאן. וואס
 א מינוט איז א נייע צרה איבער מיר געפאלן, וואס א רגע — האב
 איך געהייסן מיט אן אנדער צונעמעניש. איטלעכער האט מיט מיר
 געטאן, וואס זיין הארץ גלוסט. איך בין געווען דאס כפרה-הינדל.
 האב איך אמאל מיך געבייזערט פאר צרות, פלעגט עס איטלעכן
 אונטערטראגן.

— זעט נאר, — האט מען געמאכט — ווי דער נגיד האט זיך
 ציעאכמערט, ער וועט שוין כאלד פלאנכענען.
 האב איך מיך אמאל באוואשן מיט טרערן פאר ווייטיק פון די
 קלעפ, וועלכע אין מיר איז אריין, פלעגט מען זאגן:
 — וואס איז מיט דיר דא אזוי די שמחה, פישקע? וואס האסטו
 זיך עפעס אזוי צעלאכט מיט ציין? זעט נאר, עולם, ווי פישקע לאכט!
 — דערלאנגט אים, יידישע קינדער, — פלעגט זיך הערן דעם
 ממורס קול, — דערלאנגט אים נעבעך א רייב איבער די לאפעמקעס,
 דאס איז א רפואה צום לאכן. אויב, חלילה, עס וועט נישט העלפן
 באדארף מען אים גלעטן די האר, אננעמען ביים אויער און איינרויסען
 אים א מוד, דערפון וועט זיך אים שוין שטעלן טרערן אין די אויגן.

אמאל פלעגט מען מיך ארויסווארפן פון דער בויד און אז איך בין מיט די קראנקע פים געלאפן נאך דעם וואגן, ווי נאך איך האב געקענט, און געמאכט מיט די זיימן, האט מען צוגעפלעסקעט, צוגע-פאטשט מיט די הענט און געשרינגן מיט א געלעכטער: בראווא, פישקע! אט אזוי, פישקע, טאנץ אביסל, טאנץ! קוקט נאך, עולם, ווי פישקע הייבט פיסלעך, ווי שוין ער טאנצט! ער מעג אויף אלע התונות טאנצן. קיין ביזו אויג זאל אים נישט שאמן.

איין מאל האט זיך אפגערופן איינער — און אלץ טאקע דער ממזר, א קיענק אים אין די בייניע אײַזן: — עולם! פישקע איז גאר א גלייכער. ער פארשטעלט זיך גאר, דער גנב, פאר א קרומען, ער מאכט אים אונדז אלע חוזק. מען באדארף אים פראוון אויסגלייכן, גיט אים דארט א זעץ, וועט איר זען, ווי ער ציט אים גלייך „ פ א ל ק ע “.

ב.

הכלל, יידן, מען האט מיך געפייניקט, מען האט מיר שטארקע יסורים אָנגעטאָן. אוי, פלעג איך מיך דערמאָנען אין די גוטע גליק-לעכע יארן, וואָס איך בין מיר געזעסן ווי אַ שררה אין באַד און גע-לעכט ווי גאָט אין פּראַנקרייך! וואָס איז מיר דען דאָרט אָפּגעגאַנגען?
— מילא, נעמט מען און מען גיט אָפּ, — פּאלט אלטער אַריין פּישקען אין די רייד, — דערויף איז דאָך דאָ ביי יידן אַ גמ.
— יא, גערעכט, — מאַכט פּישע מיט אַ זיפּן, — הלוואי וואָלט איך עס טאָקע פּריער געטאָן, וואָלט אַז וואויל און גוט געווען מיר און אפּשר נאָך עמעצן . . . נאָר איך ווייס נישט, וואָס מיר איז אַזוינס געשען. נאָר אַ כּישוף האָט מען מיר אָפּגעטאָן. ס'איז אַ ווייטיק, אַ בושע צו זאָגן, דאָס האַרץ האָט מיך צו מיינער עפעס געצויגן . . . ווי שטאַרק איך האָב געליטן און געהאַט געבראַמענע לייד, פּונדעסט-וועגן האָט מיך דער רוח נאָך איר גענומען. פּיל מאל פּלעגט זיך מאַכן, אַז פּאַר גרויסע צרות און האַרצווייטיק האָב איך מיר געוואָלט אַ מעשה אָנטאָן, געוואונטשן מיר דעם טויט מיט איר אין איינעם. היינט, היינט, פּלעג איך ביי מיר טראַכטן, מוז עס האַבן אַן עק, היינט זאָג איך איר: גמ! נאָר קוים בין איך צו איר צוגעקומען נאָענט און זי האָט מיט מיר געמאַכט אַ רייד, אַדער אַרויפגעלייגט די האַנט מיר אויפן אַקסל און געזאָגט: פּיר מיך, פּישקע! האָט מיר אָפּגענומען דאָס לשון און בין עפעס ווי איבערגעביטן געוואָרן.

אין אַ גוטער שעה איין מאל, גייענדיק מיט מיין ווייב אין די הייזער, עפעס מיט אַ גרינג געמיט, טו איך איר אַ זאָג: כּתּיה, נשמה

מיינע, וואָס וועט דער תכלית זיין פונעם שטענדיקן אַרומשלעפן זיך? עס פאסט, כ'לעבן, גארנישט פאַר אונדז. אין גלופסק האָבן מיר ביידע, ברוך השם, אַ שטיקל נאַמען געהאַט. דו מיך האָסט אַרויסגע-נומען פון דער באַד. אַ קאַטאַוועס עפעס גלופסקער געמויערמער באַד, וואו עס וואַרפן זיך איבער אַזעלכע בערן, גרויסע לייט! דיך האָט אימלעכער געקענט, און אויף דיר כבוד געלייגט. היינט זענען מיר גע-ונד עפעס מיט שלעפערס אין דער פרעמד און וואָס פאַר אַ פנים האָבן מיר, מעשטיינס געזאַגט? — נשמהניו, קלייב-דיר אויס עפעס אַ שטאַט, וועלכע דיר געפעלט, און לאַמיר זיך דאַרט באַזעצן. אז מען ווייסט, דאַס איז אונדזער שטאַט, דאַס זענען אונדז דזערע הייזער, אונדזערע באַלעבאַטים, איז עפעס מול און ברכה. ווי זאַגט מען עפעס: אימלעכער הונט אויף זיין מיסט. — באַלד, פישקע, באַלד, — מאַכט מיין ווייב, קלאַפנדיק מיר מיט איר האַנט איבערן רוקן גאַר פריינטלעך, — לאַמיר נאָך אַביסל פאַרן, לעבן, רייבן זיך אין דער וועלט. ס'איז עפעס גוט, פריילעך, מחיה... האָב צייט אַביסל, פישקע, מיט דיין שטאַט, באַלד, באַלד!

איר „באַלד“ האָט געדויערט אַ לאַנגע צייט און ס'איז נישט געווען קיין עק, קיין סוף. אין דער צייט בין איך איבערגעווען אין גענוג שטעט, האָב מיך אַנגעלייגט גענוג צרות און פיין. אין גאַנצן האָב איך עס געהאַט צו פאַרדאַנקען אים, דעם ממזר, אַ קיענק אים אין די בייניע אַיאָן...

נאָך די אַלע מיטל, וועלכע דער ממזר האָט געברויכט, אַנצומאַכן צווישן מיר מיט מיין ווייב אַ בייז לעבן און מיך דערווייטערן פון איר דורך רכילות, וואָס נישט-געשטויגן-נישט-געפלויגן, איז אים לסוף גע-ראָטן צו פאַלן גאַר אויף עפעס נייעס. ער האָט מיך פאַרמרט פאַר מיין ווייב, אַנגערעדט אויף מיר שטילערהייט, אז איך שדכן מיך עפעס צו אַ מיידל פון אַ בויד און מאַך מיט איר עפעס צופיל תן... צווישן דער כאַלאַסטרע האָט זיך געפונען אַ האַרבאַטע מיידל, מיט וועלכער איך האָב אמת טאַקע ליב געהאַט צו שמועסן זייער אַפט און...

האַ, וואָס איז דאַס פאַר אַ מיידל עפעס? — פאַל איך און אַלטער פישקען אין די רייד אַריין — האַ, פישקע, זיי זיך מודה! — דאַס מיידל איז געווען אַ ווילד פרעמדע אין בויד, און זי האָט געבעך גענוג זיך אַנגעלייגט, גענוג אַפגעקומען אין אירע יונגע יאַרן. איך בין זיך מודה, אז איך האָב ליב געהאַט טאַקע מיט איר אין איינעם צו זיצן און צו שמועסן. מיר פלעגן אויסגיסן איינער דעם

אנדערן אונדזער ביטער הארץ. זי פלעגט אויף מיר רחמנות האבן
און נישט איין מאל וויינען אויף מיינע און אויף אירע צרות. אי, איר
זאלט וויסן, וואס דאס איז פאר א מיידל! אי, איר זאלט וויסן אירע
צרות נעבעך! . . . — האט פישקע אויסגעלאזט מיט טרערן אין די
אויגן.

מיר האבן געבעטן פישקען אונדז קלאר צו מאכן, ווער איז דאס
מיידל און וואס מיט איר האט זיך אזעלכעס געטראפן.

— אז איר בעט מיך אזוי, — האט פישקע אנגעהויבן, נאך דעם,
אז ער האט מיט אן עק ארבל אויסגעווישט די אויגן, — אז אייך איז
נאך נישט נמאס געווארן הערנדיק מיך, וועל איך אייך צוליב טאן
און דערציילן, ווי ווייט נאָר איך קען. הערט, זייט מוחל, און האט
קיין פאראיבל נישט, אויב ביי מיר וועט עס אויסקומען נישט גלאט.

די לעבנס-געשיכטע פון דער האַרבאַטער מיידל

א.

דאָס מיידל איז געווען נאָך אַ קינד, אַז די מאַמע אירע האָט זי געבראַכט קיין גלופסק אין איינעם מיט אַ קלומעקל זאַכן און אַלטע בעבעכעס. דאָס קלומעקל האָט זי אָפּגעוואָרפּן דאָרט ערגעץ אין אַ שטיבל ביי אַן אַלטער יידענע, אַ מכשפהטע, הפנים, דאָס איז געווען אַ מעקלעריין פון דינסטן. די אַלטע יידענע פלעגט אַוועקגיין מיט דער מוטער, איבערלאָזן דאָס קינד איינע אליין אַן עסן און פאַרפאַלן ווערן אויף אַ גאַנצן טאַג. אַז דאָס קינד האָט איין מאָל געוויינט, געצאַפּלט: מאַמע, נעם מיך אויך מיט זיך! האָט די אַלטע מכשפהטע אויף איר זיך שטאַרק געבייזערט, מאַכנדיק צו דער מוטער: ח ל ל ה! מען טאַר פון איר גאַרנישט וויסן. עס קען שאַטן צום עסק.

אין עטלעכע טעג אַרום האָט די מאַמע זי גענומען און גאַנץ שטיל זי אַריינגעפירט אין אַ קיך, ערגעץ אין אַ באַלעכאַמיש הויז. עס האָט נישט געדויערט לאַנג, איז זי מיט דער מאַמע איבערגעגאַנגען ער-געץ אַנדערש-וואו אין אַ קיך און פון דאָרט ווייטער אין אַ נייער קיך, אַזוי אַז אין אַ קורצער צייט זענען זיי אויסגעווען אין אַ היפש ביסל קיכן.

די מאַמע איז מיט אַיטלעכעס מאָל איבערקלייבן זיך אין אַ נייער קיך, געוואָרן צו איר אַלץ ערגער און ערגער. איר טאַטן האָט זי ווייניק געקענט. פריער, אין דער היים, איז ער געווען אַ זעלטענער גאַסט, שטענדיק אונטערוועגנס, און דערנאָך דאָ אין די קיכן האָט זי אים קיין מאָל נישט געזען. זי וואָלט אפילו נאָר פאַרגעסן, אויב זי האָט אַ טאַטן, ווען די מאַמע זאָל אים פּופציק מאָל אין טאַג נישט שעלטן בשעת זי פלעגט צו איר אויסלאָזן איר שווער, ביטער האַרץ. „אַנלייגן זאָל ער מיטן קאַפּ, דער שיינער טאַטע! — פלעגט זי שעלטן, פּלוצן. — דאָס ווייב האָט ער געפּטרט נאָך אַזוי פיל יאָרן מי, בויב-ווייטיק, וואָס זי האָט געהאַט ביי אים. און איר נאָך אַנגעהאַנגען — געהאַנגען זאָל ער ווערן! — אַ באַמבע, אַ קינד אויפן האַלדז, וואָס איבער איר קען זי אויף קיין אַרט נישט איינזיין און באַדאַרף זיך מיט איר שטיקן, באַהאַלטן. וואָרום ווער וויל עס דען האָבן ביי זיך אַ עכטן מיט אַ קינד?“

נישט איין מאל מאַקע פלעגט די באַלעבאַסטע אין קיך אַרײַן-
 לויפן, ווען דער וואַרמעס איז נישט געווען עפעס אַזוי געראַטן, און
 פילדערן, שרייען, פאַרוואַס האָט זי גאַט געשטראַפּט מיט אַזאַ קעכין,
 וואָס שעפּט אַפּ דאָס אײַבערשטע פּון דער יויך און גיט עס איר שײַן
 טעכטערל אַוועק. כאָטש דאָס טעכטערל נעבעך האָט געדאַרט, גע-
 קוואַרט און געגעסן קרענק. די מאַמע פלעגט עס פאַרשטופּן, אַזוי ווי
 טרפּה סחורה, אויפן אויוון. אין אַ ווינקעלע דאַרט איז עס דעס גאַנצן
 מאַג אַפּגעזעסן אויף אײַן אַרט, אײַנגעהויקערט אין צענמן און מען
 האָט נישט געמאַרט הערן פּון איר קיין פּיפּס. שאַ, נישט קיין וואַרט!
 זי האָט שטילערהײַט געליטן נעבעך הונגער ביז מען האָט זיך דער-
 מאַנט, אַרײַנצושטופּן איר אין הענטל אַ טרוקן שטיקל ברויט און אַמאַל
 אויך אַן אַפּגעלעקט ביינזל, אַדער עפעס אַנדערש, וואָס איז איבער-
 געבליבן אויף די טעלער. אַמאַל ווידער האָט מען אין איר זיך גאַר
 פאַרגעסן, אַז זי האָט זיך נישט געקענט אײַנהאַלטן און אַ פּיפּס גע-
 טאָן, פלעגט זיך ווײַן אין דער הייך אויפן אויוון אַ לאַפעמע, אַדער
 אַ שמעקן און שלאַגן אויפן קאַפּ, אויף די הענטלעך, אויף די פּיסלעך,
 וואו גאַר עס האָט געטראַפּן, און דערביי האָבן זיך געשאַטן טויטע
 קללות אויף איר טאַטן און מאַטנס טאַטן. אַזוי האָט זי פאַרבאַכט
 אין קרענק, אין צרות אירע יונגע יאַרן אויף די אויוונס. פונעם שמעני-
 דיקן זיצן אויף אײַן אַרט אײַנגעבויגן, אײַנגעהויקערט, איז זי געוואָרן
 האַרבאַטע נעבעך.

פונעם אויוון אַראַפּקוקנדיק, פלעגט זי זען עפעס אַ יונגן מאַן.
 ער איז געווען אַן אַפּטער אַרײַנגייער צו דער מאַמען אירער אין קיך.
 די מאַמע פלעגט זיך אין אים שמעלצן, אַנשטאַפּן אים די קעשענעס
 מיט גוטע זאַכן און גאַך געבן אים אַמאַל געלט אויך. ער פלעגט
 קומען אַפּט שפּעטלעך אין אַוונט. אַמאַל פלעגט די מאַמע פאַרפאַלן
 ווערן אויף אַ לאַנגער צײַט, זיך אויספּוצנדיק פּריער, אַנקוקנדיק זיך
 גוט אין דעם שפּיגעלע, און איבערלאָזן די קיך הפּקר. הפּנים, אַז דער
 מאַמען איז אין זינען געלעגן חתונה צו האָבן און זי איז אַלץ באַ-
 שעפּטיקט געווען מיט דעם חתן . . .

אײַן מאל אַקעגן אַוונט איז געקומען עפעס אַ מענטש און פאַר-
 נומען פּון דער קיך דער מאַמעס זאַכן. די מאַמע האָט געדאַנקט דער
 באַלעבאַסטע פאַר דעם זאַלץ און ברויט, אַראַפּגענומען מיט מזל איר
 נאַקעט טעכטערל פונעם אויוון און איז מיט איר אַרויסגעגאַנגען. זי
 פירט דאָס טעכטערל און פירט, ביז זי פאַרפירט עס ערגעץ אין אַ
 געסל. „זען זיך דאָ אַנדער און וואַרט. יידן וועלן רחמנות האָבן“ . . .
 אַזוי האָט די מאַמע געזאָגט און איז פאַרשוואַנדן געוואָרן.

דאס פארווארפענע קינד זיצט נעבעך אויף דער גאס שטיל און האט מורא א ריר צו טאן זיך אפילו, אזוי ווי פריער אויפן אויוון. א קאלט רעגנדל שפרענקלט און נעצט איר דורך די ביינער. זי איז גע- זעסן איינגענורעט, כמעט אין איין העמד, געצימערט פאר קעלט און א צאן אין א צאן האט איר געקלאפט. אז איינער פון די פארבייגי- ענדיקע האט זי א פרעג געטאן: ווער ביסטו, מיידעלע? איז דער ענטפער אירער געווען: איך בין דער מאמעס... די מאמע האט מיך געהייסן דא זיצן שטיל... מען טאר נישט שרייען. א שמעקן, א לא- פעטע קומען און שלאגן... אזוי איז זי, שלימוזליקע נעבעך, געזעסן העט שפעט אין דער נאכט, ביז עפעס א יידענע האט זי פארנארט מיט גוטע רייד און אוועקגעפירט צו זיך אהיים, ערגעץ אין א קליין שטיבעלע אויף הינערשע פיסלעך.

ביי דער יידענע האט זי זיך אויפגעהאלטן א היפשע צייט און ביי איר קיין האַניק נישט געלעקט. די יידענע האט זיך איר אויס- געגעבן פאר א מומע און איר געהייסן, זי אזוי רופן. די דאזיקע מומע איז געווען א יידענע, וואס איז געשמאנען אין מארק מיט קארטאפּלעס, הייסע באַכעס, באַרעלעך און עפעלעך. גאנץ פרי איז דער שטייגער אירער געווען אוועקצוגיין אין מארק אריין. דאס האַרבאָטע מיידעלע איז איבערגעבליבן מיט א טעכטערל אין שטוב און געווינט איר קינד, אויך געהאלפן אין דער באַלעכאָטישקייט, ווי אַשטייגער: קלייבן אויף דער גאס דארע שפענדלעך אויף אונטערצוהייצן, אויסשקראַכן א טעפל פון פאַרטריקנער קאַשע, פאַרוואַשן דעם קינדס א פאַרשמירט העמדל, און שטיין אַכטונג צו געבן אויף די איבערגעוואַשענע הילצערנע מיל- כיקע לעפל, וואָס טריקענען זיך, אין איינעם מיט דעם קינדס קישע- לעך, אַקעגן דער זון, און נאָך אַנדערע אַזעלכע מלאכות. פאַרנאַכט, אַז די יידענע איז אַהיים געקומען, האָט זי געשיקט איר קליין דינסט- מיידל אין די הייזער אַרומצוגיין און צונויפנעמען עטלעכע שטיקלעך ברויט, דערפון האָט זי זיך דערנערט אַליין און נאָך געגעבן דער מומען אירער.

זומער פאַרנאַכט איין מאַל, בשעת אַרומגייענדיק אין די הייזער אויף איר שטייגער, אין איין גראַב העמדל מיט א האַלב קליידל, האָט זי זיך פאַרשלאָגן גאַנץ ווייט, אַזש ביים עק שטאַט, און נישט גע- טראָפן דעם וועג צוריק אַהיים. די זון האָט שוין לאַנג זיך געזעצט. אויף דעם הימל האָט זיך אַנגערוקט א שוואַרצער וואַלקן. עס האָט ביסלעכווייז געבליצט און געדונערט. פּלוצים קומען אונטער, פון דער

שטאַט אַרויספאַרנדיק, עפעס בוידן, פול אַנגעזעצט מיט מענטשן. קוקט נאָר! האָבן פאַרשוניען אַרויסגעשריגן פון איין ביידל, עפעס דרייט זיך דאָ אַרום אַ האַרבאַטע מיידעלע און וויינט נעבעך. און באַלד טאַקע שפּרינגט אַראַפּעט איינער אַ רויטער — טאַקע אַלץ דער רויטער ממזר, אַ קיענק אים אין די בייניע אַיאָן! — גיט אַ פּרעג דאָס קינד, וועמעס זי איז. — איך וויל אַהיים, אַהיים צו דער מומע! — ענטפּערט דאָס מיידעלע אויף אַ וויינענדיק קול. — שאַ, טאַכטער, וויין נישט, זאָגט צו איר דער ממזר, איך וועל דיך אַפּפירן אַהיים צו דער מומע. ער טוט זי באַלד טאַקע אַ כאַפּ, וואַרפט זי אין אַ ביידל אַריין און פאַרט מיט איר אַוועק.

ג.

פון יענער צייט אָן בלאַנקעט דאָס האַרבאַטע מיידל נעבעך זיך אַרום מיט דער כאַלאַסטערע בויד-אַרעמעלייט, וואָס האָבן פון איר הוי-קער געמאַכט פּרנסה. דער שטייגער זייערער איז געווען, קומענדיק ערגעץ אין אַ שאַט, אַנידערצוזעצן זי נאַקעט און באַרוועס אויף דער גאַס, וואו מענטשן גייען, און זי האָט באַדאַרפט כליפען, בעטן נדבות אויף אַ וויינענדיק קול מיט אַ ניגון און אויך רייסן ביי די פּאַלעס. האָט זי אַבער אַמאַל נישט געשפּילט די קאַמעדיע מיט אַלע אַנשטעלן און געמאַכט ווייניק געלט, פּלעגט מען איר אַפּשפּילן אַ גוטע חתונה: שלאָגן זי טויט-שלעק, אַרויסוואַפּן זי ביידערנאַכט אין דרויסן, וואו זי פּלעגט נאַקעט, הונגעריק, נעבעך שרייען און וויינען אויפן רעכטן אמת טאַקע. . . . זי האָט מיר דערציילט, ווי איין מאַל, ווייטער אין אַ שטאַרקן פּראַסט, האָט מען זי ביינאַכט אַזוי אַרויסגעוואַרפּן אויף דער גאַס. דער פּראַסט האָט זי אַ נעס געמאַן און געמאַכט פון איר אַ בייגל, געצופּט, געטשיפעט דאָס לייב ווי מיט קאַלמע שפּילקעס, אַט-אַט עקט זיך דאָס לעבן. זי קען שוין מער נישט אויסהאַלטן און הייבט זיך אָן בעטן אין שטוב אַריין מיט אַ ביטער געוויין, זי צי-טערט, בעט רחמים: עפנט, מומע, עפנט, פעטער! — אַזוי האָט זי אימלעכן פון דער כאַליאַסטערע גערופן — זי שרייט: פעטער, איך וועל שוין ווייטער דאַרט פאַר מענטשן גוט שרייען! זי וויינט: מו-מעניו, איך וועל שוין דאַרט גוט וויינען! זי בעט: געוואַלד, איך וועל שוין ווייטער גוט בעטן! נאָר שריי צו דער וואַנט, נישטאַ קיין ענטפּער! . . . זי בלייבט ליגן שטיל, פּילט מער נישט קיין קעלט, קיין פּיין, עס באַפּאַלט זי עפעס אַ זיסער שלאַף, עס דוכט זיך איר, מען האַלט זי, גלעט זי, עפעס גוט, וואַרעס, מחיה — און מען האָט זי אַ

טויטע אוועקגעטראגן פונעם ארט . . . זי האט א היפשע צייט פון
יענער נאכט געקרענקט.

ווייטער איז דער שטייגער געווען, אראפצולאזן זי פונעם וואגן,
וויבאלד מען האט פונדערווייטנס אויפן וועגן דערזען פארנדיק עפעס
א פריץ, אדער סוחרים, לייטישע מענטשן. זי האט באדארפט מאכן
די גאנצע שפיל, אויסשטרעקן די האנט, דרייען זיך, לויפן פארביי
די פערד, ביי די זיימן וואגן, כליפען, בעטן אונטער דער נאז מיט א
רחמנות-פנים און דערמאפן א נדבה, איר טויט זאל דא אפילו זיין.
אמאל פלעגט זי טאקע כאפן א שמיץ מיט דער בייטש פונעם שטייטער
אויף דער קעלניע, נאר זי פלעגט עס נעבעך אראפשלינגען, שא-שמיל
און געטאן טאקע אירס, ווייל זי האט זייער גוט געוואוסט, אז א
בייטש איז א גארנישט אקעגן דעם, וואס זי וועט שפעטער כאפן,
אויב חלילה, זי קומט צוריק אין בויד מיט ליידיקע הענט . . . וואס
זי נעבעך איז אין די יונגע יארן צרות אויסגעשטאנען, לאזט זיך
גארנישט ארויסזאגן. אויך היינט שטייט זי נאך גענוג צרות אויס,
אין גיהנום באדארף מען אזוי פיל נישט אפּקומען וויפיל זי נעבעך
קומט אפעט. אה, דאס בלוט קאכט איר מיר, ווען איך דערמאן מיך
אין איר!

— אזי וויי, מיין לעבן וואלט איך פאר איר גערן אוועקגעגעבן,
אבי זי אויסצולייזן. הערט איר, יידן, ס'איז נאך אויף דער וועלט גאר-
נישט דא אזא גומע, שטילע טויב, אזא זיסע טייערע נשמה ווי זי! . . .

פישקע און די האַרבאטע מיידל

א.

פישקעס דערציילונג האָט אָנגעמאַכט אַ שטאַרקע מרה-שחורה אויף אַלטערן מיט מיר. אַלטער האָט מיט דער האַנט געריבן דעם שמערן, ווי עס וואָלט אים עפעס געביסן, און אַלץ געמאַכט פאַר זיך : עט, עט !

— הערט איר, ר' אַלטער, — רוף איך מיך אָן מיט אַ שמייכלע, — פישקע, כ'לעבן, איז טאַקע פאַרליאַפּעט אין דער האַרבאטער מיידל. ס'איז, כ'לעבן, עפעס נישט גלאַט.

— למאי זאַל איך לייקענען, — האָט פישקע געזאָגט, — איך האָב זי טאַקע אָנגעהויבן שטאַרק ליב צו האָבן אין האַרצן פאַר גרויס רחמנות. עס האָט מיך עפעס צו איר געצויגן, מיר צוגעקומען לעבן פונעם זיצן אַמאָל מיט איר אין איינעם — וואָס ? . . . גאַרנישט ! גלאַט אזוי זיך שמועסן, אַדער שווייגנדיק אַנקוקן זיך איינער דעם אַנ-דערן. דאָס גוטסקייט איז איר געלעגן אויפן פנים ; דאָס קוקן אירס אויף מיר איז געווען טאַקע נאָר, ווי אַ געטרייע שוועסטער קוקט אויף איר אומגליקלעכן ברודער, בשעת אים איז געבעך שלעכט, שטאַרק נישט גוט. און אַז נעמענדיק צום האַרצן מיינע צרות האָבן זיך איר געשטעלט טרערן אין די אויגן, איז מיר געוואָרן עפעס גוט, וואָרעם, מחיה אין אַלע גלידער. עפעס האָט מיר זיך געדאַכט . . . איך ווייס אַליין נישט וואָס. עפעס האָט מיך אינעווייניק געברייט, געגלעט ביי דער נשמה : „פישקע, דו ביסט נישט מער אַליין אין דער וועלט, ביסט נישט מער עלנט ווי אַ שטיין“ — און עס באַנעצן מיר זיך די אויגן פון הייסע טראַפּנס טרערן . . .

מיין ווייב — אַ וואונדער כ'לעבן ! — האָט מיך שוין עפעס נישט אזוי געאַרט, עפעס איז מיך שוין ניט אזוי שטאַרק אָנגעגאַנגען, ווי זי מאַכט הן דעם ממזר. געקרימט דערויף האָב איך מיך נאָך טאַקע, אַבער דאָס קרימען זיך האָט שוין נישט געהאַט דעם טעם ווי פריער. אַז מיר פלעגט אַמאָל אַרויפקומען אויפן געדאַנק אזוי : דו ווילסט, פישקע, דיין ווייב זאַל אַ זאָג טאָן : „אַצינד איז שוין גענוג זיך אַרומגעשלעפּט, קום לאַמיר זיך באַזעצן אין אַ שטאַט ?“ — פלעג איך זוכן ווי מיך אויסצודרייען, נישט געבן קיין גלייכן ענטפער און

זיך פארטראכט דערביי וועגן איר . . . וואס וועט זיין מיט איר, מיט דער הארבאמער נעבעך? . . . נאר הערט אבער א מעשה! אז איך בין געווארן אין הארצן צו מיין ווייב קילער, שוין נישט געצאפלט נאך איר אזוי ווי פריער, איז זי, דוכט זיך, געווארן צו מיר הייסער. עם פלעגט אויף איר אמאל אנקומען א שעה, וואס זי איז געווען צו מיר גוט, ווייך ווי א טייג, און האט זיך געהאנגען מיר פשוט אויפן האלדז. נאר דערפאר שפעטער פלעג איך עם נעבעך אויסקרענקען. זי פלעגט מיר טאן אין דער גאל אריין, מיך פלאגן, פייניקן נאך טויזנט מאל ערגער ווי פריער, אזוי אז דאס לעבן איז מיר נישט ניהא געווען, און איך האב מיר געוואונטשן דעם טויט. איך האב פון איר געהאט, טאקע ווי מען זאגט, קאלט און ווארעם. איך האב גארנישט געקענט פארשטיין, וואס איז איר געשען? משוגע איז זי? וואס איז מיט איר אזוינס? נאר אין א קורצער צייט שפעטער איז זיך פאר-לאפן עפעס א זאך און דער בלאמער איז פלוצים אויסגעשפרונגען. איך האב שוין פארשטאנען, וואס ברענט אזוינס מיין ווייב. ס'איז א ווייטיק, א בושע צו דערציילן.

ב.

פישקע פארטראכט זיך א רגע. דערנאך טוט ער זיך עפעס א געשמאקן קראץ און הייבט אן ווייטער צו דערציילן:
 איין מאל זענען מיר אנגעקומען ערגעץ אין א קליין שמעטל און פארפארן, ווי געוויינלעך, גלייך אין הקדש אריין. איך זאג אייך, יידן, עפעס האב איך דאך שוין גענוג הקדשים מיך אנגעזען אין מיין לעבן און ווייס גאנץ גוט, וואס אזעלכע באדייטן, נאר זיי אלע זענען גאלד אקעגן דעם הקדש פון יענעם שמעטל. מען האט באשיינפערלעך גע-זען, אז דער הקדש נעבעך חלשט, וויל איינפאלן און ליגן ווי א בארג מיסט אויף דער ערד, נאר דער עולם אין שמעטל האט אים אונטער-געשפארט מיט דרענגלעך און אים איינגעבעטן צו האלטן זיך אזוי אויף ווייטער ביז הונדערט און צוואנציק יאר. דורך קלאמפערשט עפעס א טויער איז מען אריינגעפארן אין א גרויס הויז מיט צעשא-מענע לעכערדיקע ווענט, דורך וועלכע עם האט זיך אריינגעגנבעט א שטיקל שוין. די ערד דארט איז געווען גריבערדיק, ערטער ווייז זענען געשמאנען קאלוזשעס, פארשימלטע, פארדומפענע פון פאמוי-ניצעס און נאך אזעלכע זאכן, אויך פונעם רעגן, וואס פלעגט תמיד דורך דעם פוילן שטרויענעס דאך אהין אריינקאפן.
 אז אנדערער באליאסטערע איז אנגעקומען אהין אין הקדש, איז ער געווען אנגעזעצט גענוג מיט ארעמעלייט. איך האב מיר אפגע-

זוכט ערגען א ווינקל און זיך געלייגט ווי ס'איז אויסצורוען אביסל.
נאָר קוים האָב איך מיך געלייגט, זענען מיך באַפאַלן גאַנצע חיילות
פרייסן, וואַנצן, פליי ווי די בערן און האָבן מיך געוואַלט לעבעדיקער-
הייט אויפּעסן. דאָס לייב הייבט מיר נאָך אַצינד אַנעט צו בייסן און
איך מוז מיך געשמאַק קראַצן, נאָר ביים דערמאַנען זיך אין די דאָזיקע
שדים. אַז איך האָב אַ קוק געטאָן, אַז מיט פּר י י ס ן מלחמה צו
האַלטן איז שווערלעך, אַ פרייס איז אַ באַשעפעניש, וואָס קריכט, און
זיין שותף, די וואַנץ, שמינקט — האָב איך זיי מוחל געווען מיין שטיקל
פּלאַץ, לאָזן זיי מיט אים זיך וואַרגן! און בין אַרויס אין הויז, דאָרט
ווי ס'איז צו פאַרברענגען די נאַכט. די אויגן קלעבן מיר זיך און איך
ווער באַלד אַנדרימלט. פּלוצים אַבער האָט מיך אויפגעוועקט עפעס
אַ שרעקלעך געשרויי.

— קוקט נאָר אַן דאָס נפש! — האָט עמעצער געשריגן לעבן
דער טיר פון שטוב. און דערלאַנגט פון דאָרט אַ וואַרף מיט דעם גאַנצן
כוח אין הויז אַריין עפעס אַ שווערע זאַך, וואָס איז ווי אַ שטיין גע-
פאַלן אויף דער ערד מיט אַ שמאַרקן קלאַפּ — קוקט נאָר אַן די מצאָצע,
אויך מיר אַ מענטש! די גראַפינע פאַטאַצקע! . . . און אין הויז ביסטו
קראַנק צו ליגן, פאַרפאַטשקעטע גראַפינע —

איך האָב באַלד אין דעם קול דערקענט דעם ממור, אַ קיענק אים
אין די בייניע אַיאַן! ער האָט נאָך אַביסל געשריגן, געזידלט, אויס-
געוואַרפן מיט דער גראַפינע פאַטאַצקע, דערביי אויסגעשפיגן און
פאַרמאַכט דערנאָך די טיר מיט אַ שמאַרקן קלאַפּ.

אַ שטיקל לבנה איז אַרויסגעקראַכן פון צווישן די צעריסענע שטי-
קער וואַלקן, האָט אַריינגעקוקט דורך דעם צעבראַכענעם דאָך אין
הויז אַריין און באַלויכטן דאָרט עפעס אַ מענטשלעך געשמאַלט, וואָס
איז געלעגן ווי אַ קלימעק, שטיל, קיין ריר זיך נישט צו טאָן. איך
האַב מיך אַ לאַז געטאָן זען, ווער איז עס די מצאָצע אַדער די גראַ-
פינע פאַטאַצקע, וואָס ליגט דאָרט אַזוי. איך טו אַ בליק און אַ דונער
האַט מיך דערשלאַגן! פינצמער איז מיר געוואָרן אין די אויגן און
דער קאַפּ דרייט זיך מיר, אַזוי ווי פון דער ערשטער פאַרע אויף דער
אייבערשטער באַנק.

מיין האַרבאַטע מיידל, זי נעכעך ליגט עס אויפן רוקן, טויט אויס-
געשמרעקט פונעם שמאַרקן שליידער, וואָס דער ממור האָט מיט איר
געטאָן.

איך נעם מינטערן מיט אַלע כוחות די האַרבאַטע נעכעך און אַז
נאָט האָט געהאַלפן, זי האָט זיך אַנגעהויבן צו רירן, האָב איך זי אַ
כאַפּ געטאָן אויף די הענט עפעס נישט מיט קיין מענטשלעכן כוח, ווי

בשעת מען ראטעוועט אין א גרויסער שרפה, און בין מיט איר ניד
אוועק אהין אין מיין ווינקעלע, איך וואלט געמעגט שווערן, אז דע-
מאלט בין איך געגאנגען גאר גלייך, ווי אלע מענטשן, און האב אפילו
קיין הינק נישט געמאָן. זי האָט פאָמעלעך, פאָמעלעך אויפגעעפנט
איין אויג נאָך דעם אנדערן און א שטילן זיפּ געמאָן. איך האָב פאַר
שמחה געמיינט, אז די וועלט איז מיינע. ס'איז מיר געווען טאָקע נאָר
ווי דעם בעמלעך אין די געשריבענע מעשיות, וואָס ווערט פּלוצים פון
דער העלער הויט מגולגל אין אַ מייערן פּאַלאַץ, זיצט זיך דאָרט אַנ-
געלעגנט אויף דער גוטער העסעבעט אין איינעם מיט אַ בת-מלכה און
טוט זיך וואויל. איך האָב געשווינד אַראָפּגעוואָרפּן פון מיר מיין קאַ-
פּאַטע און איינגעוויקלט דערמיט מיין בת-מלכה, וואָס האָט געציטערט
פאַר קעלט.

— אזוי! — האָט מיין האַרבאַטע געבעך אַ זיפּ געמאָן, אויס-
געריבן די אויגן און געקוקט, עפעס גלייך ווי זי האָט זיך אַרומגע-
קוקט, אויף וואָס פאַר אַ וועלט זי איז.

— וואָס קוקסטו עפעס אזוי? — טו איך זי אַ פרעג, — איך בין
פּישקע. געדאַנקט און געלויבט איז גאָט, וואָס דו לעבסט.

— אַך און וויי איז מיר, — זאָגט זי מיט אַ זיפּן טיף פונעם האַרצן
— וואָס טויג מיר, וואָס איך לעב! איידער אַזאָ לעבן איז שוין בעסער
דער טויט. גאָט איז דאָך אַ גוטער, אַ באַרעמהערציקער, היינט צו
וואָס האָט ער אַזעלכע ווי איך גאַר באַשאַפּן, נאָר אויף צו לייזן און
צו פּלאַגן זיך אין דער וועלט?

— נאַרעלע! — מאַך איך צו איר, — מסתמא ווייסט גאָט, וואָס
ער טוט, מסתמא וויל ער, אַז אַזעלכע ווי מיר זאלן אויך זיין אויף
דער וועלט. גאָט איז אַ מאַטע, ער זעט, הערט און ווייסט אַלצדינג.
דו מיינסט, נאַרעלע, ער ווייסט נישט אונדזערע בייזנס צרות? גאָט
ווייסט, נישקשה! די לבנה זיינע, זע נאָר, זע, קוקט פונעם הימל אַהער
אפילו אויך אַריין. זינדיק נישט, נאַרעלע, מיט די רייד.

זי האָט אויסגעשטעלט אויף מיר אַ פאַר פייערדיקע אויגן, אין
וועלכע עס זענען געשטאַנען גרויסע טראָפּן טרערן און זיך געפינקלט
אַקעגן דער שיין פון דער לבנה, ווי בריליאַנטן. אירע אויגן און איר
קוק דעמאלט אויף מיר, וועל איך אייביק נישט פאַרגעסן.

ג.

אז איך בין אויפגעשטאַנען אויף מאָרגן גאַנץ פרי, האָב איך
געזען, מיין האַרבאַטע ליגט אין ווינקעלע, איינגענורעט אין מיין
קאַפּאַטע און שלאָפט ווי אַ פייגעלע, דאָס פנים אירס איז געווען כלייך

און אויסגעזען עפעס אזוי גוט, אזוי רחמנותדיק גוט . . . די ליפן האבן געציטערט און זיך אויסגעצויגן עפעס ווי מיט א געבעט. עפעס בעט זי נעבעך רחמים: פייניקט מיך נישט! וואס האב איך אייך געמאן? וואס האט איר צו מיר? פארוויסט מיר נישט דאס לעבן. וואס האב איך אייך געמאן, וואס האב איך אייך געמאן, וואס האב איך אייך געמאן? . . . און דאס בעטן אירס רייסט אויס א שטיק הארץ. עס האט זיך מיר געשמעלט טרערן אין די אויגן — און איך האב געוויינט . . .

דער ערשמער, וואס איז אין דער פרי אין הייז אריינגעגאנגען, איז געווען דער ממזר, א קיענק אים אין די בייניע אראפ! — ער האט מיט זיינע גנבישע אייגעלעך א קוק געמאן אויף מיר, אויף דער האר-באטער און איז מיט א שמעכנדיק געלעכטערל אַוועק צוריק אין שטוב אריין.

פישקע איז פלוצים געבליבן שמיל און אַוועקגעקערט דאס פנים, גלייך ווי ער האט זיך געשמט. וואס מיין אלטער האט אים נישט געבעטן, ווייטער צו דערציילן, האט אלץ נישט געהאלפן. — עט . . . כילעבן! האט פישקע געמאכט, איז רויט געווארן און נישט גע-עפנט קיין מויל. פישקע, ווי עס האט אויסגעזען, האט לסוף זיך אליין פארשמעט פון זיינע אייגענע רייד. פריער, אז עס האט אים דער ערשמער ברי געמאן, האט ער זיך צעפלאקערט, צערעדט ווי איינער פון דער היץ. ער האט גערעדט מיט פייער און אויסגעגאסן זיין הארץ אין אַזעלכע ווערטער, וואס זענען גארנישט געווען פאר פישקעס מוח. די דאזיקע ווערטער האבן זיך אים געגאסן אליין, עס האט אין אים זיך צערעדט די נשמה, ער האט בשעת מעשה פארגעסן אַלצדינג, וואס ארום אים מוט זיך, גערעדט, גערעדט, נישט צו הערן כמעט אליין וואס ער רעדט, ביז ער האט פלוצים זיך א כאפ געמאן, עפעס ווי אליין זיך צוגעהערט צו זיינע רייד, זיך עפעס געוואונדערט, ווי קומט אזוינס צו אים . . . און איז שמאק פארשמט געווארן. איך קוק אויף פישקען, וואס איז געבליבן אן לשון און זוך א מיטל ווי אים בארעדעוודיק צו מאכן. איך הייב אים אן צו דער-ווארעמען מיט א שמועס וועגן זיין הארבאטער מיידל, גיב אים אונטער היץ. און די מעשה הייבט זיך אַצינד אן.

ווי די האַרבאַטע מיידל ראַטעוועט פישקען

א.

פישקע הייבט ווידער אן אויף זיין שטייגער, איך העלף אים אונטער, בעסער אים אויף מיין שטייגער, אלטער האָט קיין צייט נישט, מרייבט אונטער אויף זיין שטייגער, און די מעשה דערציילט זיך ווייטער אזוי:

אויפן אַנדערן טאָג, פרייטיק, איז אין בית מדרש דאָרט אין שטעטל געווען שרעקלעך ענג פון די אַרעמע לייט, וואָס האָבן זיך געשמופּט, צונויפגעשטיקט אַרום דעם שמש. אימלעכער באַזונדער האָט געוואָלט זיין דער ערשטער, באַקומען דעם בעסטן פּלעט אויף שבת צו אַ נגיד, אַדער צו אַ באַלעבאַס, וואָס מאַכט אַ פעטן קוגל.

דער ממזר איז געווען, עס פאַרשטייט זיך, איינער פון די ערשטע. ער האָט באַלד באַקומען צוויי גוטע פּלעטן פאַר זיך און מיין ווייב. זי האָט אפילו פאַרשפּאַרט זיך צו שטופּן. ער האָט דעם שמש אָנגע-וויזן אויף איר פונדערווייטנס: קוקט נאָר, זייט מוחל, אַט דאָרט שטייט זי, מיין בלינדע געבעך! . . .

אַז דער עולם איז אַוועק, זיך צעלאָזט איבער דער שטאַט, אימ-לעכער מיט זיין פּלעט צו זיין באַלעבאַס, בין איך מיט מיין האַרבאַ-טער צוגעגאַנגען צום שמש און געבעטן פאַר אונדז פּלעטן.

— נישטאַ מער קיין פּלעטן, — ענטפּערט דער שמש, — נאָר ווייסט איר וואָס? נאָך מעריב זאַלט איר ביידע שטיין לעבן דער מיר. אַז דער עולם וועט גיין פונעם דאָווענען, וועלן זיך מסתמא גע-פינען יידן, אייך צו נעמען אויף שבת. איך וועל פאַר אייך אויך בעטן. אזוי איז טאַקע געווען. נאָכן דאָווענען פרייטיק צו נאַכט, אַז דער עולם איז געגאַנגען פון דער שול, האָט דער שמש זיך געווענדט צו צוויי באַלעבאַטים און זיי געבעטן, ווייזנדיק אויף אונדז, צו נעמען אורחים אויף שבת.

— אַך! — האָבן ביידע זיך אַפּגערופּן, — וועלכער ייד זאָגט זיך עס אַפּ פון אַן אורח אויף שבת?

די האַרבאַטע מיידל האָט געגעסן שבת אויף דעם אייגענעם הויף טאַקע ווי איך, און נאָכן עסן בין איך אַהין אַריין נאָר איר, האָב זי גענומען און מיט איר באַלד אַוועקגעגאַנגען.

אין דרויסן איז געווען ליכטיק, שיין. די לכנה האָט געשיינט און ס'איז געווען מחיה גוט צו גיין.

— קום! — האָב איך צו איר געזאָגט, — קום לאַמיר אַכיסל שפּאַצירן, אין הקדש אַרײַן איז עפעס נישטאַ אזוי וואָס זיך צו אײלן. מיר זענען געגאַנגען און פאַרגאַנגען ערגעץ אין אַ געסל מיט גערטנער און בײַמער, וואָס האָבן אַרויסגעגעבן געשמאַקע ריחות. אומעמוס איז געווען שטיל, מען האָט נישט געהערט קיין שאַרד. אַלע אין שמעטל האָבן, ווי דער שטייגער פון יידן פּרײַטיק צו נאַכט נאָך דער וועטשערע, שוין לאַנג געשלאָפּן. מיר האָבן זיך געזעצט אויפן גראַז ערגעץ אין אַ ווינקל, לעבן פּלוים.

מיר זיצן ביידע, קוקן אַ היפשע צײַט און שווייגן. אימלעכער פון אונדז איז פאַרטראַכט. מיין האַרבאַטע טוט דערנאָך אַ זיפּץ טיף פּונעם האַרצן און כּרומט שטילערהײַט פאַר זיך טרויעריק דאָס באַ-קאַנטע לידל:

דער טאַטע האָט מיך געקוילעט,

די מאַמע האָט מיך געגעסן . . .

איך גיב אַ בליק, טרערן גיסן איר זיך פון די אויגן. עס פּלאַמט איר דאָס פנים, זי קוקט אויף מיר און שמיכלט זייער באַטריבט. די כּוחות האָט זי מיר אַרויסגענומען מיט איר קוק דעמאָלט אויף מיר. עס האָט מיר פאַרקלעמט דאָס האַרץ, געקלאַפּט ווי מיט האַמערס אין די שלײפּן. איך ווייס נישט, וואָס טוט זיך אַזוינס מיט מיר און . . . צום ערשטן מאָל כאַפּט זיך מיר עפעס אַליין פּונעם מויל אַרויס: „גשמה מײַנע!“ . . .

— אַי, פּישקע, — זאָגט זי שטיל און וואַרגט זיך מיט טרערן, — איך וועל עס נישט אויסהאַלטן. אַי, שטיי איך עס אַכיסל פון אים אויס! — פון וועמען? — רוף איך מיך אַנעט אַנגעצונדן, — פון אים?

פון דעם ממזר? אַ קיענק אים אין די בײַניע אַיצן! . . .

— אַי, דו זאַלסט וויסן, פּישקע, דו זאַלסט וויסן! . . .

איך נעם זי אַנעט בײַ דער האַנט, ביים קאַפּ און בעט זי מיט טרערן אין די אויגן, מיר אויסצוגיסן איר שווער, בימער האַרץ. זי לייגט אַרויף ביידע הענט אויפן פנים, בייגט זיך אַנעט נאָענט צו מיר און גיט מיר איבער אויף אַ ציטערדיק קול, מער אויף דעם וואונק, ווי דער רויטער ממזר, ער זאַל קיין תּחית המתים נישט אויפשטיין, טשעפעט זיך צו איר, לאַזט זי נישט לעבן.

האַט ער זי דערטאַפּט אַמאָל ערגעץ אַליין, איז ער צו איר צו-געשטאַנען מיט זיסע רײַדעלעך, אַזוי און אַזוי, גערעדט פאַר פּײַער און פאַר וואַסער, צוגעזאָגט גאַלדענע בערג, און אַז אים האָט נישט

געהאלפן מיט גוטן, האט ער אנגעהויבן מיט בייזן, געמאכט א מורא,
ער וועט איר פארביטערן דאס לעבן, ארויסלאזן אויף איר א שלעכטן
נאמען און איר טאן צום טויט. געענדיקט האט זיך עס געוויינלעך
דערמיט, וואס זי פלעגט זיך אויסרייסן פון זיינע הענט, אים דער-
לאנגען אמאל נאך א זעץ אין פנים, אז דער רוח האט אים גענומען.
ער פלעגט עס איר באצאלן דערנאך מיט פראצענט. זי פייניקן מיט
ארבעט און אויסרייסן איר שטיקער פלייש. שפעטער אביסל האט
דאס אייגענע טאקע זיך אנגעהויבן ווידער אויף דאס גיי, ווייטער מיט
גוטן, ווייטער מיט בייזן. וואס מער זי האט אים געווייכט, איז ער
אלץ מער צו איר צוגעשמאנען, און פארבייגייענדיק אמאל פלעגט ער
זי פאר מענטשן א טארקע טאן, קלאמפערשט אומגערן, אויך דער-
לאנגען א קניפ, גלאט אזוי.

נאך דעם, וואס די הארבאמע נעבעך האט מיר איבערגעגעבן דע-
מאלט, זיצנדיק מיט מיר אויפן גראז, בין איך א היפשע צייט געבליבן
ווי דערשלאגן, אן לשון. נאך אינעווייניק האט מיך געגעסן א ברע-
גענדיק געפיל פון כעס אויף דעם ממזר, א היים זודיק געפיל פון
רחמנות אויף איר נעבעך און נאך עפעס אזעלכעס גאר אן א נאמען,
וואס האט מיך געצויגן, געצויגן... און אנגעכאפט ביים הארצן. פלוצים
האט עס מיר געגעבן א שטארקן צי, אזוי, אז דאס הארץ איז מיר שיר
נישט ארויסגעפאלן. איך נעם זי אן ביי דער האנט, וואס איז נאך
געלעגן אויף איר פנים, און טו א זאג עפעס נישט מיט מיין קול:

— נשמה מיינע! דאס לעבן וועל איך פאר דיר אוועקגעבן.

— אך, פישקע! — זאגט זי מיט א זיפן, טוט זיך א רוק נעענטער

צו מיר און שפארט אן דעם שמערן מיר אויפן אקסל.

עס ווערט מיר עפעס ליכטיק אין די אויגן, ווארעם מחיה אין
אלע מיינער גלידער. איך רעד און נעם זי אין ווי א געטרייע שוועס-
טער מיט גומע ווערטער. טרייסט זי: נישקשה, גאט וועט העלפן!
און שווער איר, אז אייביק וועל איך איר זיין א געטרייער בר-
דער. זי קוקט מיר אריין אין די אויגן, טוט דערנאך א זיס שמייכלעלע
און זאגט, אראפלאזנדיק דעם קאפ:

— איך ווייס נישט, פארוואס, פישקע! מיר איז אצינד עפעס

גוט אויפן הארצן. עס גלוסט זיך מיר לעבן...

א היפשע צייט האבן מיר אוועקגעשמועסט מיט א גרינג הארץ
און זיך געמאכט האפענונגען, ווי גאט קען העלפן, מיר זאלן נאך אמאל
אויפגעריכט ווערן, אזוי ווי מיר ביידע ווינטשן.

פלוצים הערט זיך נישט ווייט פון אונדז, אביסל אין דער זייט, עפעס א קלאפן. איך קוק מיך ארום, לאז מיך גיין פאמעלעך עמלעכע טריט הארט לעבן דעם פלויט אין שאמן, און דערווע אויף יענער זייט געסל אקעגן עפעס א געשמאלט פון א מענטשן, וואס באברעט זיך איבער א קעלער. עפעס האט מיך אינעווייניק געטראגן, געשמופט ווייטער אויף א פאר טריט, גוט צוקוקנדיק זיך און . . . און א קיענק אים אין די בייניע איצן! דאס איז געווען דער ממזר, ער דרייט אפ דאס שלעסל און ווערט באַלד פארשוואונדן אין קעלער אריין, אַרויס-צוברענגען אַלצדינג, וואס מען שמעלט געוויינלעך אַראָפּ אַהין אויף שבת. ווי אַ בליץ לויפט אין מיר דורך אַ געדאַנק: פּישקע! אַצינד זיי זיך אין אים נוקם פאַר דיר און פאַר דער האַרבאַטער, נעכער. אַצינד האַסטו צייט, גיכער מאַך צו די טיר פונעם קעלער און לאַז ער ליגן דאָרט געפאַנגען ווי אַ בער אין דער נעץ, ביי מען וועט אים מאַרגן דערטאַפּן, אים ברעכן אַ בייך און געבן זיין פּסק. ערשט דער-מאַלט האָב איך געפילט דעם טעם פון נוקם זיין זיך, ווי גוט, ווי גע-שמאַק דאָס איז. עס האָט אין מיר געקאַכט דאָס בלוט און איך בין געווען דול ווי אַ שכור. צולויפן צום קעלער, אַ נעם טאַן די טיר און צומאַכן זי מיט אַ קלאַפּ — דאָס האָט נישט געדויערט קיין סך צייט. אַצינד ליג דאָ באַגראָבן ווי אַ הונט! זאָג איך אַליין צו מיר מיט אַ לאַכעלע. טו אַ נעם די קליאַמקע און וויל פאַרשמעקן, דער סקאַבעל אַבער איז אַפּגעבויגן אין דער זייט. איך צי, שלעפּ, אומ-זיסט! עס שמייט נישט צו.

איך טו מיר אַן אַ כוה, דערלאַנג אַ צי מיט ביידע הענט און אַט-אַט האַלט עס שוין אויף אַ שמיינער — פּלוצים טוט זיך אַן עפּן מיט אימפעט די טיר פון אַ געזונטן שלעפּ אינעווייניק און איך פלי אַריין אין קעלער, אַנשלאַגנדיק זיך מיט דעם ממזר דאָרט אויפן טרעפּל. — אַזוי, ר' פּישל! — מאַכט דער ממזר נאַכדעם ווי מיר זיינען גע-שמאַנען אַ ווייל איינער אַקעגן דעם אַנדערן שטיל, — דאָס האַסטו מיט דיין כבוד אַליין זיך דאָ געפאַרעט מיט דער טיר און געוואַלט צוליב מיר מחלל שבת זיין! זייער אַנגעלייגט, כ'לעבן, קום, קעצעלע, אַביסל אַראָפּ אונטן און לאַמיר דיך כאַמש אַביסל מכבד זיין. . . ער טוט מיך אַ שטופּ פון די טרעפּ אַראָפּ, איך ברעך שיר נישט האַלדז און געניק און צי מיך אויס אויף דער ערד.

— אַצינד נאָ דיר דערווייל אַן אויפגאַב, — דערלאַנגט ער מיר אַ גוטן זעץ אין רוקן, — וועסט שוין נישט קראַנק זיין צו וואַרטן

אביסל ביז איך וועל פארנעמען צו מיר אין טארבעלע דאס געברא-
טענע הינדל, די פיש מיט דער שיסל פעטשע, וואס איך האב אין
אילעניש איבער דיר איבערגעלאזט. — עס האט נישט געדויערט קיין
רגע, גיט ער מיר ווייטער א זעץ.

— צייל, פישקע! — זאגט ער — נישט איינס, נישט צוויי, נישט
דריי, פיר, פינף . . . דאס האסטו פאר מיר. אצינד לייג איך דיר א
קניטל פאר דער הארבאטער. צייל, פישקע! נישט ניון, נישט צען . . .
וואס איז דאס פאר א גאנג, ארומשלעפן זיך מיט א מיידל ביינאכט
אין פארבארגענע ערטער! — נישט צוועלף, נישט דרייצן . . . איך
האב דיר, נישקשה, געזען פריער ארומשפאצירנדיק מיט איר אין הינד-
טערגעסעלעך . . . נישט זעכצן, דוכט זיך, נישט זיבעצן. — עס האט
אין מיר זיך אנגעצונדן דאס בלוט פון זיינע לעצטע ווערטער.

— ממזר! — טו איך א געשריי, — דו ביסט נישט ווערט צו דער-
מאנען איר נאמען, — שפרינג דערביי טאקע געשווינד אויף און עס
זיך אין אים איין מיט די ציין. ס'איז א מלחמה! איך מיט די ציין,
ער מיט די הענט. ביידע האבן זיך שרעקלעך פיינט און איינער דעם
אנדערן וויל מאכן דעם טויט. ער רייסט מיך מיט כוח פון זיך אוועק,
האלט מיך שטייף אין די הענט, קוועטשט מיך, א שרעק, און טוט
מיט מיר דערנאך א ווארף ווייט פון זיך, ווי מיט א קיילעכל.

— בענטש גומל, — זאגט ער, — וואס מיר קומט עפעס נישט
אויס דיך דא צו דערהרגענען. בלייב דא, פישעלע, זיך אויסרוען ביז
מארגן. אַנשטאָט די געפילטע פיש וועלן זיי מאַרגן האָבן אַ לעבעדיק
פישעלע . . . א גוטע נאכט! וואס זאגסטו אן עפעס צום ווייב? זי
וועט נאך היינט באקומען דעם גרום . . .

מיט די דאזיקע ווערטער גייט ער אוועק און פארמאכט די טיר.

ג.

די ערשטע זאך מיינע, אז איך בין צו זיך געקומען, איז געווען
צוגיין צו דער טיר. איך רייס זי און רייס, אומזיסט די מי. זי איז
גוט פארשמעקט פון דרויסן. איך ווייס נישט וואס צו טאן. קלאפן
שמאָרק האָב איך מורא מען זאל נישט דערהערן, און אזוי בלייבן
איז אויך שלעכט. איך שטיי און דער קאפּ דרייט זיך מיר פאר שרעק,
פאר כעס, פאר ווייטיק און יסורים פון די פרישע קלעפּ. איך גיי
אַראָפּ פון די טרעפּ, טו מיך א ווארף אויף דער ערד און ליג אין איינע
צרות. נאָר דער געדאַנק, וואָס מאַרגן וועט דאָ מיט מיר זיין, ווי מען
וועט מיר מאַכן דעם גוטן „ברוך-הבא“ און זיך צונויפלויפן אַנקוקן
דעם גנב; עס וועט הייסן, מען האָט מיך געכאַפּט, מיט טויזנט אויס-
געטראַכטע מעשות דערצו, ווער אין גאָט גלויבט וועט שלאָגן און עס

וועט נישט העלפן פון מיין זייט קיין שום תירוץ — אט דער דאזיקער געדאנק האט מיר געגעבערט אין קאפ ווי מיט אן עגבער און מיך נישט געלאזט איינליגן. האלטנדיק זיך קוים אויף די פיס, מאפ איך אָנעט אין דער פינצטער, א קאלטע, פייכטע וואנט, צו וועלכער איך רוק מיך צו. איך שטיי אזוי אָנגעשפּאַרט אין דער וואַנט און מראַכט מיט אַ ביטער האַרץ: רבּונו של עולם, וואָס איז דאָס פאַר אַ לעבן? פאַרוואָס שטראַפּסטו מיך אזוי? וואַלט דען נישט בעסער געווען פאַר מיר, פאַר דער וועלט, אַז איך זאָל גאַרנישט געווען געבוירן ווערן? פאַרוואָס קומט מיר עס אזוי... אזוי מיך צו באַליידיקן? — כּי דעם דאָזיקן געדאַנק ברעכט מיר דאָס האַרץ און איך באַוואַש מיך מיט טרערן. עס וויינט זיך מיר און עס מראַכט זיך: רבּונו של עולם, וואו ביסטו?! איך בלייב דערנאָך שטיין דערשלאַגן, נישט צו וויסן, וואָס מיט מיר טוט זיך, עפעס ווי אַ גולם.

פּלוצים, גיט אַ סקריפּ די טיר, אַ שמאַלער ליכטיקער פּאַס שיינט אַריין מיר פאַר די אויגן און עס הערט זיך טריט, ווי עמעצער גייט שטיל אויף די טרעפּלעך. די האַר שמעלן זיך מיר קאַפּויער פאַר שרעק, אַט-אַט טוט מען מיך אַ כאַפּ און מען רעכנט זיך מיט מיר אַפּ ווי מיט אַ גנב. און ווי איך שטיי אזוי אין שרעק און ציטערניש, האַלטנדיק אַראַפּגעלאָזן דעם קאַפּ, הער איך ווי מען הופּט שטילערהייט מיך ביים נאַמען: פּישקע, פּישקע, — און טאַקע באַלד דערזע איך לעבן מיר — זי, די האַרבאַטע. איך ווער לעבעדיק און טו אַ געשריי פאַר גרויס פּרייד.

— שאַ! — מאַכט זי אָנגעמענדיק מיך כּי דער האַנט — קום גיכער אַוועק פון דאַנען.

— נשמה, דו האַסט מיך דערהאַלטן ביים לעבן! — שריי איך שטאַרק צעמישט פאַר שמחה, און — איך בין זיך מודה, צום ערשטן מאל, אונטן אין קעלער — טו איך איר אַ קוש...

איך פרעג זי, ווי אזוי זיך האַט זיך אַהער גענומען? זי אַבער בעט מיך שווייגן, דערמאָנט מיר, אַז מיר געפינען זיך ביינאַכט אין אַ פרעמדן קעלער.

— קום גיכער, וועסט וויסן אַלצדינג אַביסל שפעטער, — אזוי זאָגט זי און פירט מיך כּי דער האַנט אַרויס אויף דער גאַס.

גייענדיק אויפן וועג, האַט זי מיר עס דערקלערט גאַר פשוט אזוי: אין עטלעכע רגעס אַרום, נאָך מיין אַוועקגיין, האַט איר עפעס דאָס האַרץ געזאָגט, ס'איז נישט גלאַט, מען באַדאַרף גיין זען וואו איך בין. זי קומט צו כּיז צום עק פון פּלויט, קוקט אין אַלע זייטן און דערזעט אויף יענער זייט גאַס אַקעגן שטייט עמעצער איינגעכוּיגן

לעבן א דעכל און באַברעט זיך עפעס. טראַכטנדיק, אז דאָס בין איך, לאַזט זי זיך גיין ווייטער און צוקומענדיק נאַענט, הערט זי עפעס ווערטער: „אַצינד ר' פּישל, ליג דאָ און קרענק ווי אַ הונט, ס'איז שוין גוט פאַרשמעקט, נישקשה". עס ווערט איר טונקל אין די אויגן און זי בלייבט שטיין פאַרדולט. פּלוצים וואַקסט פאַר איר אויס דער ממזר, טוט זי אַ קניפּ און מאַכט דערביי מיט אַ שמייעלע: „גוט שבת, סקאַצל קומט, רביצין! אַ שוין מיידעלע, נישקשה! שלעפט זיך ביינאַכט אַרום איבער די גאַסן און נאָך קלאַמפּערשט פּרום. . . אַהיים גיי, חצופּה, הולטייקע איינע!" ער טוט זי אַ שטופּ מיט דער קני אין רוקן און זי מוז מיט אים גיין, נישט צו רעדן קיין וואַרט. אויפן וועג קוקט ער זיך אַלץ אַרום, איבערלייגנדיק די פּול אַנגע-שטאַפטע טאַרבע פּון איין אַקסל אויפן אַנדערן, פאַרגעסט נישט דער-ביי אויך צו שפעטן און צו מאַכן מיט איר זיינע אַנשמעלן. זי גייט נעבעך שטאַרק פאַראומערט, פאַרזאַרגט. זי ווייסט, אז איך געפינ מיך אין אַ שלעכטער לאַגע, אוממעגלעך מיר צו העלפּן, אז דער ממזר האַלט זי לעבן זיך און לאַזט פּון איר קיין אויג נישט אַפּ. פּלוצים ניבן זיך אַ ווייז אַ קאַמפּאַניע יידן, וואָס גייען לעבעדיק-פּריילעך און רעדן, לאַכן הויך אויף אַ קול, ווי דער שמייגער פּון יידישע קינדער. דער ממזר נעמט זיך געשווינד אין דער זייט, דרייט זיך אין איילעניש און כאַפט זיך אַריין אין אַ שמאַל געסל. מיין האַרבאַטע אַנטלויפט דער-וויל אין דער אַנדערער זייט און ווערט אַנטרוגען.

עס פאַרשטייט זיך, זי לויפט געשווינד מיך אַרויסצונעמען פּון דער קלעם. נאָר שטעלט אייך פאַר איר האַרצווייטיק, אז זי פאַר-דרייט זיך לויפנדיק אין געסלעך, און קען נישט טרעפּן צום אַרט, וואו מיר זענען פּריער געזעסן. זי ווייסט, אז איך בין אין אַ גרויסער סכּנה, מען דאַרף מיך גיכער באַפּרייען, איין רגע איז אַצינד טייער און דאָ דרייט זי זיך און ווייסט נישט צו מיר דעם וועג! . . . אַ היפשע צייט האַט אַזוי געדויערט, ביז גאָט האַט געהאַלפּן, זי האַט געפונען דעם קעלער און מיד באַפּרייט.

מיר גייען אַזוי ביידע און רעדן מיט אַ פּריילעך געמיט. איך איר: נשמה מיינע! דו ביסט מיר היינט בייגעשטאַנען אין די נויטן. און זי מיר: פּישקע! דו האַסט מיר געדינט ווי אַ ברודער נעכטן, גע-דענקסטו, דאָרט אין הויז, ביינאַכט. נעכטן. . . נאָר נישט ווייט פּון הקדש באַפּאַלט אונדז אַ מרה-שחורה און עס נעמט אונדז אַפּ דאָס לשון. דאָס האַרץ האַט אונדז געזאַגט, אז מיר גייען נישט אויף קיין גוטס. עפעס גלאַט וועט שוין די היינטיקע נאַכט אַזוי נישט אַפּלויפּן.

איין העלפט טויער פונעם הקדש איז געווען צונעמאכט, די אַנ-
 דערע העלפט אַביסל אַפּן, אַזוי, אַז אין דעם הויז האָט פון דער גאַס
 אַריינגעשיינט אַ ליכט. צוקומענדיק צום טויער שמעלן מיר זיך אַ
 וויילע אַנדער מיט אַ פאַרקלעמט האַרץ, דערנאָך נעם איך מיך צום
 ערשטן אַריינצוגיין שטיל. קוים שמעק איך אַריין דעם קאַפּ אין הויז,
 דערזע איך, כמעט טאַקע אין דעם טויער, דעם ממזר, ווי ער זיצט
 זיך אַנגעלענט מיט מיין ווייב, פרעסן פון דער מאַרבע און טוען זיך
 וואויל. דער ממזר שושקעט איר עפעס אין אויער אַריין און ווערט
 באַלד ווי אויסגעטריקנט. זי שטייט אויף אין איין כעס און כאַפט
 זיך אויף מיר אַרויף מיט אַ מויל:

— דו אַזוינער און אַזוינער, אין דיין טאַטנס טאַטן אַריין! דו
 וועסט עס ביי מיר די גאַנצע נעכט מיט אַזאַ הולטייקע אַרומשאַרלאַ-
 טאַנעווען? דו מיינסט אפשר, איך ווייס נישט דינע מיאוסע גענג?
 איך ווייס, נישקשה, אַלצדינג שוין לאַנג און שטיק נעבעך אין זיך.
 אַזוי דאַנקסט דו עס מיר אַפּ פאַר מיין גוטסקיים, וואָס איך האָב דיך
 אַרויסגעפירט אין דער וועלט, געמאַכט פון דיר אַ לייט? ! דו מיינסט,
 הונט איינער, דאַס וועט דיר געשענקט ווערן! ניין! איך וועל דיר
 ווייזן, יונגאַטש איינער, אין דיין טאַטן אַריין, ווער עלטער איז. נאַ,
 נאַ! — הייבט זי אָן מיך שלאַנג — נאַ דיר פאַר היינט, פאַר נעכטן
 און פאַר פריער. נאַ, נאַ, די כפּרה זאַלסט דו ווערן!
 איך רייס מיך קוים אַ לעבעדיקער פון אירע הענט אַרויס און
 לויף אַפעט עטלעכע טריט ווייט אויף דער גאַס. זי שטייט נאָך אַ
 היפשע ווייל אין דרויסן און שרייט, דערנאָך גייט זי אַריין אין הויז
 שרייענדיק: ליג ווי אַ הונט אין דרויסן. זי פאַרשפאַרט פאַר מיר
 דאַס טויער מיט אַ שטאַרקן קלאַפּ.

איך שטיי מיט דער האַרבאַטער נעבעך אין דרויסן און מיר קוקן
 זיך אָן. ביידע זענען מיר שטאַרק באַטריבט, אונדז ביידע איז אַנגע-
 זאַלצן אויפן האַרצן דערפון, וואָס דאַ איז ערשט געשען. די צרות
 לאָזן אונדז ביידע נישט איינשטיין אויף איין אַרט און מיר לאָזן זיך
 גיין, וואוהין די אויגן טראַגן, איינער מיט דעם אַנדערן נישט צו
 רעדן קיין וואָרט, ביידע פאַרטראַכט. אַז איך בין צו זיך געקומען,
 זע איך מיר געפינען זיך אויפן שול-הויף. דאַס האַרץ האָט מיר גע-
 ריסן קוקנדיק אויף דער האַרבאַטער נעבעך, ווי זי ווערט עס פאַר-
 שוואַרצט. די אַנדערע נאַכט, אַז זי האָט נישט קיין רו. איך טראַכט
 ביי מיר, וואָס טוט מען, וואו ערגעץ געפינט מען איר אַ נאַכטלענער?
 און עס פאַלט מיר איין זייער אַ גוט אַרט — די ווייבערשע שול!

אז גאט האט געהאלפן, מיר זענען בשלום ארויף, נאך גרויס מי, אויף א צעבראכן טרעפל, וואס האט זיך געוויגט, געשאקלט אונטער אונדזערע פיס און אין דער פינצטער אנגעטאפט אן אפענע טיר, פאלן מיר פלוצים אויף עפעס ווייכס. עס ווערט א גערודער, א שפרינגעניש ארום אונדז, אויף אונדז און איבער אונדז. מיר כאפן קלעפ פון הינטן, אין די זייטן, נישט צו וויסן, פון וואנען דאס איז אונדז געקומען. איך ווארף מיך אהין, אהער, צאפל מיט הענט און מיט פיס און כאפ אן א בארד. פון וועמען מיינט איר? א בארד פון א ציג! . . . דאס זענען געווען ציגן, וואס נעכטיקן געוויינלעך אין דער ווייבערשער שול.

— וואו ביסטו ערגעץ? — רוף איך מיין האַרבאטער, — שרעק זיך נישט, דא זענען, אן עין-הרע, זייער פיל ציגן! נישט קיין ארעם שמעטל, הפנים. איך טרייב ארויס די ציגן, זיי זאלן היינטיקע נאכט מוחל זיין נעכטיקן אין דרויסן. אליין גיי איך טאקע באלד ארויס, זאגנדיק איר א גוטע נאכט און מאך גוט צו די טיר.

ביים אראפגיין פונעם טרעפל שמעלט מיר זיך אקעגן דער צאפ, אנגעבויגן דעם קאפ מיט די לאנגע הערנער, שטארק אנגעדרודלט דערפאר, וואס איך האב אזוי מיאום באליידיקט זיינע ווייבער. איך ראנגל מיך מיט אים אוועק א לאנגע צייט, ער לאזט מיך נישט אפ און גייט מיר נאך פוס-טריט, ביז מיר איז געראַטן, אריינצוכאפן זיך אין א קלייזל אריין.

אין קלייזל ליגן אויפן טיש און אויף בענק אויסגעצויגן ארעמע-לייט און שלאפן ווי די פריצים, איבערפייפנדיק זיך מיט די נעז צווישן זיך אויף אלערליי קולות. א מחיה געווען צו זען, ווי געשמאק, אן עין-הרע, זיי זענען געשלאפן. איך זוך מיר אויס אן ארט אונטערן אויוון, טו מיך א ווארף דארט אויף א באנק און ווער באלד אנט-שלאפן. נאר מיר איז אבער נישט באשערט קיין גוטס אויף דער וועלט. עס דויערט נישט לאנג, וועקט מען מיך אין רעכט מיטן שלאף: יונ-געראטן, שטייט, זייט מוחל, אויף! איך רייב אויס די אויגן און דער-זע פאר מיר יידן מיט ערנסטע פנימער. דאס זענען געווען פון דער חברה תהילים מענטשן, וואס קומען אלע שבת גאנץ פרי זאגן תהילים און האבן זינער ארט דא אונטערן אויוון. קיין ברירה, מען מוז אויפ-שטיין. איך גיס אפ נעגל-וואסער, זעץ מיך אנדער קוים וואס איך האלט דעם קאפ. צי מיר, גענעץ און — זאג תהילים.

איז א מענטשן באשערט אן אומגליק

א.

פישקע הויבט אן אויף זיין שטייגער, איך נאך אים ארבעט אויף מיין שטייגער, אלטער טרייבט אונטער אויף זיין שטייגער — און די מעשה דערציילט זיך ווייטער אזוי:

נאך דעם פסק, וועלכן איך האב יענעם פרייטיק צו נאכט פון מיין ווייב געכאפט, איז שוין פארענטפערט געווארן אלצדינג, וואס איר משוגענע אויפפירונג אקעגן מיר אין דער לעצטער צייט באטייט. עס האט זי געברענט מיין חברן זיך מיט דער הארבאטער מיידל, וואס דער ממזר האט עס איר איבערגעגעבן מיט טויזנט אפגעטאקטע לוגן. ער האט ביי זיך געקלערט, אז דורכדעם וועט מיין ווייב מיך נישט וועלן מער קענען, א שפיי טאן אויף מיר און אן עק. ס'איז אבער געווען א פאלשער רעכענונג. אנטשטאט דעם, זי זאל מיט א קאלטער לעבער מיך לאזן לאזן לויפן מיין וועג און אויף אייביק מיט מיר זיך צעגנין, האט גאר אין אין געברענט א העליש פייער. סטייטש, איר מאן זאל אזוינס טאן! עפעס א הארבאטע מיידל זאל פישקען בעסער געפעלן פון איר! דאס איז דאך אזא באליידיקונג, וואס שווער אראפצושלינגען. ניין, מען קען אזוינס נישט דערלאזן!

— די צייט איז זיך דערווייל געגאנגען און איך מיט מיין ווייב זענען מיר אלץ ווייטער זיך מער פונאנדערגעגאנגען. זי האט שטאר-קער זיך ארומגעשפילט מיטן ממזר, זענען געווארן גאנץ נאענטע שמעלקעס און פלעגן שוין ביידע, ווי א פריץ מיט א פריצע, אין די הייזער ארומגיין. מיר האט עס שוין מער נישט אזוי אויסגעמאכט, דער קאפ איז מיר געווען שמענדיק פארדרייט מיט דער הארבאטער נעבעך, זי איז מיר קיין רגע פונעם זינען נישט ארויס. גייט איך, האב איך געמראכט, פון מיינטוועגן כאטש אין דער ערד, ווארגט זיך ביידע מיט די הייזער! ביים באגעגענען זיך אמאל מיט די פאר לייט, פלעגט דער ממזר מיך אַנקוקן מיט געשפעט, עפעס ווי גערעדט: איך האב דיר אַנגעפייפט גוט, נישקשה... איך האב געוויינלעך אויס-געשפיגן און בין מיר געגאנגען מיין וועג.

מיט מיר האט אַנגעהויבן אין די הייזער ארומצוגיין אן אלטימטש-קער, פונעם ממזרס פעקל, א רשע מרושע, א נאטקע גנב אזוי ווי ער.

און ער האט עם געמאכט מיט מיר גאנץ גוט. אימלעכער האט אים געמוזט געבן, אזא רחמנות-פנימל פלעגט ער קענען מאכן, אנווייזן-דיק אלץ מיט א קרעכץ טיף פונעם הארצן אויף מיר, ביטערע קא-ליקע. געהייסן האט עם עפעס, א וויסער מאטע מיט אן אומגליקלעך קינד געבעך.

— הינק, פישקע, הינק גוט, תכשיט מיינער! — פלעגט ער מאכן, אונטערשטופנדיק מיך פון הינטן, ביים אריינקומען אין א שטוב. — פארקרים דאס פניצל און זיפן, זיפן, דו הונט איינער. זיי וועלן מיר, נישקשת, פאר דיינס א זיפן באצאלן. די נדבות פלעגט ער געוויינ-לעך צו זיך צונעמען און ס'איז מיר שווער געווען א גראשן ביי אים ארויסצורייסן.

— וואס טויג דיר, פישקע, געלט? — פלעגט ער שפאטן — אז דו ביסט אליין געלט. דו זאלסט מיר דערלעבן הינקען מיט די פיס-לעך און קרענקען אויף אלע גלידערלעך ביז דו וועסט מיטן קעפעלע אגלייגן, תכשיט מיינער.

איין מאל בין איך צו אים שטארק צוגעשטאנען, עם האט מיך געצוואונגען די נויט, און האב געבעטן מיין חלק מיטן הארבן ווארט. זעענדיק, אז איך מאן אים דא אזוי, האט ער געעפנט אויף מיר א מויל: — שמוס, קרומער הונט! אומזיסט וועסטו דאס פארן ביי מיר אין בויד? אומזיסט וועל איך דיר ארומפירן דא? איך וועל דער-ציילן דיין ווייב. איך קען דיר נישט און האב מיט דיר נישט וואס צו טענהן. קענען קען איך גאר דיין ווייב, זי האט דיר מיר איבער-געגעבן, פון איר האב איך אזא סחורה באקומען און מיט איר וועל איך שוין מסתמא זיך אפרעכענען . . .

שלעכט! אצינד האב איך גאנץ קלאר ארויסגעזען, אז איך בין ביי דער כאליאסטער אזוי ווי א בער ביי די ציגיינער. מען פירט מיך ארום צו מאכן מיט מיר די קאפיקע. מען האט ביי מיר צוגענומען מיין ווייב, זי אריינגענארט אין זאק אריין און זי העלפט גאך זיי אויך אונטער אקעגן מיר, זי גיט מיך איבער ווי סחורה צו הולטייעס, גנבים אין די הענט! . . . שלעכט, ביטער, ס'איז שוין גאר אויס וועלט.

ב.

איך האב שוין ארויסגעזען, ס'איז פארפאלן: צווישן מיר מיט מיין ווייב וועט שוין קיין לעבן מער ניט זיין. היינט צו וואס, האב איך געטראכט, זאל איך מיך דא האלטן? מען באדארף אנטלויפן, ווי צום גיכסטן אנטלויפן. א מאג אן איבעריקער צווישן אזעלכע גנבים איז א זינד פאר גאט. דאס זענען דאך מענטשן, וואס האבן

נישט קיין גאט אין הארצן, וואס טוען נישט קיין האנט אין קאלטן
 וואסער אריין. זיי ווילן נישט וויסן פון קיין ארבעט, פון דאגת פרנסה
 און זיך אויף אנדערע אנגעווארפן, נאָגן, זויגן יידיש בלוט און זענען
 נאָך זיי דס-שונאים. איך אליין בין ביי מיר אויך מיאום אראפגע-
 פאלן, כאַטראַכטנדיק מיינע אלע גענג אין דער גאַנצער צייט צווישן
 דעם דאָזיקן פעקל שלעכטע מענטשן. גאַרנישט דער אייגענער וואָס
 פריער, עס האָט צו מיר זיך צוגעקלעפט פיל נישט קיין שיינע זאַכן
 פון זיי. איין מיטל פֿטור צו ווערן פון אַזוי פיל צרות און ביזו איז
 אַרויסצורייסן זיך פונעם מיאוסן פעקל. נאָר וואָס טוט מען אַבער
 מיט איר? ווי לאַזט מען איבער זי, די האַרבאַטע מיינע? מיר איז
 פאַרגעקומען, ווי איך שטיי אין אַ פאַרדאַרבן אַרם, אַ שרעקלעך גרוב,
 נאָר אַ גיהנום. אין איין אויער אַריין שרייט מיר עפעס אַ קול: פאַר-
 שפיל נישט דיין נשמה, פישקע, ווי גאָט איז דיר ליב, אַנטלויף! און
 אין דעם אַנדערן אויער קלינגט מיר פון דער האַרבאַטער מיינער אַ
 קול: פישקע, פישקע! . . . מען באַדאַרף אויסקלייבן איינס פון
 ביידע: אַדער אַהין אין דער ליכטיקער וועלט, ריין פון זינד, פון
 צרות און ביזו, אַדער דאָ אין דעם גיהנום נאָר אין איינעם מיט איר.
 איך האָב מיך גוט אויסגעוויינט און . . . גאָט זאָל מיך ניט שמראָפֿן
 פאַר די זינד — איך בין געבליבן ווייטער ביי דער כאַליאַסטרע.

שפעטער, ערשט אין אַ צייט אַרום, איז מיר אין קאַפּ אַריין אַ
 געדאַנק, מיט דער האַרבאַטער אין איינעם אַנטרונען צו ווערן פונעם
 גוטן פעקל. נאָר דאָס אַבער האָט דאָך אַנדערש נישט געקענט זיין,
 סיידן אויפגעבונדן צו ווערן פריער פון מיין ווייב. וואָס וועט דער
 תכלית זיין פון מיין אַרומפירן זיך מיט אַ מיידל גלאַט אַזוי? די
 וועלט וועט קומען און טראַכטן גאָט ווייסט וואָס . . . איין רפואה איז
 דאָ — גמ. נאָר וועט מיין ווייב אַבער, טראַכט איך ביי מיר, וועלן
 נעמען אַ גמ? זי איז דאָך אַ שלאַק, אַן אַנשיקעניש פון זיין ליבן
 נאָמען. אַז איך וועל זאָגן גמ, וועט זי מיר אויף צעשפרינגעניש זאָגן:
 ניין! די גרעסטע הנאה, אין דער לעצטער צייט, איז ביי איר געווען,
 מיך צו פייניקן און צו טאָן מיר אין דער גאַל אַריין. פונדעסטוועגן
 האָט עס מיך נישט אַפגעשראַקן און איך האָב מיר פאַרגענומען אַרום
 דער זאָך צו אַרבעטן מיט גוטן אַדער מיט ביזו, אפשר וועט גאָט
 רחמנות האָבן. דערווייל האָב איך די זאָך געהאַלטן בסוד, קיינער
 זאָל דערפון נישט וויסן.

זינט דער מעשה מיט דעם אַלטימשיקן האָב איך פאַר גרויס פאַר-
 דראָס מיט קיינעם פון דער כאַליאַסטרע מער נישט געוואַלט אין די
 הייער אַרומגיין. דאָס האָט מיך גענוג צרות געקאַסט, נאָר איך האָב

מיך איינגעשפארט, מיין טויט זאל דא זיין, וויל איך מער קיין בער
נישט זיין ביי די דאזיקע ציגיינער. דער ממזר מיט זיין פעקל לייט
זענען דערמיט שמאָרק נישט צופרידן געווען און האָבן מיר מיט
די הענט געוווּן, ווער עלטער איז. שלאַגנדיק מיך איין מאָל, רופן
זיי זיך אַנעט: פאַרוואָס-זשע זאלן מיר דיך אומזיסט פירן, שיינע
סחורה, אז דו ווילסט נישט אַרבעטן, ווילסט נישט פאַרדינען? גיי
דיר אַוועק צו אַלדע שוואַרצע יאָר! — אפילו די רגע, — ענטפער איך
זיי, — גיט מיר אַפּ מיין ווייב! — זיי האָבן זיך אַנגעקוקט איינער
דעם אַנדערן און אַרויסגעלאָזט אַ גרויס געלעכטער.

אַפּ פאַרשטייט זיך, אז דאָס וואָס איך האָב געזאָגט, גיט מיר
אַפּ מיין ווייב, איז נאָר געווען אַן אויסרייד. אין האַרצן האָב איך
נאָר געמיינט: האַלט זיך מיט איר, מיט אייער שטיק סחורה און
לאַז זי נעמען ביי מיר גט. אמת טאַקע, פון די קלעפּ, וועלכע איך
האָב געכאַפט פאַר מיין עקשנות, האָט מיר גוט וויי געטאַן, נאָר
דערביי האָט מיר הנאה געטאַן טראַכטנדיק ביי זיך: נישקשה, דאָס
וועט מיר ניצן צו עסק. אז זיי וועלן זען, איך בין איינגעשפאַרט און
טויג זיי מער נישט, וועלן זיי גערן זיין מיינער פטור צו ווערן און
דאָס וועט מיר דערנאָך העלפן צום גט.

ג.

— כתיבה! — גיב איך אַ זאַג צו מיין ווייב, צושאַרנדיק זיך צו
איר מיט גומן איין מאָל, אז מיר זענען געווען אַליין און איך האָב גע-
וואַלט אין אַ שמועס אַ טאַפּ טאַן וועגן גט, — וואָס האַסטו, כתיבה,
צו מיר?

— ווער די כפרה, פישקע! — באַקום איך פון איר אַ קורצע
תשובה.

— אַט האַסטו דיר! — מאַך איך ווי אַנגעברוגזט זיך, — איך
מיט איר אַלץ אדרבא וואַרעבא און זי אַלץ קידער-ווידער: ווער די
כפרה, פישקע! פאַרוואָס?

— באַקום-זשע די נכפא! — זאָגט זי מיט אַ קרום פנים, אַוועק-
רוקנדיק זיך פון מיר.

— זאַלסטו מיר געזונט זיין, כתיבה! — רוף איך מיך אַנעט מיט
גומן, — וואַרף, כ'לעבן, אַוועק דינע נאַרישקייטן און לאַמיר לעבן
ווי נאָט האָט געבאַטן.

— ווער די כפרה, פישקעניו, מיט דער הולטייקע דיינער אין
איינעם!

א-א, ווער די כפרה דו בעסער מיט דעם ממזר דיינעם! טראַכט

איך מיר און קום ארויס מיט לשון נאנץ ריין :

— הער אויס, בתיה! ווי זאגט מען עפעס, א יידישע מאכטער
נייט מען נישט. ווילסט נישט קיין לעבן, איז דאך דא דערויף ביי
יידן עפעס א גט. רויט אדער טויט!

— די הולטייקע גלוסט זיך אים! זיכער, פטרן דאס ווייב און
האצעניו מיט איר! א, נישט דערלעבן זאלט איר עס. גיכער וועט
איר ביידע מיטן קאפ אנלייגן. נישקשה, עס וועט איר נישט גע-
שענקט ווערן, דער הצופה דיינער, קייען וועט זי פון מיר די ערד.
הערסטו, פישקעלע? אין טאטנס טאטנס טאטנס.

מיין ווייב האט זיך צעשריגן אזוי, אז איך האב געכאפט די פיס
אויף די פלייצעס און בין אוועק.

מיט מיר איז געשטאנען שמאל. שלעכט ארום און ארום! איך
אליין האב קיין האניק נישט געלעקט, בין פארשווארצט געווארן,
און די הארכאמע נעכעך האט אויך געהאט איר ערלעך אויסקומע-
ניש, זי האט געליטן צוליב מיר. מיין ווייב האט זיך פארהאלטן צו
איר, ווי א באלעבאסטע, געהאט איבער איר צו שאפן. אחוץ דעם
האט דער ממזר פון זיין זייט איר געמאכט א פינצטערן פסק באזונ-
דער. אז אך און וויי איז אונדז ביידע געווען. אונדזער גאנצע טרייסט
איז געווען, וואס שפעט ביינאכט, ווען אלע האבן געשלאפן, פלעגן
מיר זיך ארויסגעבענען אין דרויסן, צו שמועסן כאטש אביסל און
איינער דעם אנדערן אויסצוגיסן דאס שווערע ביטערע הארץ.

איין מאל זיצן מיר זיך אזוי ביידע ביינאכט לעבן דער גרויסער
שול, דער הימל איז אויסגעשמערנט און ארום אונדז איז שטיל. נישטא
קיין לעבעדיק באשעפעניש. זי זיצט לעבן מיר אויף א שטיין, איינ-
גענורעט, איינגעהויקערט, טרערן גיסן איר זיך פון די אויגן און ברומט
פאר זיך שטארק אומעטיק איר באקאנט לידל :

„דער מאמע האט מיך געקוילעט,

די מאמע האט מיך געגעסן . . . .”

איטלעכעס ווארט אירם שניידט מיר דאס הארץ ווי מיט א
מעסער. איך טרייסט זי, נעם זי איין מיט גוטע רייד. אט נאך אביסל
וועלן מיר, אסירצה-השם, אויפגעריכט ווערן. איך מאך איר א גאנץ
צעטל פון אונדזער לעבן שפעטער, אז מיר וועלן מיט דעם אייבערשטנס
הילף ביידע פון צרות אויסגעלייזט ווערן. איך שמעל איר אנדער
פאר די אויגן אלצדינג לעבעדיק, מאל איר אויס די גלופסקער גע-
מויערטע כאד מיט איטלעכעס פיצעלע דארט. ווי איך וועל מיך אהין
ווייטער אריינדריייען, און אז גאט וועט דערהייבן דאס מזל, קען איך
מיט דער צייט באקומען דארט א שמעלע פון א היטער. זי אליין

קען אפשר אויך מיט דער צייט האבן דארט א טועכטס און ווען
נישט, קען מען אין גלופסק אויסזוכן אַנדערע מיני פֿרנסות. פֿאַר אַרע-
מעלייט איז גלופסק ארץ-ישראל, זי איז אַן עין-הרע גרויס, הייזער
זענען דאָ ווי מיסט. די מענטשן זענען אַן חכמות, ווייסן ניט פֿון קיין
צערעמאָניעס, אימלעכער טוט זיך וואָס ער וויל און ס'איז רעכט.

— אַך, פֿישקע! איך האָב שוין קיין כוח נישט מער אויסצו-
האַלטן, — זאָגט די האַרבאַטע מיט אַ זיפֿן טיף פֿונעם האַרצן, אַני-
שפּאַרנדיק זיך מיטן קאַפּ מיר אויפֿן אַקסל און אויף דעם פֿנים איז
איר געלעבן עפעס ווי אַ געבעט. איך גלעט זי, טרייסט זי, און שטאַרק
זי מיט גוטע האַפּענונגען. זי ווערט אַביסל פֿריילעכער, קוקט מיר
גלייך אין די אויגן אַריין און לאַכט.

— פֿישקע! — זאָגט זי שטיל — דו ביסט מיין איינציקער אויף
דער גאַנצער וועלט, ביסט מיין טאַטע, מיין ברודער, מיין פֿריינד,
מיין אַלצדינג. זע, פֿישקע, זיי מיר געטריי און פֿאַרגעס מיך נישט.
שווער מיר דאָ ביי דער שול וואו עס דאווענען אַצינד די מ ת י ס
און צווישן וועלכע עס געפינט זיך אפשר אויך מיין טאַטע, וועלכן
איך האָב ווייניק געקענט, און איז אַן עדות. שווער מיר, אַז תמיד
וועסטו מיר בלייבן געטריי . . .

איך האָב מיך אַ נעם געטאַן שטאַרק קנעלן מיט מיין ווייב וועגן
גט, געאַרבעט, גערעדט אַהין, אַהער. ביז צווישן אונדז איז אַפּגע-
מאַכט געוואָרן אַזוי: דאָס ביסל געלט, וועלכעס ביי מיר האָט זיך
אַנגעזאַמלט אין דער גאַנצער צייט, וואָס איך האָב געאַרבעט פֿאַר
מיר אַליין, האָב איך באַדאַרפט איר אין האַנט אַפּגעבן טאַקע באַלד,
נישט איינצולייגן עס פֿריער, ווי דער שטייגער איז, און חוץ דעם האָב
איך נאָך זיך מתחייב געווען, דעם גאַנצן ווינטער, וועלכן מיר וועלן
דערלעבן, מיך צו לאָזן, גאָר אַן שום טענות, חברה זאל מיט מיר
מאַכן די שפּיל. דאָס הייסט, מיר צו לאָזן פֿירן אין די הייזער און
די נדבות, וועלכע מען וועט מיט מיר מאַכן, געהערן צו מיין ווייב.

איך בין ווידער געוואָרן אַ בער, אַ גוט שטיקל סחורה, דער אַל-
טימשקער איז ווייטער טאַקע מיט מיר אין די הייזער אַרומגעגאַנגען
און איך האָב אַלץ געמוזט הינקען גוט, זיפֿצן, קרימען זיך, מאַכן אַני-
שמעלן, ווי ער האָט מיך געהייסן.

ד.

נאָך פּסח זענען מיר געקומען ערגעץ אין אַ שטעטל, און איך
האָב געזאָגט: גענוג! לאַז שוין זיין דאָ טאַקע אַן עק. מיין ווייב
האַט פֿון אַנהייב זיך געקווענקלט, געבעטן אַ פֿאַר טעג זיך מיט

צו זיין. צום סוף האט זי געענטפערט: גוט, מארגן נעמט זי גט.
ס'איז מיר ליכטיק געווארן אין די אויגן, אזוי שטארק האב איך מיך
דערפרייט. פאר שמחה האב איך נישט געקענט איינזיצן אויף אן
ארט. עס האט מיך עפעס געצויגן אין דרויסן.

איך האב א היפשע צייט מיר ארומגעשפאצירט אין די גאסן און
אין איין וועג טאקע מיט חשק געגאנגען אויך אין די הייזער, טראכטנ-
דיק ביי זיך: וואס קען עס שאסן? אויף דער הייסער שעה, ביים
ארעפגיין פון קעסט, וועט מען באדארפן האבן עטלעכע גראשן. דער
עסק מיינער איז געגאנגען גוט. אזא „אין די הייזער ארומגיין“, ווי
דעמאלט, געדענק איך נישט שוין א צייט. עס טרעפט זיך אזוינס איין
מאל אין הונדערט יאר. אז גאט וויל העלפן א מענטשן, העלפט ער
אים מיט אלעמען. אין וועלכער שטוב איך בין אריין, בין איך ליידיק
פון דארט נישט ארויס. דאס מוז האט מיר דעמאלט געשפילט און
האב באדארפט גראד טרעפן אין א שטוב, וואס דארטן איז געווען
א כרית. דער עולם איז געווען שטארק פארלעקט, לעבעדיק, פריי-
לעד, מען האט מיר געגעבן א גוטן טרונק בראנפן, א גרויס שטיק
לעקעד און דערצו נאך עפעס געלט. איך האב מיך איינגעהאלטן,
נישט צו פארוזכן אפילו קיין ברעקל און באהאלטן די אלע גוטע זאכן
ווייט אין דעם בוועס, צו ברענגען עס א מ ת נ ה מיין הארבאטער
מיידל.

מען האט באדארפט זען, מיט וואס פאר א פרייד איך בין עס
געגאנגען דעם גאנצן וועג. אלץ געטראכט ביי מיר: היינט ביינאכט,
אז דער עולם וועט שלאפן, וועל איך איר דאס געבן, לאז זי נעבעך
אויך הנאה האבן. זי איז נעבעך פארוויסט, פארוואגלט, האט א
הארץ פול מיט מכות. זי האט נעבעך נישט געהאט אין איר לעבן
קיין זיסע מינוט. נא, לאז זי וויסן, אז פישקע איז א גוטער ברודער,
ער זארגט זיך פאר איר און היט זי אפעט ווי דאס שווארצעפעלע אין
אויג. ער וועט אפילו אליין נישט עסן און איר דאס לעצטע, דעם
בעסטן ביסן אוועקגעבן. עס האט מיר זיך געדאכט, ווי מיר ביידע
זיצן לעבן דער גרויסער שול און האבן שטארק הנאה. זי עסט, קוויקט
זיך מיט דעם לעקעד און איך איר: נשמה מיינע, לאז דיר וואויל
באקומען! טראכטנדיק דערביי ביי זיך: א גוטער סימן! הלוואי
אייניכן לאמיר עסן לעקעד ביי אונדז. . . איך זאג איר אנטע די
בשורה: מארגן ווער איך אויסגעלייזט, מיין ווייב נעמט גט און זי
שיינט, קוועלט גאר אן. מיר קלערן, ווי אזוי שטילערהייט ארויסצו-
כאפן זיך פון דער כאליאסטערע און מאכן פליטה. ביי אונדז ווערט
פארטיק וועגן דעם א גאנצער פלאן און ס'איז דא א האפענונג, אז

עם וועט זיין גוט . . . אט מיט אועלכע געדאנקען בין איך מיר גע-
 באנגען דעם גאנצן וועג און מיר פארגעשמעלט גליקן. אויפן וועג האב
 איך נאך באגעגנט א וואסער-טרעגער מיט פולע עמערס, דאס איז
 דאך געוויס א גוטער סימן. נאר וואס אבער לאזט זיך אויס?
 עם לאזט זיך אויס, וויי איז מיר, א טייך. איז א מענטשן בא-
 שערט אן אומגליק, העלפן אים נישט קיין גוטע סימנים אויך. אז
 איך בין פארנאכט געקומען צוריק אין הקדש, האב איך שוין דארט
 נישט געטראפן די כאליאסטרע! . . . אין דער צייט, וואס איך האב
 מיר לוסטיק ארומגעשפאצירט אין דער שטאט, זענען די שיינע לייט
 דערווייל אוועקגעפארן און מיין ווייב, אויך מיין הארבאטע נעבעך,
 מיט זיי . . . דאס איז שוין געווען דעם ממזרס מלאכה, זיינס א שפיצל.
 — זאל ער אזוי וויסן פון זיין לעבן צו זאגן, ווי איך האב דעמאלט
 געוואוסט, אויף וואס פאר א וועלט איך בין. זאל אים, רכונג של עולם,
 אזוי דרייען אינעווייניק. אין בויה, ווי מיר האט זיך געדרייט דער
 קאפ. 'הושך און פינצטער איז מיר געווארן אין די אויגן, פינצטער
 איז מיין וועלט. דאס איינציקע שטערנדל, וואס האט מיר געשיינט,
 איז פלוצים פארשוואונדן געווארן. נישטא, וויי איז מיר, נישטא מיין
 טרייסט! נישטא מיין הארבאטע נעבעך! . . . איך בין ווייטער עלנט
 ווי א שטיין, איינער אליין אין דער גאנצער וועלט. און זי! וואו איז
 זי, וואס טוט נעבעך זי, זי? . . . פאר וועמען וועט זי קענען כאטש
 אמאל זיך אויסוויינען, אויסגיין איר שווער, ביטער הארץ? אוי,
 יידן, א ווייטיק! ס'איז מיר א ווייטיק טאקע אין צווייען!
 ארויסנעמענדיק שפעטער פונעם בוועס דאס שטיקל לעקער, וואס
 איך האב איר עם אנגעגרייט, איז מיר געווארן א לאך אין הארץ. איך
 האב עם געהאלטן שטייף, אפגעגאסן עם מיט טרערן, ווי עפעס א
 זאך, וואס בלייבט איבער נאכן טויט פון א געליבט קינד, פון אן איינ-
 ציק קינד. נישט באשערט דיר צו פארזוכן עם, צו דערקוויקן זיך איין
 מאל אין דיין לעבן, אומגליקלעכע, בידנע נשמה מיינע! איך קוק,
 קוק אויפן שטיקל לעקער, קוש עם, וויקל עם דערנאך איין ווי א
 דימענט און באהאלט עם ווידער אין כוועס, טאפנדיק עם אפט און
 צוקוועטשנדיק עם צום הארצן. . . ווייס איך, וואס מיר איז געשען? . . .

*
**

פישקע האט ביי זיינע לעצטע ווערטער ארויפגעלייגט ביידע
 הענט אויפן פנים, זיך אוועקגעדרייט אין דער זייט און געכליפעט.
 מיר האבן געפילט זיין הארץ און אים געלאזט צורו. אויף אונדז אליין

איז אויך אָנגעפאלן אַ מרה-שחורה, מיר זענען געבליבן זיצן שמיל, אימלעכער פארטיפט אין זיינע געדאַנקען. אַלטער מיינער האָט זיך אַלץ געקראַצט אין דער פּאה, געפירט די האַנט איבערן פנים, אַנ-הייבנדיק פון שמערן און אויסלאַזנדיק מיט דער באַרד, וועלכע ער האָט אַרומגעכאַפּט מיט אַלע פינגער און פינגער און געמאַכט דערביי: עט, עט! . . . מען האָט געזען, ער איז צעטראָגן, מיט אים איז עפעס נישט גלאַט. איך אליין בין עפעס געווען אויך צעדרייט, פישקעס געשיכטע האָט מיך שטאַרק צערודערט.

פישקעס האַרץ האָט געשריען, געשריען, און דאָס לשון פונעם האַרץ איז איין לשון פאַר גרויס און קליין, פאַר דעם געלערנמן און פאַר דעם גראַכן מענטשן — וואָס-זשע איז פאַר אַ וואונדער, אַז פישקעס האַרץ האָט זיך דאָ אויסגעגאַסן אין אַזעלכע הייסע געפילן, ריינע מענטשלעכע ווערטער? דעריבער טאַקע האַבן זיינע ווערטער גערירט, מיך צענומען ווי אַ פידעלע, וואָס רעדט, שפילט אומעטיקע לידער.

וואס מיט פישקען איז ווייטער זיך פארלאפן

א.

מיר זענען דערוויל צו זיך געקומען. אלטער האט אונטערגע-
טריבן אויף זיין שטייגער, פישקע הייבט אן אויף זיין שטייגער, איך
נאך אים טאקע ארבעט, פארטייטש אויף מיין שטייגער און די מעשה
דערציילט זיך ווייטער אזוי:

— איך וועל אייך דא נישט קיין סך ברייען. איינער אליין האב
איך מיך דערנאך אויפן אדעסער טראקט געלאזט, געטראכט, טאמער
וועל איך מיינע לייט דא באגעגענען, אדער הערן עפעס וועגן זיי,
נאר אומזיסט די מי, זיי זענען ווי אין וואסער אריין. דאס לעבן איז
מיר נמאס געווארן פון שמענדיקן ארומשלעפן זיך. איך האב געהלשט
אויסצורוען זיך אביסל, זיצן אויף איין ארט, ווי איך בין געוואוינט
געווען פריער. גאט האט געהאלפן, איך האב מיך למוף דערשלעפט
קיין אדעס.

די ערשטע פאר טעג איז אדעס פאר מיר געווען א טויט. איך
האב מיך דארט ארומגעדרייט עלנט, פרעמד, אליין נישט צו וויסן, וואו
מיך אהינצומאן. אלצדינג איז פאר מיר געווען ניי, עפעס ווילד משונה.
מיט אדעס בין איך נישט צופרידן געווען, נאר איבערן ווינטער
האב איך געמוזט דארט פארבלייבן, ווארום ווי לאזט מען זיך עס
ווינטער-צייט נאקעט און בארוועס אין וועג אריין און דערצו נאך
איינער אליין אין א פרעמד ווינקל? וויבאלד אבער עס האט א ווא-
רעם געגעבן די ליכטיקע זון און געשמעקט מיט זומער, האט עס מיך
עפעס געטאָרעט, נישט געלאזט מיך איינזיצן רואיק אויף איין ארט.
אמאל פלעגט פאר מיר דער זומער זיין, ווי געוויינלעך, זומער. זומער,
גארנישט! ס'איז ווארעם, ליכטיק, טעג גרויסע, גרין אומעמוס. מילא,
איז גוט, איז נישט קאלט. היינטיקס מאל אקעגן האט פאר מיר דער
זומער עפעס גאר אן אנדער פנים געהאט. איך ווייס נישט, ווי זאל
איך מיך אויסדריקן, עפעס האט ער גערעדט ווערטער, אונטערגע-
געבן דעם הארץ עפעס א חשק. . . מיך דערמאָנט אלץ אין איר,
אין מיין האַרבאַטער. אימלעכס גרעזעלע, אימלעכס גרין ביימעלע
און אימלעכעס שפיל פון א פייגעלע האט מיר עפעס דערציילט, אפ-
געגעבן א גרום פון איר. עס האט מיר זיך אלץ געטראכט: אט אזוי

איז זי מיט מיר געזעסן, אזוי האט זי געקוקט, אזוי — געלאכט און
אזוי אויסגעגאסן איר ביטער געמיט. עס האט מיר זיך צעשפילט די
געבליטן, מיך באפאלן א זיסע מרה-שחורח און עס האט מיך עפעס
געצויגן, געצויגן ווייט אהין, אהין . . .
אין עטלעכע טעג ארום האב איך מיך געלאזט צופוס אין וועג
אריין . . .

דער קאפ איז מיר געפלוין אין עק וועלט, דאס הארץ האט מיך
געצויגן צו איר : אלץ געטראכט, וואו איז זי נעבעך, אליין אן
מיר ? און די פיס מיינע זיינען געגאנגען, ווי אליין פון זיך, געגאנגען,
געגאנגען פאמעלעך אויפן וועג קיין גלופסק. איך בין געגאנגען דורך
דערפער, דורך שמעט, דעם גאנצן וועג געטראכט, געזוכט מיט די
אויגן, טאמער וועל איך זי באגעגענען. איך בין זיך אָנגעגאנגען גענוג
און אויסגעווען א וועלט יידישע שמעט. וואָס נעענטער צו גלופסק,
איז מיר געוואָרן גרינגער אויפן האַרצן. איך האָב זיך מחיה געווען
מיט די יידן פון אונדזער ווינקל. זייער לשון, זייער גאַנג, זייער שטיי-
גער לעבן און פירונג איז פאַר מיר געווען אַ דערקוויקעניש, כ'לעכן.
עפעס האָב איך מיך געפילט היימיש צווישן מיינע לייט, אייגענע
מענטשן. פון אונדזער ווינקל די יידן זיינען טאַקע מחיה. איך בין
ביסלעכווייז געקומען צו די קרעפטן, געוואָרן רואיקער, געטראַכט פון
גלופסק, פון דער געמיינער באַד און געהאַפט צו גאָט.

ב.

אַט אזוי בין איך מיר אין אַ שיינעם פרימאָרגן געגאנגען צווישן
ווייץ און קאַרן און פאַרגאנגען ביז צו אַ גרויסן, געדיכטן וואַלד. איך
בין אַריין טיפלעך אַביסל אין וואַלד, אַפגעלייגט זיך דאַרט מיין פעקל,
אַראַפגעוואָרפן פון מיר די קאַפּאַטע און זיך אויסגעשטרעקט אונטער
אַ בוים צווישן הויך גראַז, וואָס האָבן מיט די גרויסע, ברייטער בלע-
טער מיך פאַרשטעלט אַרום און אַרום. מילא, וואָס איז דאָ איבערצו-
טראַכטן ? אַ וואַלד — אַ וואַלד, ווי אַלע וועלדער. ביימער זיינען זיך
ביימער, גראַז — גראַז, פייגעלעך — פייגעלעך, און איך בין מיר איך
און מעג מיר טאַקע כאַפּן אַ דרעמל, זיך אויסרווען אַביסל פונעם וועג.
איך צי מיך, גענעץ, פאַרמאָך די אויגן און — הערט מיין הלום.
עס דוכט זיך מיר אַ שאַרף, עפעס ווי טריט און אַ קנאַקן פון
דאַרע ריטלעך. איך שמעל אויף די אויערן און האַרץ מיט צוגע-
מאַכטע אויגן. דער שאַרף ווערט אַלץ שטאַרקער, די טריט אַלץ
נעענטער. עפעס הייבט עס מיך אָן צו אַרן, וויל עפענען די אויגן,
נאָר שווערלעך, איך ליג ווי אַ קלאַץ און קען פאַר גרויס מידקייט

מיך נישט רירן. די טריט אבער ווערן באלד שטילער, איך בארואיק
מיך, גיב מיך איבער דעם שלאף, די געדאנקען פלאנטערן זיך מיר
און ס'איז מיר עפעס גוט, אזוי גוט. . . . עפעס הערט זיך א שטיל
אומעטיק ניגונדל, דוכט זיך א באקאנטס. דאס ניגונדל צעגייט זיך
אין אלע גלידער, רייסט אויס א שטיק הארץ, עס גלוסט זיך וויינען
און דערביי פילט זיך טאקע, ווי עס קומט צו א שטיק געזונט. עפעס
נאָר ווי פאר דער חופה, עס וויינט זיך חתן-כלה און עס לאכט זיך,
ביידע זאכן אין איינעם, ווי א זון מיט א רעגן צו גלייכער צייט. —
פלוצים פיל ארץ, עפעס טוט מיך א נעם ביי די האַר און עס טוט
א געשריי.

איך כאפ מיך געשווינד אויף, צענעם פאר מיר די גרויסע בלעטער
פונעם גראז און דערזע א טעפל מיט שטארק רוימע פילניצעס, וואל-
גערנדיק זיך נישט ווייט פון מיר אויף דער ערד. ווייטער אביסל רוקט
זיך עמעצער, ווי א נקבה, זיצנדיק אויפן גראז און קוקט זיך ארום
אין איין שרעק. מיר איז באלד איינגעפאלן, וואס דאס באטייט. יענע
האַט דאָ, הפנים, געקליבן פילניצעס, פארטיפט אינעם זוכן און אונ-
טערזינגענדיק עפעס א לידעלע, האַט זי פלוצים אַנגעטאפט מיין קאפ
און זיך שטארק איבערגעשראַקן. איך שטיי געשווינד אויף, נעם דאָס
טעפל און גיי איר עס אַפּטראַגן, מאַכנדיק פונדערווייטנס: ניש-
קשה! גאַנץ פריינמלעך. נאָר קוים קום איך צו נאַענט, פאלט מיר
פון די הענט דאָס טעפל אַרויס. איך טו א געשריי, בלייב פארמישט
— און באלד שטייען מיר ביידע, שטייף האַלטנדיק זיך ביי די הענט,
איך און מיין האַרבאַטע. . . .

דאָס איז נעכער געווען טאקע וואַכנדיק, נישט קיין חלום. איך
האַב געקוקט און געזען גאַנץ קלאַר, פאַר מיר שטייען געזונטע ביי-
מער, אויבן אויף די צווייגן שפרינגען פייגעלעך, סווישטשען, זינגען
און פרייען זיך מיט אונדז אין איינעם. ביידע זיינען מיר איבערגליק-
לעך, פרייען זיך און לאַכן מיט טרערן. ביידע וואונדערן זיך, פּרעגן
איינער דעם אַנדערן פון וואַנען ער האַט פלוצים זיך אַהער גענומען
און ביידע רעדן, דערציילן, וואָס מיט אימלעכן האַט פאַסירט.

זי דערציילט די גרויסע צרות, וואָס זי נעכער איז אויסגעשטאַנען
זינט די כאַליאַסטרע האַט מיך פאַראַיאָרן אין שמעטל דאַרט אַוועק-
געוואָרפן. דאָס איז געווען דעם ממזרם אַרבעט. אים האַט זיך נישט
געגלוסט, מיין ווייב זאל נעמען גט, בכדי זי זאל נישט באלד צושטיין
צו אים מיט געוואַלד, ער זאל מיט איר חתונה האַבן. אים האַט נאָר
געטויגט אַ בלינדע, אַבער נישט קיין בלינדע ווייב. מאַכן מיט איר
חן און געלט — דאָס זאל ער און זיין זאל זי זיך געזונטערהייט

יענעמס. דערביי האט ער געהאט נאך א מיין, מיר צו פארוויסמן
 מיינע יארן, איך זאל נישט זיין פריי אויפגעבונדן. אים איז אויך
 שטארק נישט געפעלן מיין פריינטשאפט מיט דער הארבאטער, דאס
 האט אים שרעקלעך געשטאכן און ער האט פון זיין זייט געמאן מיטל,
 די פריינטשאפט זאל נישט גיין ווייטער . . . אבי ער איז מיינע פטור
 געווארן, האט ער מיין ווייב ביסלעכווייז אין די לאפעס אריינגענומען
 און איר דערנאך געוויזן, ווער עלטער איז, וויסנדיק זייער גוט, אז פון
 זיינע הענט איז איר שוין אוממאגלעך זיך ארויסצודרייען. ווארום
 וואס קען א בלינדע איינע אליין מאן? שפעטער האט זי אים זיך
 שטארק צוגעגעסן. ער האט זי איבערגעגעבן דעם אלטימשקן, צו
 גיין מיט איר אין די הייזער און מאכן די קאמעדיע ווי אמאל מיט
 מיר. דער ממזר האט איר פארצאפט דאס בלוט, זי געהרגעט, גע-
 שלאגן און דער אלטימשקער האט באזונדער מיט איר געלערנט בלק.
 זי איז אין א קורצער צייט געעלטערט געווארן, פינצטער ווי די ערד.
 — דאס גאנצע יאר האט די כאליאסטרע זיך ארומגעשלעפט, אין פיל
 שטעט אויסגעווען. און היינט פארטאג זיך געשמעלט אויסרוען דא
 אין וואלד. איר האט זיך פארגלוסט גיין קלייבן פילניצעס און האט
 פלוצים — אזוי לאזט זי אויס מיט א שמייכלעך — אַנגעשאפט א
 גוטע פילניצע, מיך אליין . . .

איך פון מיין זייט דערצייל איר אלצדינג, וואס מיט מיר האט
 פאסירט און ווי איך בין אויך היינט אין דער פרי געקומען אהער,
 גייענדיק אויפן וועג קיין גלופסק. ביי אונדז איז געבליבן פון היינט
 אן זיך מער נישט צו שידן, איינווענדן אלע מיטלעך, מיין ווייב זאל
 נעמען גמ. אויב חליה נישט, וועלן מיר ביידע פון דער כאליאסטרע
 אנטרונען ווערן, און ווארטן, וואס גאט וועט געבן. און ווי מיר זיצן
 זיך דא אזוי, שטארק הנאה האבנדיק איינער פונעם אנדערן, הערט
 זיך אין וואלד א קול: א-הו!
 — דאס איז א קול פון אונדזערע לייט — זאגט מיין הארבאטע —
 דאס זוכט מען מיך.

ג.

און שפעטער א וויילע קומט צו א פארשוין, וועלכן איך האב
 באַלד דערקענט. דער פארשוין האט מיך עפעס קרום אַנגעקוקט און
 געשמייכלט פאר זיך מיט א געשפעט. מיר מאכן נישט לאנג שהיות
 און לאזן זיך גיין. דער פארשוין לויפט פריער, איילט זיך הפנים אַ-
 צוזאגן די גוטע כשורה, און מיר איילן זיך נישט, גייען פאמעלעך.
 הינטער א קרעטשמעלע, א חורבה, אויף א היפשע שטרעקע ווייטלעך

אין דעם וואלד זע איך שטייען באקאנטע ביידלעך. ווייטער אביסל אויף א פרייען פלאץ, ארומגערינגלט מיט ביימער, ברענט א פייערל. די שיינע כאליאסטערע ארום און ס'איז פריילעך. דעם ערשטן „שלוס-עליכם“ שמעקט מיר אפ דער ממזר מיט ברייטקייט, הויך אויף א קול: א. א. א גאסט, כ'לעבן! וואס מאכט א ייד? איך האב טאקע נאך אייך שוין געבענקט, ר' פישל! — כאלד דערויף לאזן זיך הערן קולות: קומט מקבל פנים זיין דעם „נגיד“! און פון אלע זייטן שימן זיך מיר משונה-וויילדע, משוגענע „שלוס-עליכם“ מיט קניפ און קלעפ הינטן ארום, אזוי אז דאס הימל איז מיר פונעם קאפ אראפגעפאלן.

און ווי איך דריי מיך דא, זוך דאס הימל, צודעקנדיק דערווייל דעם קאפ מיטן עק פאלע פון דער קאפאטע, און כאפ קלעפ גאר א שרעק, פליט צו מיין ווייב מיט א פרייד אין איין קול: וואו איז ער, מיינער? וואו, וואו? פישקע? . . . איר פרייד האט מיך ערגער געשטאכן ווי פון די פיינע לייט די קניפ. צום גט טויג מיר כלל נישט אזא פרייד, טראכט איך מיר. האב מיך בעסער פיינט, ווי דער גאנ-צער עולם דא. זי אבער הענגט זיך אויף מיר: פישקע, מיין פישקע! מיר איז שטארק נישט גוט געווארן אַנקונדיק זי, א בלינדע; א דארע, א שלאפע, אלמע יידענע! וואו איז איר געזונט, אירע פעמע באקן און איר פיסק? איך האב מיר באדארפט אַנטאן א כוח א פרעג צו געבן זי, פון יוצא וועגן: וואס מאכסטו, כתיב?

— דו ביסט טאקע גערעכט געווען, פישקע, זאגנדיק אמאל: „אין גלופסק האבן מיר ביידע, ברוך השם, א שיינעם נאמען געהאט, איט-לעכער האט מיך געקענט און אויף מיר כבוד געלייגט“, — מאכט מיין ווייב הויך אויפן קול, אלע זאלן הערן, אַננעמענדיק דערביי א שטאלצע מינע, ווי אן אַפגעקומענער נגיד, וואס דערציילט. פון זיין גרויסקייט אין די פריערדיקע יארן, — גענוג זיין געזונד. אהיים, צוריק אהיים פיר מיך, פישקע, צוריק אין אונדזער שטאט, צו אונדזערע הייזער, אונדזערע באלעבאטים!

ס'איז מיר געווארן פינצטער אין די אויגן פון אירע רייד. אזעל-כעס איז מיר גארנישט איינגעפאלן צו הערן פון איר און איך האב מיך שטארק פארקרימט. דער ממזר האט זיך אויך מיאום פאר-קרימט, טראכטנדיק זיכער, אז איך וויל דערמאָפן די סחורה און ביי אים צונעמען די פרנסה. עס האט אין אים געברענט די רציחה, די אויגן זענען אים פארלאפן מיט כלום, אַנקונדיק מיך ביז. דערנאָך האט ער זיך אויפגעהויבן פון זיין ארט, געוואַרטשעט און איז אוועק-געגאנגען שטארק אין כעס.

מיין ווייב האלט מיך פעסט מיט די הענט, גאר איין גוף, איין

נשמה, רעדט און רעדט פאר פייער און פאר וואסער, זי קלאגט זיך אויף איר פינצטער מזל, דערציילט איר שווער ביטער געמיט, ווי אזוי זי איז עס אביסל אפגעקומען און ווינטשט נישט אנדערש, איך זאל זי פון דאנען אוועקפירן, לעבן מיט איר אין איינעם, ווי גאט האט געבאטן, ביז הונדערט מיט צוואנציק יאר. איך ענטפער איר איין ווארט אויפן צענטן, עפעס אן לשון, און זוך ווי פון אירע הענט זיך אויסצודרייען. אז איר האט זיך שוין אויסגעלאזט רייד און מיר זענען שוין גענוג אויף איין ארט זיך אנגעזעסן, איז מיר לסוף געראטן פון איר זיך אויסצורייסן, אביסל פריי צו אטעמען.

איך האב באלד אויסגעזוכט מיין הארבאטע און מיט איר שמי-לערהיים אוועק אביסל אין דער זייט. דער שמועס אונדזערער האט זיך אנגעהויבן דערמיט, אז ס'איז שטארק נישט פריילעך. פון גטן זיך מיט מיינער איז גארנישט צו דענקען, זי וועט פארווארפן מיטן קאפ, נישט וועלן אפילו הערן. ווידער-זשע דא צו בלייבן ביי דער גוטער כנופיה איז אונדאי נישט גוט. דאס הייסט, פשוט זיך פאר-קויפן דעם רוח, אויף דאס ניי ווערן א בער און טאנצן אויף די לאפ-קעס. וואס-זשע טוט מען? א היפשע צייט זענען מיר אזוי גע-זעסן און אונדזער שמועס האט זיך אויסגעלאזט דערמיט: נישטא קיין ברירה, מען באדארף מאכן פליטה. און אזוי ווי די כאליאסטערע האט בדעה דא צו נעכטיקן, איז פאר אונדז קיין בעסערע צייט און קיין בעסער ארט נישט געווען ווי אפצוטאן עס טאקע די היינטיקע נאכט, דא אין דעם וואלד. ווי מיר זיצן און באטראכטן גוט דעם פלאץ, ווייזט זיך פון דער ווייטנס דער ממזר מיט עפעס א פאר פערד. — לאמיר נישט ווארטן — זאגט מיין הארבאטע — ביז ער וועט צוקומען נעענטער, — עס טויג נישט, ער זאל אונדז זען זיצנדיק אין איינעם. בעסער לאמיר באצייטנס זיך צעגיין.

זי גייט אוועק אין איין זייט און איך אין דער אנדערער.

דער ממזר איז עפעס ווי שטארק באשעפטיקט געווען, זיך אלץ געסודעט מיט דעם אלטימשקן, וואס איז געווען זיין גאנצער אדיר-טאנט. איך האב אויסגעמיטן מיט דעם ממזר זיך נאענט נישט צו באגעגענען און מיך געהאלטן אלץ באזונדער. בשעת חברה האט געארבעט, געשטיפט, פארטראגן געווען מיט זיך, איז צו מיר צוגע-גאנגען מיין הארבאטע, מיר איינגערוימט אין אויער, אז איידער די זון וועט זיך זעצן, וויל דער ממזר זיך רירן מיט דער כאליאסטערע אין וועג אריין. די פאר פערד, וועלכע ער האט געבראכט צו פירן, זענען געגענבעטע און ער איילט זיך הפנים דעריבער אוועק פון דאנען. פון אונדזער פריערדיקן גאנצן פלאץ האט זיך אויסגעלאזט א טייד. איך

בין געבליכן שטיין אפהענטיק, נישט צו וויסן וואס מען טוט. עס האט מיר פארקלעמט ביים הארצן פאר גרויס פארדרוס, אזוי אז דער קאפ האט זיך מיר געדרייט און איך האב מיר קוים געהאלטן אויף די פיס. מיין הארבאטע האט מיר אנגעקוקט מיט גרויס רחמנות, די אויגן האבן איר געברענט ווי פייער, דאס פנים האט איר געפלאמט, און נאכדעם, אז זי האט א וויילע געטראכט, זאגט זי צו מיר מיט א ציטערדיק קול:

— פישקע! זאלסט שפעטער אביסל זיך געפינען אין דעם חורבהלע, דארט אויפן בוידעם, דו פארשטייסט? ...
— איך פארשטיי, איך פארשטיי, — רוף איך מיר אן לעבעדיק, אונטערשפרינגענדיק פאר פרייד, — און דו וועסט דערנאך אהין אונטערקומען?
— יא, שא! — מאכט זי און טוט מיטן קאפ א שאקל אויף יא — שטיל. דו הערסט?

ד.

מיט מיין ווייב האב איך נישט געהאלטן אזוי פאר נייטיק זיך צו געזעגענען. הגם ס'איז אויף איר געווען א רחמנות, נאר ווער איז שולדיק? זי האט געגעבן דעם ערשטן ריס און דער ריס צווישן אונדז איז געווארן אלץ גרעסער, גרעסער. פארפאלן, וואס האב איך געקענט טאן? אז, נאר אהויץ אלע אנדערע זאכן, איז מיר אוממעגלעך געווען מיט איר אויף ווייטער זיך צו פארבינדן, אוממעגלעך מיט איר זיך צונויפצוגיין ווי דער הימל מיט דער ערד. איך האב, פארשטייט זיך, פארגעסן דעם „זייגעזונט" און שטילערהיים זיך געלאזט גיין צו דעם חורבהלע.

מיט וואס פאר א הארץ איך בין אין דעם חורבהלע אריינגעגאנגען, איז גרינג צו פארשטיין. נאך אזוי פיל פיין און געבראמענע לייד האט גאט געוואלט צונויפפירן מיר מיט דער הארבאטער אין איין וויסט קרעטשמעלע, וואס דא האט באדארפט אויסגעשפילט ווערן אונדזער ביידנס גורל און פון אצינד אן אנהייבן צו פירן א ניי לעבן. ארויפקיכן אויפן בוידעם איז מיר אנגעקומען זייער גרינג. ווארום דאס שטיבל איז געווען נידעריק, מיט דער הינטערשטער וואנט, וואס איז הויז אריין, אנגעבויגן כמעט ביז צו דער ערד. די סמעליע איז געווען ערטערווייז געלעכערט מיט גרויסע שפאלטן, אזוי אז מען האט געקענט פונעם בוידעם אריינקוקן אינעווייניק אין דעם שטיבל אריין. איך זיך מיר אין א ווינקעלע און ווארט. עס טראכטעט מיר דאס

הארץ, קלאפט ווי מיט א האמער. איטלעכע מינוט ציט זיך מיר ווי
א יאר. איך הארד מיך צו צו א מינדסטן שארף. א מינדסטע באווע-
גונג פון א שטרויעלע ערגעץ, דוכט זיך מיר טריט, זי גייט . . . א
מינדסט בלאזעלע פון א ווינטעלע, דוכט זיך מיר מיין נאמען, זי
רופט . . . פלוצים קומט מיר צו די אויערן פונעם שטיבל אונטן עפעס
א קול. דער געדאנק, אז דאס איז זי, אט איז זי, באלד-באלד ווערן
מיר אויפגעלייזט — האט מיך צעקאכט, געווארפן אין היץ און קעלט.
איך וויל מיך אַרופן, פארכאפט מיר אבער דער אַטעם, עס דינט
מיר נישט דאס מויל. אין דער דאזיקער הייסער רגע הער איך טאקע
גאַנץ שאַרף מיין נאָמען און די אויגן מיינע דערזען דורך אַ שפּאַלט
— וועמען? אוי, דעם ממזר מיט דעם אלטימשקן! . . . זיי שמועסן
צווישן זיך אזוי:

— דו נעם אויף דיר דיין שטיקל סחורה — זאגט דער ממזר —
גיב אכטונג, די בלינדע מכשפה זאל זיך נישט אויסגליטשן. פאר-
שטייט?

— נישקשה! — ענטפערט דער אלטימשקער — מיינס האָב איך
שוין געטאָן, איך האָב נאָר מורא, זי זאל נישט פגורן. זי ליגט אַצינד
ווי אַ טויטע און קען זיך נישט רירן, אזוי האָב איך איר געבראַכן
די ביינער.

— און דעם הינקענדיקן — פירט אויס דער ממזר — נעם איך
אויף מיר. אַנקוקן קען איך נישט זיין פּרצוף-פנים, אזוי פיינט האָב
איך אים. איך וועל מיך מיט אים אַפּרעכענען. נישקשה איך האָב נאָך
מיט אים אַלע חשבונות.

ס'איז מיר אַנטפּאלן דער מאַמעס מילך, הערנדיק אַזעלכע שרעק-
לעכע ווערטער.

— ווי עס זעט אויס — מאַכט דער אלטימשקער — זענען דייןע
געלקחנטע פּוסים יידישע. דאַרע, דערשלאַגענע, קאַלטענעוואַטע, מיט
אויסגעקרוּמטע רוקנס, מיט דינע העלדזלעך, פיינע בריות.

— אַפּפּאלן זאל דיר דער צונג! — זידלט זיך דער ממזר — גיי
בעסער, זור, שמעק, קלב איינער, דאָ אין הויז אויפן בוידעס, טאַמער
וועסטו דערטאַפן עפעס אַלעטע באַלעגאַלישע זאַכענישן, וואָס קענען
אונדו טויגן. פאַרט איז דאָך עס אַמאָל געווען אַן איינפאַר-הויז,
משטיינס געזאַגט.

עס באַשלאָגן מיך אַנגסטן, מיר איז נישט גוט צום שטאַרבן. איין
פּוס צימערט מיר שטאַרק און טוט, נישט ווילנדיק, אַ זעץ אין דער
סמעליע. די פאַר שיינע לייט פאַררייסן די אויגן אַרויף, שטייענדיק
אַ ווילע פאַרגאַפּט. דערנאָך לאָזן אַרויס ביידע אין איין קול:

— עפעס שיט זיך פון דער סטעליע! מען באדארף טאן דארט א קוק.

עס פארדרייט מיר זיך אין קאפ. עס קלינגט מיר אין די אויערן, שווינדלט אין די אויגן און איך שוועב עפעס אין דער לופטן . . . יא טאקע אין דער לופטן. א פאר אייזערנע הענט טוען מיך א כאפ און שליידערן מיך פונעם בוידעם אראפ אויף דער ערד. איך דער-הער, ווי מען מאכט מיר א ברייטן „ברוך הבא“ מיט דעם גאנצן טיטול: „סקאצל קומט, ר' פישל!“ און דערזע באַלד פאר מיר דעם ממזר מיט א פנים, א שרעק אנצוקוקן, עפעס גאר א פנים ווי ביי א קאץ, בשעת זי קלייבט זיך צו דערשטיקן דאָס געכאפטע מיזל. דעם אלטימשיקן האָב איך שוין נישט געזען. ער איז הפנים אַוועק, איבער-לאַזנדיק מיך אויג אויף אויג מיט דעם ממזר.

— אַנן, נפש — מאַכט דער ממזר — זאָג ווידוי! . . . דאָס וואָס איך האָב באַדארפט טאָן דיר אַמאָל, דאַרט אין קעלער, וועל איך עס דיר טאָן אַצינד. פייווישקע פאַרגעסט נישט, נישקשה.

איך פאַל אים צו די פיס. וויין, בעט מיך ביי אים, ווי ביי אַ גולן, מיר צו שענקען דאָס לעבן. עס העלפט נישט. ער נעמט אַרויס אַ מעסער, האַלט עס מיר אַקעגן די אויגן, מיט גרויס הנאה צוקוקנדיק, ווי איך צאַפּל, פּלאַטער. איך פּרוּואוּ מיך איינשמעסן אים מיט דעם גן-עדן, זאָג אים צו עולם-הבא, אַ גאַנצע וועלט, שענק אים מיין חלק עולם-הבא אויך, אַלצדינג וואָס גאַר מעגלעך. ער שטשירעט אים די אויגן און שווייגט. איך הייב אַנעט צו שרעקן אים מיט דעם גיהנום, מיט גאַטס משפט, דער אייבערשטער וועט אים שטראַפּן, זיך נוקם זיין פאַר אומשולדיק בלוט. ער פאַרכייסט די ליפּן, טוט אַ הייב אין דער הויך דאָס מעסער — און אין דער שרעקלעכער רגע, וואָס אַט אַט ליגט מיר דער חלף אויף דעם האַלדז, טוט עס אים פּלוצים עפעס אַ כאַפּ פון הינטן, גאַרניט מיט קיין מענטשלעך געשריי: „ניין, ניין, וועסט עס נישט טאָן!“ — ער ווערט שטאַרק פאַרמישט און קוקט זיך אין שרעקעניש אַרום.

דאָס האָט אים אַ כאַפּ געטאָן דאָס האַרבאַטע מיידל!

— חצופה, אַרויס! — דערלאַנגט דער ממזר אַ געשריי באַלד ווי

ער איז צו זיך געקומען — אַרויס, חצופה! וואָרום . . .

— ניין, ניין, פון דאַנען גיי איך נישט אַרויס! דערהרגעט זאָל

איך דאָ ווערן אין איינעם מיט אים! — שרייט כאַהאַרצט די האַר-באַטע און פאַלט דעם ממזר אויפן האַלדז, וויינט מיט ביטערע טרערן, גלעט אים און הלשט פאַר אים, ער זאָל מיך אַפּלאַזן. דער ממזר טוט זי פון זיך אַ וואָרף ווי אַ באַל, שילט, פּלוכט אויף וואָס די וועלט שטייט.

און אז די רציחה איז אים אביסל אפגעגאנגען, ווענדט ער זיך צו מיר מיט די ווערטער:

— עם טוט מיר זייער לייד, וואס איך אליין האב דא דורך נישט „געבעל-דברט“. נאר אויב דיר האט געשפילט דאס טרפהנע מזל דיינס, איך זאל דיר, פארשמונקן נפשל, נישט צעקוועטשן ווי א לוי, דאך אין גאנצן טרוקן ארויס פון מיינע הענט וועסטו נישט. ער נעמט א שטריק, מיט וועלכער ער איז געווען ארומגעגארמלט, שטעלט זיך בינדן מיר הענט און פיס, מאכנדיק דערביי:

— ליג-זשע דא שטיל, הונט איינער, קיין פארע זאל מען פון דיר נישט הערן! ליג בין דו וועסט פגורן. נאר געדענק-זשע, טאמער טרעפט זיך דיר א נס, און גייסט פון דאנען א לעבעדיקער ארויס, זאלסטו זיך היטן, מיר פאר די אויגן זיך נישט צו ווייזן, ווארום באלד הרגע איך דיר און מאך כיק . . .

אפגעטאן מיר מיין רעכט, נעמט ער זיך צו דער הארבאמער, וואס האט זיך געוואלגערט אויף דער ערד, געיאמערט, געקלאגט, קוקנדיק אויף מיר און זיך געריסן ביי די האר.

ער טוט זי א כאפ אין די הענט און אומקערנדיק זיך צו מיר טוט ער א זאג: — שא, הונט, געדענק מיינע ווערטער! — ווערט ער מיט איר געשווינד אנטרוגען.

ה.

אין גיהנום קען מען אזוי פיל יסורים נישט ליידן, וויפל איך האב איבערגעליטן. איך בין געווען נישט אין גיהנום, נאר דער גיהנום איז אין מיר. עם האט אין מיר געקאכט, געברענט א העליש פייער. די האר זענען מיר געשמאנען קאפויער. עפעס האב איך געפילט, זיי שמעכן מיך ווי שפילקעס און דא טאר מען נאך נישט הויך וויינען, נישט טאן קיין פיפס.

שפעטער אביסל האבן מיר אין די אויערן זיך פארטראגן קולות: א סקריפ פון רעדער, א ליארעם, א געשריי פון מענטשן, דאס בא- מייט, חברה האט זיך גערירט. די כאליאסטערע האט זיך געלאזט אין וועג אריין און מיט דעם פעקל לייט — מיין הארץ, מיין גומע, בידנע, אומגליקלעכע הארבאמטע נעכעך . . .

א היפשע לאנגע צייט בין איך געלעגן ווי א שטומע שאף. גע- בונדן אויף אלע פיר, מיט אויגן געשוואלן פון הייסע טרערן. די שטריק האבן מיר זיך איינגעשניטן אין לייב אריין און ביי א מינדעסט רירעלע מיך געשניטן ווי א מעסער. עם האט מיך דערצו נאך געברענט א טרונק, אט, האב איך געמיינט, עקט מיר זיך דאס לעבן. פאר גרויס

ווייטיק האב איך דערנאך אנגעהויבן שרייען, טאמער וועט עמעצער דערהערן. די כאליאסטערע האט, נאך מיין רעכענונג, שוין געמוזט איינפארן גאנץ ווייט. איך שריי, אבער אומזיסט, שריי צו דער וואנט. עס טריקנט מיר אין האלדו, עס באשלאגן מיך אנגסטן. דאס שרייען קומט מיר שוין אן שווער, איך מוז אין צווישן אפרוען, די לאגע מיינע ווערט וואס ווייטער ערגער. נישטא שוין קיין כוח צו שרייען. די נשמה הענגט מיר אויפן שפיץ גאז, מען באדארף שטארקן, יונגער-הייט פון דער וועלט גיין. איך טו מיר אן א כוח, נעם זיך צונויף מיט אלע מיינע קרעפטן און טראכט, לאמיר כאטש טאן דאס לעצטע גער-שריי — לאז הילכן די תקיעה גדולה פון מיין אומגליקלעך לעבן . . . נאך גאט אבער האט אייך, ר' אלטער, געבראכט! איר זייט מיר בייגעשטאנען אין דער נויט און מיך דערהאלטן ביים לעבן.

„גוואלט, ר' אלטער, ראטעוועט זי“

אז פישקע האט געענדיקט זיך אומעטיקע מעשה, איז צוגעפאלן די נאכט און אונדזערע פערדלעך האבן זיך פארשלעפט צום גרינעם בארג, וואס פאר גלופסק. איך נעם מיך טרייסטן פישקען, שטארקן אים מיט גוטע רייד, מאכנדיק זיך דערביי קלאמפערשט פריילעך, און לאז אויס מיינע טרייסט-ווערטער מיט א לידל:

„אבינו מלך —

דאס הארץ איז מיר פריילעך,

פריילעך וועלן מיר זיין,

טרינקען וועלן מיר וויין,

קרעפלעך וועלן מיר עסן —

און אונדזער ליבן גאט

קיין מאל ניט פארגעסן.“

זארג נישט, פישקע! אונדזער ליבן גאט באדארף מען קיין מאל נישט פארגעסן. ער קען העלפן.

— איך פרעג אייך נישט מער, ר' מענדעלע! — מאכט פישקע מיט א ביטער געמיט — צו וואס האט עס גאט באדארפט מיך מיט איר ווידער צונויפפירן, בכדי באלד טאקע אונדז צעשיידן? עס זאל אונדז פלוצים א שיין טאן דאס מול, בכדי באלד טאקע זאל אונדז נאך ערגער פינצטער ווערן אין די אויגן? . . . ס'איז עפעס גאר ווי

א צו להכעים! און געוואלט, רבנו של עולם, אקעגן וועמען, אקעגן צוויי אומגליקלעכע, ביטערע קאליקעס, וואס איידער אזא וויסט לעבן אין יסורים, אין ווייטיק, וואלט פאר זיי פיל גלייכער געווען גארנישט געבוירן צו ווערן! . . .

איך מאך א פרום פנימל און שאקלענדיק מיטן קאפ זאג איך: טע-טע-טיי! וואס האט אזוי פיל געהייסן: מען מאך נישט רעדן אזוינס! . . . אפזאגנדיק דעם מוסר, פון יוצא וועגן, עפן איך באַלד א מויל און רעד ווערטער פשוט ווי א מענטש, אזוי: — זאג נאר, פישקע, ווי דאס מיידל הייסט? ביז אהער האסטו זי אלץ גערופן די האַרבאַטע, מיין האַרבאַטע, אצינד וויל איך וויסן ווי זי הייסט.

— אקעגן וואס, ר' מענדעלע? — רופט זיך אן פישקע, אַנקונג-דיק מיך פאַרוואנדערט — אקעגן וואס, איך בעט אייך, ווילט איר עס אזוי וויסן? צו וואס אומזיסט אויסגעבן א מיידלס נאַמען? — פאַרשטייסטו, נאַרעלע — ענטפער איך — דאס קען אַמאַל צו-נוץ קומען. אויף מיינע נסיעות קען זיך מאַכן, איך זאל עפעס אַנ-שמעקן, אויספאַרשן. לאַמיר וויסן איר נאַמען. נישקשה! זייער מעג-לעך, דו פאַרשטייסט? אז דיין שאַדן זאל זיך נאך אַפּוּכּוּן. איך זאל זיין דער שליח.

— ביילע הייסט זי — זאָגט פישקע מיט א דערשטיקט קול — זי הייסט ביילע!

פּלוצים הערט זיך עפעס א שטאַרקער קרעכץ מיט א קלאַפּ, ווי עס האַט זיך עפעס אַפּגעריסן. איך קוק מיך דערשראַקן אום און דערזע: מיין אַלמער ליגט אויסגעצויגן אויפן וואַגן, זיפצט און איז בלייב ווי די וואַנט.

— וואס איז אייך, ר' אַלמער? — טו איך אים א פרעג — איר ווילט אפשר נעמען אַביסל בראַנפן! — אייך איז נישט גוט? — בע! . . . — ענטפערט אַלמער, שטאַרקט זיך און זעצט זיך ווידער אויף.

— זאָג מיר, פישקע! — הייב איך ווידער אָן, נאַכדעם אז איך האָב מיך באַרוואיקט וועגן אַלמערן — ווייסטו נישט, ווי די מאַמע אירע האַט געהייסן און פון וואַגען זי איז?

— יא, ענטפערט פישקע — מיין האַרבאַטע האַט מיר דער-ציילט, אז איר מאַמע פּלעגט מען רופן ע ל ק ע . זי געדענקט, ווי דורכן שלאָף, אז די מאַמע האַט זיך געגט מיט איר מאַן אין מ ו - נ ע י א ד ע ו ק ע . זי פּלעגט עס זייער אַפט דערמאָנען און אויס-לאָזן איר שווער, ביטער האַרץ צו איר וויסט טעכטערל, געבעך. — מיט איר מאַן אין טונעיאַדעווקע! — מאַך איך פאַרוואַנ-

דערט — ווער זאל דאס דארט זיין איר מאן, דער רשע-מרושע מיט
א שטיינערן הארץ, וואס האט דערווייטערט זיין קינד, זי נעמאכט
אזוי אומגליקלעך? הא, טאמער ווייסט איר, ר' אלטער, ווי אזוי
זאל ער דארט ביי אייך אין שמעטל הייסן?

אלטער איז געזעסן ווי א טויטער, אויסגעגלאצט א פאר אויגן.
געקוקט עפעס משונה ווילד מיט אן אפן מויל, אזוי אז ס'איז מיר
אנטפאלן דאס געזונט.

— ער האט געהייסן . . . — רייכט פישקע דעם שמערן און וויל
זיך דערמאנען דעם נאמען — ער האט, דוכט זיך, געהייסן . . . ווארט
אביסל.

— אלטער הייסט ער! . . . טוט אלטער א געשריי און פאלט
אנידער אויפן וואגן.

— יא, טאקע אזוי, אזוי! — זאגט פישקע קוקנדיק אויף אל-
טערן, נישט אנהייבנדיק צו פארשמין, וואס זיין געשריי באטייט —
דוכט זיך, נאך עפעס א צוגעמעניש, יקנה". די מאמע פלעגט ביים
טעכטערל שטיקער פלייש אויסרייסן, רופן זי דערביי יקנה"זיכע,
יקנה"זם טעכטערל.

איך אבער האב מיך שוין אנגעשמויסן, וואס די גאנצע מעשה
באטייט און בין געבליבן עפעס ווי מען גיסט איינעם אפ מיט אן
אקרעפ.

אלטער כליפעט און שלאגט זיך מיט דעם קולאק אין הארצן,
מאכנדיק דערביי:

— חמאתי! איך האב איר פארוויסט דאס לעבן. זי נעכעך איז
טאקע גערעכט:

„דער טאמע האט זי געקוילעט . . .”

— א שמראף פון גאט איז דערפאר פון א צייט אויף מיר אן-
געשיקט געווארן. וואהין איך קער מיך און ווענד מיך, גייט עס
מיר נאך שלים-שלימזל . . .

איך הייב אן פאר רחמנות צו טרייסטן מיין אלטערן, רעד אים
אויס דאס הארץ און פארגלעט אביסל זיינע זינד: ער איז דאך נישט
מער ווי א מענטש, פלייש און בלוט.

פישקען זעט די גאנצע זאך אויס עפעס משונה. ער זיצט פאר-
וואונדערט מיט א פאר אויסגעשמעלטע אויגן, קוקט ווילד עפעס אויף
אלטערן, אויף מיר און ווייסט נישט וואס צו טאן.

דערווייל ווערט שמאק-נאכט. די שמערן פינקלען, ווינקען צו
אונדז פון הימל מיט זייערע שיינענדיקע ליכטיקע פנימלעך, גלייך
ווי זיי מישן זיך אריין אין אונדזער שמועס, ווילן עפעס זאגן. און
ביים עק הימל הייבט אן, ווי פון דער ערד, ארויסצוגיין א גרויסע

לכנה, רויט ווי פייער. דוכט זיך, זי קוקט גלייך נאָר אויף אונדז. אלע
דאָרט אויבן קוקן, דוכט זיך, ווילן זען דעם שפיץ, מיט וואָס די דאָ-
זיקע מעשה וועט זיך אויסלאָזן . . . מיין אלטער זעצט זיך געשווינד
אויף, הייבט אויף זיינע אויגן צום הימל און רעדט מיט האַרץ:

— איך שווער ביי דעם, וואָס לעבט אייביק, אַז איך וועל נישט
קומען אַהיים צו ווייב און קינדער, נישט חתונה מאַכן מיין טאָכטער
ביי איך זוך נישט אויף מיין פאַרוואַגלט קינד! הימל און ערד זענען
עדות! איך פאַר טאַקע כאַלד און וויי, וויי דאָרט דעם, וואָס וועט
מיך זיך אַקעגן שמעלן . . .

פישקע פאַלט אַרויף אַלמערן אויפן האַרצן, האַלדוט אים אַ היפשע
ווילע אַן ווערטער, און איז שטאַרק צעמישט. דערנאָך שיסט ער אויס
אויף אַ וויינענדיק קול מיט אַ געבעט:

— געוואַלט, ר' אלטער, ראַטעוועט, ראַטעוועט זי! . . .

מיין אלטער שפּרינגט געשווינד אַראָפּ אויף דער ערד, קריכט
אַרויף צו זיך אויפן וואַגן, און געזעגענענדיק זיך מיט אונדז פון דער
ווייטנס, דרייט ער אויס דעם דישל, טוט אַ שמיץ די שקאַפּע און
פאַרט זיין וועג. איך מיט פישקען קוקן מיר אים אַ היפשע צייט פון
הינטן נאָך, נישט צו רעדן קיין וואַרט. דערנאָך גיב איך אַ בליק צום
הימל, ווי לכנה און שמערן גייען זיך זייער גאַנג, נאָר נישט דאָס פנים,
וואָס פריער, שטאַרק הויך, האַפּערדיק, ווייט, ווייט פון אונדז, מען-
טשעלעך. עס ווערט עפעס אומעטיק, נישט פריילעך אויפן האַרצן . . .
איך טו אַ שמיץ מיין אַלדער ער זאָל מוחל זיין זיך שלעפּן אַביסל
גיכער. און שפעטלעך ביינאַכט פאַרט מיין ביידל איבער די גרי-
בערדיקע גאַסן פון גלופסק, מיט אַ קלאַפּעריי, אַ געשריי, אַנזאַגנדיק
דעם עולם: הנה, זייט וויסן, נאָך צוויי פרישע יידן זענען אַנגעקומען
קיין גלופסק! . . .

פארטייטשונגען פון שווערע ווערטער, אידיאמען, פראזעס און ווערטלעך

זיימל 7

רצועות (רצועות) — די תפילין האָבן
לאַנגע פּאַסיקעס, וואָס מען וויקלט
אַרום קאָפּ און אַרום דער האַנט
אַוועקגעכאַברעט — אַוועקגעפאַר-
קעט זיך
fumbled
גלחים (גאַלאַחים) — פּריסטער
געשפּעט — חוּק ridicule
זיימל 10

ראַגאַזשעס — שטיקער זאַק-
סחורה — sacking, burlap-mats
איז זיך מטריח (מאַטריעד) — באַ-
מיט זיך, שטרענגט זיך אָן —
makes an effort
סמאַליעט — ברענט

הייַדאַ — געגאַנגען! געפאַרן!
קאַלטענעוואַטע — מיט קאַלטונעס,
שמוציקע פאַרפּלאַנטערטע האַר
גריווע — mane
מעלה-גרהן (מאַלעגירען) — קייען
און איבערקיען — chew the cud
קאפּיטעס — hoofs
סאַראַקע — אַ שוואַרצער פּויגל מיט
אַ ווייס בייכל — magpie

זיימל 11

קאַמאַרן — mosquitoes
איינרוימען — to whisper
שמוצערן, זומען, זושען — די
קלאַנגען וואָס די אינזעקטן לאָזן
אַרויס

צעכראַסטעט העמד — אָפּן, נישט
פאַרקנעפּלט העמד
פּיטערן — פאַשען — to graze
געמויזעכץ — זומפּ — swamp
אַנגסטן האָבן אים באַשלאַגן —
ער האָט זיך באַדעקט מיט אַ קאַלטן
שווייס פון שרעק אָדער פון ווייטיק
זיימל 12

זיין אין דער קלעם — זיין אויף
צרות, אין אַן אומגליק
זיין אין די יאָרן — ניט אַזוי יונג,
שוין אַלט

אונטערוועגס — אויפן וועג
שבעה עשר בתמוז (שיוואָ אָסער
בעטאמען) — דער זיבעצנטער טאָג
אין חודש תמוז [אַ פּאַסט־טאָג, דעם
טאָג (אין יאָר 586 פאַר דער איצ-
טיקער צייט־רעכענונג) האָט נבוכ-
דנצר פאַרנומען ירושלים]

ביידל (דימינוטיוו פון ביד) —
covered wagon

בריות (בעריעס) — קלוגע פּיאיקע
מענטשן
טאלאכענדעט — טרייסלט זיך,
שאַקלט זיך

חפצים (כאַפּיציס) — זאַכן
זיך אַנטאָן אַ כוח — זיך אַננעמען
מיט כוח, זיך אַנטערענגען
קאַלוזשע — בלאַטע — swamp
שטיין אין געהאַקטע וואונדן —
זיין אויף גרויסע צרות
קייכן — שטאַרק־הוסטן — to hoop,
to gasp

בטל אויס אַלע חלומות — אויס-
לאָזן אַלע צרות צו יענעמס קאַפּ
דיבאַם — אויף די הינטערשטע פּיס
הענדום־פענדום — זייער שנעל,
מיט אימפעט — helter-skelter

זיימל 8

האַבן דעם זיבעטן חן (כּיין) — זיין
זייער שיין, זייער חנעוודיק (דאַ:
איראַניש)
אַננעדרודלט — אַנגעברוגזט, בייך-
דעך

יאָדערדיק — דאַ: פּול, געפאַקט,
פעטלעך
עס לאָזט אומעטום — דאַס איז
צעגיט

הגם (האַגאַם) — כאַטש although
בטבע (בעטעווע) — פון דער נאַטור
זיימל 9

פּלוכטן — שילטן — to curse

פארגענומען — דא: undertook
 באצייטנס — פרי, אין צייט
 זיין אין דעם ברויט — טאן די
 ארבעט, האבן די פרנסה
 מרחץ (מערכעץ) — באד
 זיימל 17
 אנגעלייגט — welcome
 אנגעמאָרדעוועט — זיך אנגעאַר-
 בעט, זיך אנגעהאַרעוועט
 זיך אויפהאַלטן — וואוינען
 פאַרקנסען — טאן אַ שידוך, צונויפ-
 פאַרן
 באַלעכאַמיש — דא: לייטיש —
 decently
 באַדערפעניש — דאס וואָס מען
 דאַרף, דאָס נויטיקע — needs
 זיימל 18
 עופות (אויפעס) — מערצאַל פון עוף
 (אַף) — fowl
 תכשיט (טאַכשיט) — פיינער בחור,
 לייטישער מענטש (איראַניש)
 איז אויסגעקאַכט מיט — איז זייער
 נאַענט מיט
 פאַרשוואַרצן דאָס פנים — פאַר-
 שאַפן חרפות, פאַרשעמען
 כאַטש האַק אים און בראַק אים
 — כאַטש מען צווינגט אים מיט
 אַלע מיטלען אין דער וועלט;
 אפילו מען זאל אים צעהאַקן אויף
 שטיקלעך
 רוף מיך קנאַקניסל — טו מיר עפעס
 (איראַניש)
 מאַכן לאַנגע שהיות (שיעס) —
 מאַכן לאַנגע צערעמאַניעס, לאַנגע
 צוגרייטונגען, פטרן צייט
 אויף וואָס די וועלט שמויט — אַן
 אַ שיר, אַן אַ סוף
 זיימל 19
 אויסצוועצן חסרונות (כעסרוינעס)
 — קריטיקירן, פאַרוואַרפן
 זיווגים (זיוואגים) — פאַרלעך,
 שידוכים
 וואָס נישט געשמויגן — דא: וואָס
 טויגן נישט, וואָס פאַסן זיך נישט
 שוויצן ווי אַ ביכער — שוויצן זייער

למאי — פאַרוואָס
 נעמט נישט פאַר אומגוט — אַנט-
 שוודיקט
 זיימל 13
 עקרה (אַקאַרע) — אַ פרוי וואָס קאַן
 נישט האַבן קיין קינדער
 שמויין שמאַל — האַלטן שלעכט, זיין
 אויף צרות — to be in straits
 ביישמויין אין דער נויט — אַרויס-
 העלפן אין אַ צרה
 דולן אַ קאַפּ — דרייען אַ קאַפּ, האַקן
 אַ טשייניק
 ענין (איניען) — זאך, טעמע
 באַנג טאָן — regret
 שאלות (שיילעס) — פראַגעס
 באַנעמונג — אויפפירונג
 עד היום (אַדאַיעס) — ביז היינטיקן
 טאָג, ביז איצט
 ליגן אין טעם — געדענקען דעם
 טעם
 זיימל 14
 יפה-פיה (יעפייפיע) — אַ שיינע
 פרוי — a beauty (איראַניש)
 זיימל 15
 פאַרוואַרלאַזטע — פאַרלאַזטע
 נפשות (נעפאשעס) — באַשעפענישן
 פלאַטישיק — פלאַך — flat
 שמושיפילאווע — lispig
 בהלה (בעהאַלע) — צעטומלעניש
 קהל (קאהאַל) — די שטאַט־פירער
 צער בעלי־חיים (צאַר באַלע כאַים)
 — אַ רחמנות אויף לעבעדיקע באַ-
 שעפענישן
 זיימל 16
 פאַרשמאַלצעוועט — פאַרפעסטט,
 שמוציק — greasy
 ארבע־כנפות (אַרבע קאַנפעס) — אַ
 סלית קטן
 צווייער, דרייער — 2־קאַפּיקעס,
 3־קאַפּיקעס
 אַנקוועלן — האַבן פאַרגעניגן
 שומה (שויטע) — נאַר
 פאַרען — to steam
 תענוג (טיינעג) — הנאה, פאַרגעניגן
 אַנשמעקן — דא: אויסגעפינען

ארומגארטלען זיך — זיך ארומנען
מען מיט א גארטל

זייטל 21

כליכין חלשות (כאלאשעס) — חלש
(כאלעשן) — to faint
זיך מאכן הארץ — זיך אָננעמען
מיט מוט, זיך מאכן קוראזש
שליאָך — וועג
שושקען זיך — סודען (סוידען) זיך
הינטערוויילעכען — פון הינטן
עס גרימט זיי — עס טוט זיי עפעס
וויי

זייטל 22

הפקר (העפקער) — אָן א באַלעבאָס,
אָן אַ היטער
זכר (זייכער) — סימן, איבערבליי-
בעניש
מרה-שחורה (מאַרע שכורע) —
טרויער, מעלאַנכאָליע
אויסלייטערן זיך — ווערן ליכטי-
קער

אָפגעברייט — scalded

וואו זיין געביין איז אַהינגעקומען
— וואו ער איז פאַרפאַלן געוואָרן
(ווערטערלעך: וואו זיינע ביינער
ליגן ערגעץ)

זיך געמיט — זיך איינגעשטעלט פאַר
אים — דאָ: brought it about
אַפהענטיק — מוטאַז, רעזיגנירט
עסק (אייסעק) — געשעפט
הפנים (האַפאַנים) — ווייזט אויס
איבערכאַפן די מאַס — איבער-
טרייבן, טאָן צופיל — go too far

זייטל 23

באַרעדעוודיק — איינער וואָס רעדט
א סך — talkative

משקה (מאַשקע) — בראַנפן, שאַר-
פער געטראַנק
נישט קיין דרך-אָרץ (דערעכערעץ)
— דאָ: עס פאַסט ניט.

סמעזשקע — path
מקדש זיין די לכּנה (מעקאַדעש),
מ'זאָגט אויך מחדש (מעכאַדעש)
— זאָגן אַ געבעט צו דער נייער

זייטל 25

להבדיל (לעהאָוודיל) — אַפּצוטיידן
איינס פון אַנדערן [געוויינלעך:
ווען מען דערמאָנט צוזאַמען "הע"
כערע" און "נידעריקערע" מענטשן
און חיות א.א.וו.] — to make
a distinction

אויפגעבראַכט — בייז, אין כעס
משערעדע — סטאַדע — herd
העק — אַ פאַרוואַרפן, ווייט אַרט
קיין תכלית (טאַכלעס) ניט — דאָ:
קיין זין נישט, קיין ציל נישט —
no purpose in it

האַלאָוועשקעס — ambers

כאַפּטע — באַנדע — gang

זייטל 26

איך טו מיר מיינס — איך טו מיין
אַרבעט, איך טו דאָס וואָס איך האָב
אַנגעהויבן

חורבהלע (כורוועלע) — אַ רואינע

דרענגל — שטעקן

סכּנה (סאַקאַנע) — געפאַר

אַ קשיא אויף אַ מעישה — ווער
קאָן וויסן?

מיין טויט זאָל דאָ זיין — אפילו
איך זאָל דאָ שטאַרבן

האַרכן — הערן

פאַרדעמפט — muffled

נישטערן — זוכן

פרעגט מיך כּחרם (בעכירעם) —

אויסדרוק ווערט גענוצט ווען מען

קאָן נישט ענטפערן אויף אַ

פראַגע. עס מיינט: "איך הייב ניט

אַן צו וויסן"

זייטל 27

פאַרשימלט — פול מיט שימל —
moldy

זשיפעט — אַטעמט קוים, לעבט קוים

איך בין פאַרביי — עס האָט שלעכט

מיט מיר, איך גיי אויס, איך שטאַרב

פענטען — בינדן

שלעפּערס — בעטלערס, שנאָרערס,

לומפן — tramps

דערגיין דעם וועג — אויסגעפינען

דעם וועג

פריקע — ניט אנגענעם
אונטערגעבן חשק — דערמוטיקן
אפטאן אויף טערקיש — אפטאן
אימיצן א שפיצל דא: געמאכט
אומגליקלעך

זייטל 33

דער שטייגער אירער — דער וועג
אירער, ווי זי פדעגט טאן זאכן
רעשט — change

כמומנים (בימזומאנים) — cash
קוילעטש — חסה

איינשטיין — דא: זיך געפינען
געניטער — מער דערפארן

זייטל 34

גיין אין גאלד — ווערן רייך, טאן
גאלדענע געשעפטן

א טאג איז אן עבירה (אווירע) —
ס'איז א זינד צו פארלירן איין טאג
אפילו

מאכן א יצר הרע (יעיצער הארע)
— ארויסרופן א חשק, א שטארקן
פארלאנג

הקדש (העקדעש) — א מין קהדיש
גאסט-הויז פאר ארעמעלייט —
poor house

פלעטן — raffles דא מיינט עס
צעטעלעך, וואס דער שמש פלעגט
געבן די ארעמעלייט. אויף יעדן
צעטל איז געווען דער נאמען פון
א יידן, צו וועמען דער ארעמאן
פלעגט גיין עסן

א פריץ — א „גרינער“, ניט דער-
פארן — inexperienced
וואויל קענעוודיקע — א געלערנטע,
א דערפארענע

פארשטאכענע אויגן — חוצפה,
הוצפהדיק, אן בושע

זיך איינעסן אין די ביינער — זיך
צוטשעפען צו אימיצן, נישט אפ-
טרעטן, נישט אפלאזן

זייטל 35

משער זיין (מעשאער) — זיך פאר-
שטעלן

ראקעס — crab, crawfish

שמעכווערטלעך — באליידיקונגען
צונעמעניש — nick name

רוצה (רויציעד) — מערדער
לייגן שטייגער אויפן הארצן —
אנטמוטיקן — discourage

זיך לאזן שפיינען אין דער קאשע
— לאזן טרעטן אויף זיך

נעמען די פיס אויף די פלייצעס
— זיך לאזן לויפן

זייטל 28

ארויסנעמען זיך די אויגן — זייער
שטארק זוכן

מיינער אריין אהין — איד בין
אהין אריין

כארכלעריי — gasping

פגן (פייגערו) — שטארבן (געזאגט
אן דר-ארץ, ווי וועגן א היה)

פיסקאטשעס — מענטשן וואס רעדן
א סך און גראב (פיסק — מויל) —

foul-mouthed

זייטל 29

סוסים — פערד

אנשמעל — פאנע — pretense

זייטל 30

בייל — bump, bruise

בענטשן גומל (גוימל) — דאנקען
גאט ווען מ'ווערט גערעכטעוועט פון

א געפאר

בעלן (באלן) — איינער וואס וויל
עפעס

מען זאל דערמאנען משיחן —
אן אויסדרוק גענוצט ווען עפעס

וועגן וואס מ'האט גערעדט, גע-
שעט פלוצים [עס דארף מיינען:

ווען מיר וואלטן געווען דערמאנען
משיחן, וואלט ער אויך געקומען]

זייטל 31

מיתה משונה (מיסע משונע) — אן
אומנאטירלעכער טויט

קלונגל — blade (פון א מעסער)
צוגעדעמפט — געקאכט מיט —

potted

דארע קישקע — sausage

זייטל 32

לויבן אין טאג אריין — שטארק
לויבן — praise to the sky

פועלן (פוילן) ביי אימיצן — אויס-
פירן ביי אימיצן, ווירקן

אויפוואַרפן — פאַרוואַרפן —
reproach
אויף צעפיקעניש — אויף צולאַכעס
„היימא“ — קום! לאַמיר גיין!
תרפ"ט אלפים (טאַרפאַט אַלאַפים)
— זעקס הונדערט און גיין און
אַכציק טויזנט (געוויינלעך, איראַ-
ניש)

זייטל 36

מנוגלל געוואָרן — דאָ: פאַרוואַרפן
געוואָרן
כונט — אויפשטאַנד — mutiny
דרייען שטריק — מאַכן שטריק
איינפיר — רעגולאַמען — a rule
סדום (סדאָם) — זייטן חומש: די
שטאָט וואָס איז געווען אַזוי זיב-
דיק, אַז גאַט האָט זי געמוזט פאַר-
ניכטן. פונדאַנען: אַ סימבאָל פאַר
אַ זינדיק אַרט. — Sodom

זייטל 37

פּראַצע — שווערע אַרבעט
אַפגעפיינטע — איידעלע
פאַרנעם — חשוב, אַנגעזען —
respected
איבערכייטן די יוצרות (יאַצרעס)
זיך בייטן מיט די ראַזן —
turn things about
פאַרגיין זיך — וויינט שטאַרק
בידנע — אַרעמע

זייטל 38

פאַרנאַפט — פאַרוואונדערט
ווערן אַ שמעלקע — ווערן נאַענט,
פריינטלעך מיט אימיצן (איראַניש)
לאַכן מיט ווערעם — לאַכן מיט אַ
ווייטיק אין האַרצן
פלוידערזאָק — chatterbox
פּרצוף — פנים (געוויינלעך: מיאוס
פנים)

זייטל 39

נישט מיט אַלעמען — נישט אין
גאַנצן געזונט
גוט אויג — געמיינט: אַ ביי אַויג,
אַ ניט פאַרגינעריש אויג [ד. ה.
אימיצער האָט געקוקט אויף איר
מיט נישט פאַרגינערישע אויגן און
פון דעם איז זי קראַנק געוואָרן]

לאַ עליכמדיק (לוי אַפייכעמדיק) —
ניט אין גאַנצן געזונט, ניט מיט
אַלעמען [ווערטערלעך: ניט אויף
אייך געזאַגט]
סיאיז מיר אַפגענאַנגען — דאָ:
סיאַט מיר געפעלט
טרייבן קאַטאַוועסלעך — מאַכן
שפאַס, דאָ: זיך געחנדיט צו איר
שמאַרין: ווייטיק

בלאַטער — אַ מכה — boil
כאַצייטנס — אין צייט, פרי גענוג
רופאַמע (רויפעטע) — פעלדשערקע
— a quack doctor (female)
שמעלן באַנקעס — cupping
סיאיז מיר געווען צו מוט — איך
האַב זיך געפילט

זייטל 40

אַנלייגן מיטן קאַפּ — זיידן צרות,
אוועקשטאַרבן
קייען די ערד — זיידן צרות, אויס-
געריסן ווערן
זיך ערגערן — האַבן פאַרדראַס,
האַרץ-ווייטיק
שטיין ווי אַ ליימענער גולם —
שטיין ווי אַ נאַר, ניט וויסן וואָס
צו טאָן מיט זיך

זייטל 41

אַנטאָן יסורים — מאַטערן, פייניקן
כאַליאַסטרע — באַנדע, כאַפטע —
gang
למול (לעמאַזל) — מיט גליק

זייטל 42

קעכלען — אונטערטראַגן גוטע גע-
שמאַקע מאַכלים
פון פייגל-מילך — פון בעסטן אין
דער וועלט
כאַפּ דיך דער וואַטע-מאַכער —
אַ מין מיידע האַלב גוטמוטיקע
קדלה, אַנשטאַט: כאַפּ דיך דער
טייול

כל-בוניק (קאַלבוניק) — אויסוואַרף,
שאַרדאַטאַן — scoundrel
האַבן די גאַל — דאָ: האַבן שטאַרק
פאַרדראַס
עיקר (איקער) — הויפטזאַך

מיינער פטור ווערן — פון מיר

אויסגיסן דאס בימערע הארץ —

אויסצודערציילן די צרות
פאראיבל — פארדראַס

זייטל 46

קלומעקל — א רענצל — satchel
בעבעכעס — שמאַטעס, אַלטע בעט-
געוואַנט א. אַז. וו.

מעקלערין — אַגענטקע — broker
זייטל 47

אַפּשעפּן — אַראָפּנעמען (א פּרייסי-
קייט) — to ladle off

דאַרן און קוואַרן — ווערן דאַר און
אויסגעטריקנט פון הונגער —
to become emaciated

אין צענטן — אין צען טיילן
פיפּס — שאַרד, וואַרט

זיך שמעלצן אין אים — זיך גרויסן
מיט אים — can not take the
eyes off him

זייטל 48

איינגענורעט — איינגעהויקערט
קיין האַניק ניט געלעקט — גע-
האַט אַ ביטער לעבן

אויסגעגעבן פאַר אַ מומע — גע-
זאַגט אַז זי איז אַ מומע —
claimed to be her aunt

זיך פאַרשלאַגן ווייט — פאַרגאַנ-
גען, פאַרקראַכן ווייט
זייטל 49

טויט-שלעק — זייער שטאַרקע
קלעפּ

געטשיפעט — געביסן, געשטאַכן
עקט זיך — ענדיקט זיך

קעלניע — coach-box

פאַרליאפּעט — פאַרליבט (איראַ-
ניש)

זייטל 52

טאַן אין דער גאַל אַריין — דער-
גיין די יאַרן, פּייניקן
ניחא (ניכע) — ליב

האַבן קאַלט און וואַרעם — האַבן
גרויסע צרות

באַשיינפּערלעך — זייער קלאַר —
obvious-ly

פאַמויניצעס — עמערס וואו מען
פלעגט אַריינגיסן דאָס שמוציקע

פּטור ווערן

אַראָפּפּאַלן ביי אימיצן — פאַרלירן
דאָס אַנזען ביי אימיצן — to lose
face

פנים ווי חוזק — זעט אויס ווי אַ
באַר

קיין תּחית המתים זאַל ער ניט
אויפּשטיין — אַ שטאַרקע קלדּה
[זייטן פאַלקס גרויבן וועלן אַלע
טויטע אויפּשטיין, ווען משיח וועט
קומען]

גראַבן אויף עמיצן — וועלן עמיצן
שדעכטס טאָן (ד. ה. גראַבן אַ
גרוב . . .)

טאַן צום טויט — דערגיין די יאַרן,
מוטשען

כפּרה-הינדל (קאַפּאַרע) — scape
goat

צעיאַכמערט — צעשריען, צעוויינט
[איראַניש]

פלאַנכענען — וויינען [איראַניש]
לאַפּעמקעס — shoulder-bone

זייטל 43

שררה (סראַרע) — פּריץ — lord
אַפּטאַן אַ כּישוף (קישעף) —
to put a spell over someone

דער רוח נאָך איר גענומען — זי
שטאַרק ליב געהאַט

זיך אַ מעשה אַנטאַן — באַגיין
זעלבסטמאָרד

אַפּנעמען דאָס לשון — ניט קענען
רעדן, שטום ווערן

מיט אַ גרינג געמיט — מיט אַ לייכט
האַרץ

זייטל 44

עס וואַרפּן זיך איבער — עס קומען
אַריין

לייגן כבוד אויף עמיצן — רעס-
פּעקטירן

גע-וונד (באַווענאַד) — אַן אַ היים,
פאַרוואַגלט

רכילות — בייזע פאַדשע רייד —
gossip

מאַכן חן (כיי) — זיך חנדלען —
to flirt

האַרבאַטע — מיט אַ האַרב —
hump-backed

זיימל 60
 פֿעמֿשע אָדער פֿעמֿשאַ — calves'
 feet jelly
 ווער אין גאָט גלויבט — דאָ מיינט
 עס: יעדער איינער
 זיימל 61
 עגבער — borer, drill
 זיימל 62
 ס'קאָצל קומט — אַ באַגריסונג:
 שדום עליכם! ס'פרייט מיך אייך
 צו זען! א. א. א. וו. דאָ: איראַניש
 חצופה (כצופע), הולטייקע — אויס-
 געדאַסענע פרוי
 מאַכן זיינע אַנשטעלן — זיינע
 קונצן — tricks
 אַנטרונען — פאַרשוואַנדן
 קלעם — צרה, שווערע לאַגע
 זיימל 63
 ביישטיין אין נויט — אַרויסהעלפֿן
 אין אַ צרה
 אַפֿנעמען דאָס לשון — ניט קענען
 רעדן, בלייבן שטום
 אַנגעזאָלצן אויפֿן האַרצן — ביי-
 טער אויפֿן האַרצן
 גיין וואוהיין די אויגן טראָגן — גיין
 אַן ציל
 נאַכטלעגער — אַן אָרט וואו איבער-
 צונעכטיקן — night's lodging
 זיימל 64
 צאַפֿ — באַק — buck, he-goat
 געראַטן — געדונגען
 קלייזל — אַ שוועכל
 ברירה — אויסוואַל — choice
 זיימל 65
 חברן (כאַווערן) זיך — זיין פֿריינט'
 לעך מיט אימיצן
 אַפֿגעמאַקטע ליגן — גרויסע ליגנס
 (ווערטערלעך: שיין — געמאַכטע,
 פאַרענדיקטע ליגנס)
 מיט אַ קאַלמער לעבער — גלייכ-
 גילטיק — indifferently
 נאַענטע שמעלקעס — זייער נאַענ-
 טע פֿריינט [איראַניש]
 אַנפֿיפֿן עמיצן — אים אַפֿטאַן אויף
 טערקיש, אַפֿנאַרן

וואָסער אין הויז — slop-tub
 זיימל 53
 חיילות (כאַיאָלעס) — אַרמיען
 פֿרויסן — cockroaches
 שדים (שיידים) — טייווען
 מצאָצע — מציאה (מציע) (איראַ-
 ניש) — bargain
 גראַפינע — פרוי פון אַ גראַף —
 countess
 פאַרפאַטשקעמע — שמוציקע
 מינמערן — ראַטעווען אַ געחלשטן
 — to revive
 זיימל 54
 מגולגל — פאַרוואַנדלט, דאָ: פאַר-
 טראָגן אין . . . transformed
 טומ זיך וואויל — האָט הנאה פון
 לעבן, לאַזט זיך וואוינגיין
 זיימל 56
 אורחים (אַרכים), מערצאַל פון אורח
 — אוירעך) — געסט
 זיימל 57
 כאַטריבט — אומעטיק
 אויסשטיין פון אים — לייזן צרות
 פון אים
 צוואַנגן גאַלדענע בערג — צוואַנג
 אַלדאָס גוטס (געוויינלעך: אין בע-
 גאַטיוון זין, ד. ה. צוואַנג און ניט
 האַלטן וואָרט)
 זיימל 58
 טאַן צום טויט — פֿייניקן, דערגיין
 די יאַרן
 ווייכן — אויסמיידן — to avoid
 אויפֿגעריכט ווערן — געהאַלפֿן
 ווערן
 זיימל 59
 פֿסק — אורטייל, אויך — שטראַף —
 punishment, also — sentence
 דול — צעמישט, משוגע
 סקאַבעל — clasp
 מחלל שבת זיין (מעכאַלעז שאַבעס)
 — פאַרשוועבן דעם שבתדיקן טאַג
 — to violate the Sabbath
 זייער אַנגעלייגט — זייער אַנגענעם
 געניק-נאַקן — קאַרק — nape
 אויפֿנאַב — deposit

פעקל — דאָ מיינט עס: חברה — bunch
רשע מרושע (ראשע מרושע) —
גרויסער רשע, זייער שלעכטער מענטש

זיימל 66

פניצל (פעניצל) — פנימל (איראניש)
אנלייגן מיטן קעפעלע — אוועק שטארבן
מאכן די קאפיקע — פארדינען געלט (אין בעגאטיוון זין)
הולטייעם — אויסווארפן — scoundrels
אריינגענארט אין זאק אריין — באשווינדלט, אפגענארט
אויס וועלט — א סוף, אן עק צו דער וועלט! ערגערס קען ניט זיין!

זיימל 67

מענטשן, וואס האבן ניט גאט אין הארצן — שלעכטע, פארדארבע-נע, אוממאראלישע מענטשן
זיך אנווארפן אויף עמיצן — זיך ארויפצווינגען אויף עמיצן — force oneself upon someone
דאגת פרנסה (דייגאס פארנאסע) — זאג וועגן פרנסה
דס-שונאים (דאס סאנים) — בזוי טיקע שונאים
פארדארבן — שלעכט — corrupt
ווי גאט איז דיר ליב — אום גאטס נאמען — for the sake of God
אנשיקעניש — nuisance
אויף צעשפרינגעניש — אויף צע-פיקעניש, אויף צולאכעס

זיימל 68

ווייזן ווער עלמער איז — ווייזן ווער ס'איז באלעבאס, ווער ס'האט די דעה (דייע), דערגיין די יארן — show who is boss
תשובה (טשוואוע) — ענטפער
באקום די נכפה (ניכפע) — א קלדה: ווער קראנק אויף עפית לעפסיע — throw a fit

זיימל 69

נייטן — צווינגען
רויט אדער טויט — טויט אדער

לעבן!

קיינען די ערד — לייזן צרות, אויס-געריסן ווערן
אין מאַמנם מאַמנם... — א קלדה, פארקירצט פון „א רוח אין טאטנס טאטנס טאטן אריין“
שטיין שמאל, האלמן שמאל — זיין אין זייער א שווערער דאגע נעהאט איר ערלעך אויסקומעניש — געליטן צרות
שאפן איבער איר — זיין באלעבאס איבער איר; זיך באדינען מיט איר

איינגעמען מיט גוטע רייד — בא-רואיקן, טרייסטן
אם ירצה השם (אום ירצע האשעם, אויך: מערצעשעם, אויך: מער-טשעם) — מיט גאטס ווילן [ווער-טערלעך: אויב גאט וועט וועלן]
זיימל 70

מיני (מינע) — מינים, סארטן
דאווענען אצינד די מתים — דויטן פאלקס איבערגלויבן, פדעגן די מתים קומען דאווענען אין שול נאך האלבער נאכט
קנעלן — לערנען, דא: איינטענהן זיך מתחייב (מיסכאיעוון) געווען — זיך פארפליכט — obligated one-self

זיימל 71

קווענקלען זיך — צוויפלען — to hesitate
זיך מישב (מעיאשעוון) זיין — זיך באטראכטן, איבערדייגן די זאך
דאס מזל האט מיר געשפילט — ס'איז מיר גוט געגאנגען
לאמיר עסן לעקעך ביי אונדו — מיינט: ביי אונדו אויף דער חתונה
פארלעקט — שיכורלעך
מאכן פליטה (פלייטע) — אנטלויפן
זיימל 72

זאל ער אזוי וויסן פון זיין לעבן צו זאגן — מען דארף עס פאר-שטיין אין פארקערטן זין: „פונקט ווי איך ווייס נישט — אזוי זאל ער נישט וויסן פון זיין לעבן“

אייביקע לעבן אויף יענער וועלט
באהארצט — מיט הארץ, מיט א סך
געפילן

זיימל 83

געבעל-דכרט (געבאלדאווערט). —
דא מיינט עס: אוועקגעהרגעט
פארע — steam — דא: אטעם
מאכן כיק — דעהגענען (מיט א
מעסער)
מיין רעכט — דא: וואס מיר קומט
— what is due to me

זיימל 84

די נשמה הענגט מיר אויפן שפיץ
נאז — אטאט און איך שטארב —
[לויטן איבערגלויבן, גייט די
נשמה ארויס פון קערפער דורך
דער נאז. דעריבער: די נשמה איז
שוין כמעט אין גאנצן ארויס, זי
האלט זיך נאך בלויז ביים שפיץ פון
דער נאז]
תקיעה גדולה (טקיע גדוילע) —
ביים שופר בלאזן — די לעצטע
און גרעסטע תקיעה (דער בלאז פון
שופר)

זיימל 85

נסיעות (געסיעס) — רייזעס —
travels
שליח (שאליעך) — messenger
אקרעפ — הייס וואסער

זיימל 86

חמאתי (כאטאסי) — „איך האב גע-
זינדיקט“

זיימל 87

וואוהין איך קער מיך און ווענד
מיך — וואוהין איך גיי אין וועל-
כער זייט איך לאז מיך גיין; צו
וואס איך נעם זיך; וואס איך פראוו
נאר טאן
עס גייט מיר שלים-מול — עס גייט
מיר שלעכט, ניט מזלדיק, עס גע-
לינגט מיר ניט
משונה (משונע) — מאדנע, ווילד
שטאק-נאכט — פינצטערע נאכט —
pitch dark
דער וואס לעבט אייביק — גאט
הנה (הינני) — זייט וויסן! מען לאזט
איך וויסן!

זיימל 75

צעשפילט די געבליטן — דא: גע-
ווארן אומרואיק, ניט געקאנט איינ-
זיצן, דאס הארץ האט געצויגן
ווינקל — דא מיינט עס: געגנט

זיימל 76

זיך צעניין אין אלע גלידער —
פארשאפן א סך פארגעניגן
פילניצע — א מין רוטע יאגעדע —
a red berry
נקבה (נקיווע) — פרוי
צושטיין — דאס מיינט עס: בא-
שטיין — insist

זיימל 77

געטאן מיטל — אנגענומען אלע
מיטלען, געטאן אלץ אין דער וועלט
לאפעס — הענט
האט זיך אים צוגעגעסן — אים
נמאס געווארן
לערנען בלק (באלעק) — דערגיין די
יארן, אנלערנען

זיימל 78

פון יוצא (יויצע) וועגן — גלאט אזוי
— for the sake of appearance
אפגעקומענער נגיד — א גביר וואס
איז פארארעמט געווארן
איין נוף, איין נשמה — זייער, זייער
נאענט

זיימל 79

כנופיה (קנופיע) — חברה, כאפטע
רוח (רועד) — טייל
האט ברעה (בדייע) — האט אין
זינען, טראכט

זיימל 81

מינדסטע — קלענסטע
זיך אפרעכענען מיט אימיצן —
געמען נקמה to settle accounts
אנטפאלן דער מאמעס מילך —
באפאלן א גרויסער פחד
געלקחנמע סוסים (געלאקחנמע) —
געגבעטע פערד
כלב (קעלעווי) — הונט

זיימל 82

זאגן ווידוי (ווידע) — זאגן די תפילה
פארן טויט, זיך געזעגענען מיטן
לעבן
עולם הכא (אויפעס האבע) — דאס